

Ankara Üniversitesi
Kamu Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
(KAYAUM)

Ankara Üniversitesi Yayın No: 903
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No: 668
Kamu Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayın No: 33

FENN-İ İDÂRE-İ MÜLKİYE

Fahri

Editör

Dr. Ahmet Tetik

Yayına Hazırlayan

Tutku Çavuşoğlu

Ankara, 2025

Ankara Üniversitesi
Kamu Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
(KAYAUM)

Ankara Üniversitesi Yayın No: 903
Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayın No: 668
Kamu Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayın No: 33

FENN-İ İDÂRE-İ MÜLKİYE

Fahri

Editör

Dr. Ahmet Tetik

Yayına Hazırlayan

Tutku Çavuşoğlu

Ankara, 2025

Ankara Üniversitesi Yayınları: 903
A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 668
Kamu Yönetimi Uygulama ve Araştırma Merkezi (KAYAUM): 33

FENN-İ İDÂRE-İ MÜLKİYE

Editör

Dr. Ahmet Tetik

Yayına Hazırlayan

Tutku Çavuşoğlu

ISBN: 978-605-136-913-6
e-ISBN: 978-605-136-912-9

ANKARA ÜNİVERSİTESİ BASIMEVİ
10. Yıl Yerleşkesi Beşevler / ANKARA
Tel: 0 (312) 213 66 55
Basım Tarihi: 20/06/2025

FENN-İ İDÂRE-İ MÜLKİYE***

Fahri

****Fenn-i İdâre-i Mülkiye, 1884 yılı Kasım ayında “Fahri” tarafından kaleme alınmıştır. Bağımsız merci kuralı, kamu yönetiminde üst düzey makamlardaki yöneticilerin görev ve yetkileri, mahkemeler, merkez ve taşra örgütlenmesi gibi farklı idâri konularda, Fransa özelinden örneklerle, kamu yönetimi hususunda önemli tespitler içermektedir. Yazılış tarihi dikkate alındığında, metnin önemi, kamu yönetimi açısından daha da dikkat çekici bir nitelik taşımaktadır. Metin; günümüz Türkçesine aktarımı, çeviri yazısı ve asıl nüshası olarak yayına hazırlanmıştır.*

İÇİNDEKİLER

Takdim	1
--------------	---

Mülkî İdâre Bilimi

Birinci Ders

1. İç ve Dış Genel Güvenlik	3
2. Halkın Refah Durumu	4
3. Bilgi Donanımı ve Ahlâk Eğitimi.....	4
4. Kamuya Dönük ve Halkın Hayrına Olacak Etkenler	5
Mülkî İdâre İşlerinin Mahkemesi	9
Üyelerinin Hepsinin Toplandığı Durumda	11
Tek Üyenin Davaya Baktığı Durumlarda.....	11

İkinci Ders

Santralizasyon: Bütün İşlerin, Yetkilerin, Mülkî Dairelerin Bir Merkeze Bağlı Bulunması, Yani Bağımsız Mercî Kuralı	12
Bağımsız Mercî Kuralının Başlangıcı ve İlmî Kuralları	12
Bağımsız Mercî Kuralı Hakkında Mâzide Meydana Gelen Hadiseler	15
Geçmişte Yürürlükte Olan Usûl ve Kanûnlar	16
Hükümdarın Hak ve Görevleri	19
Hükümdarın Mülkî İdâreye Dâir Hakkı	19
Kamu İrâdesi	20
Şahsî veya Özel İrâde	20
Memûrlar Aleyhinde Olacak İtirazların Yapılış Yöntemi	21
Yalvarma Yolu	21
Yargılama Yolu	21

TAKDİM

(s.2) Medeniyet yolunda ilerleyen bilimlere, eğitime sarılma fikirleri arttırır. Göçebelik hâli bunun aksi olup göçebelik sıfatı ise derecesine göre ihtiyaçları çoğaltmak, ortamın zamanını değiştirmek olağandır. Sultanlar, kanûnların hakkaniyetine, Allah'ın yardımına eriştiklerinden, bu seçilmiş padişahlar adalet yoluna girip memleketi genişletmişler, bilgelikle yönetmişlerdir. Bu şerefli hanedandan öyle idâresi haşmetli padişahlar gelmiştir ki cesaretinin şöreti ve dürüstlükleri ve ahlâkî davranışlarıyla zamanın sayfaları ziynet ve o sayede de devlet ve millet kuvvet ve kudret bulmuştur. Asrın ihtiyacına göre, önemli işler düzenler (s.3) ve işleri sonuçlandırır, lütfederler. Sultanlığın ezici gücü bir zamanlar her tarafa yayılmış iken, serkeşçe hareketleriyle Osmanlı Devleti'nin yiğitlik gösteren büyüklüğünü bozan taifenin yola getirilmesine dünyayı fetheden şerefli ataları Sultan II. Mahmud hazretleri muvaffak olmalarıyla, Nizâm-ı Cedîd Esası, devletin kuvvetini düzeltilti. Çok önemli işlerimizin babası, hükümdarı Abdülmecid Han Hazretleri ise güneşin doğuşunu müteâkib görünüp ışıldayan parlak güneş gibi saltanatın ufkuyla parlaklık veren olarak, bu Bahtiyar Padişah dahi Tanzîmât-ı Hayriye ile adalet binasını sağlamlaştırdı. Gülhane Hatt-ı Hümayunu, o kısmetli tûba ağacının gölgesi de mülkün semasını adaletin bereketli ilkbaharının eserleriyle süsledi. O günden beri, zamanın gösterdiği ihtiyaç üzerine mahkemeler, meclisler, vilâyetler teşkil olduğu ve peyderpey kanûnlar tanzîm ve ilân kılındığı gibi, ilk zamanlarda lüzum ve müracaâta ihtiyaç bile hiss olunmamakta iken, Düstûr nâmıyla daha sonra çıkarılan koca bir cildin, son zamanlarda yetersizliği (s.4) anlaşılmasıyla, içindekileri arttırılarak diğer cildleri dahi ilân edildi ve Mecelle'nin yayımlanmasına girişildi. Sözü'n kisası Osmanlı Devleti ve milleti ilerledikçe ihtiyaçlar da o derece azalmakta bulunduğu anlaşıldı. Adalet dağıtan Padişah, cömert velinimetiniz şevkatlü, kudretlü Abdülmecid Han Efendimiz Hazretleri, aydınlığın acelesi, büyüklüğün olgunluğu ve mutluluğu ile tahta çıkıp ve taç sahibi, mutluluk veren çehresiyle kulları memnun buyurdular. İlahî güzelliğin emaneti, adalet dağıtan Halifeliğine padişaha yakışır tarzda, muhteşem bağlı tebaasının esenliğinin ve refahının artırılması konusunu lüzumlu buyurduklarından, şu yolda, bayındırlığa engel olan, keyfî yönetim muamelelerini tamamıyla esasından ezmek ve yok etmek için ferman ve Kanûn-ı Esasîyi ortaya koyup ilân ettiler. Bu kapsamlı ilerleme usûlü, Avrupa'da milletleri, devletleri tesîs eden bir sağlam kural olduğundan ve mülkî idâre işleri ise Avrupa'da âdeta bir ilim tarzına girmiş ve bu konuda (s.5) pek çok kitaplar

telîf olunup okutturulmakta bulunduğundan, padişahlık eğitimini içine alan devirde, bizde de işbu ilim ilerleyeceğinden ve erbabı tarafından çok sayıda kitaplar telîf ve ilân kılınacağı belli olarak ancak her şeyin başlangıcı mükemmel olamayacağı sebebiyle, şimdilik Avrupa Devletleri idâresinden, vatandaşlarıma âcizane bir numune arz etmek samimi arzusuyla, en meşhur bulunan bir telîfin, çeviri olarak peyderpey basımına ve yayımlanmasına cesaret gösterdim. Meydana gelen hatalarına, iyi kalpli okuyucuların affı bol muamele buyurmaları, istirham olunur.

Fahri

Mülkî İdâre Bilimi

Birinci Ders

(s.6) Mülkî idare bilimi, konu olan mülkî idâre kanûnlarını öğrenmekten ibarettir.

Mülkî idâre kanûnları, bir memlekette kamu hukukunu düzene sokacak, kamu hukuku ile özel hukuku yani şahsî hukuku birbirinden ayıracak kanûnlardır.

Kamu hukuku, dörde ayrılabilir. 1. Kamu ilerlemesinin elde edilmesi. 2. Halk bireylerinin refah durumu. 3. Bilgi donanımı (s.7) ve ahlâkî eğitim. 4. Halkın yararına olacak şeylerdir.

Bu dört maddenin hayata geçirilmesi ve bu konuda gerekli teşviklerin sağlanması, iktidarın boyun borcudur.

1. İç ve Dış Genel Güvenlik

Dış güvenlik, bir hükûmetin yabancı devletler nezdindeki elçilik memûrları aracılığıyla sağlanıp güçlendirilmekte olup, bu memûrların görev sorumlulukları milletler hukuku kanûnları kapsamında bulunduğundan dolayı, bu konuda söz etmek gerekmez. Yalnız dış güvenlik, özellikle bir milletin deniz ve kara orduları gibi, hükûmet kuvvetinin kanûnlarıyla sağlanmakta, sınırların korunması için genel hukukun özel hukuktan isteyeceği askerî hizmetler benzeri bazı fedakârlık husûsunu, ileride açıklarız.

Ordulara ihtiyaçları için alınacak olan eşya, erzak ve diğer malzemelerin ne şekilde tedârik (s.8) ve lüzumunun tespitinde, ne uygunlukla kontrata bağlanması lazım geleceği konusu da bu maddeden sayılır.

İç güvenlik, memleketler dâhilinde bulunan güvenlik ve diğer görevliler vasıtalarıyla temîn olunmakta; mahkemeler, emniyet sağlayacak biçimde kurulup; kişi hakkı âdilâne görülüp doğrulanmaktadır. Güvenlik de iki türdür. Birisi cinayetleri, gücü yettiği kadar engele görevli mülkî idâre güvenlik kuvveti olup, diğeri de suçluları tespit ve araştırmakla görevli mahkeme güvenlik gücüdür.

2. Halkın Refah Durumu

Bireylerinin refahını sağlamak için, hükûmetin birinci derecede görevi, kamunun faydalarına âid olan tarafa, demiryolları inşa ve uygun yerlere hatlar açılışı, faydalı şeylerin icrasısıdır. Kamunun yararları için halktan, değer fiyatıyla satın alınacak emlâk ile bu işlerin icrası için hükûmet tarafından mültezimler ile yapılması lazım olan kontrat konusunu ve ticaret, tarım ve sanâyinin yardım ve korumaları ve dahi memleketlerin **(s.9)** sakinlerinin refahları hükûmet tarafından sağlandığından dolayı, konuyla ilgili gümrük usûllerini de yerleri geldiğinde açıklar ve tarîf ederiz. Çünkü gümrük vergilerinin yürürlüğe konulması, yalnız devlet hazinesine bir gelir bulmak düşüncesine dayanmamıştır. Başlıca sebebi, yabancı mallarının memleket içine girmesine mümkün olduğunca engel olarak ve yasaklayarak iç sanâyiye değer vermek amacından kaynaklanmıştır. Bu sırada takas ve satın alma usûlünü de ayrıntılarıyla açıklarız.

3. Bilgi Donanımı ve Ahlâk Eğitimi

Ahlâk terbiyesi herkesin serbestçe ibadet etmesine bağlıdır. Maddenin öneminden hareketle, bu konuda hükûmetin yalnız dikkat ve denetimi yeterli olmayacağından, her türlü sahiplenmesi ve koruması devletin borcudur. Fransa'nın ruhban topluluğuna muamelesi, papa ile yapılan sözleşme senedinin hükümleri arasındadır.

Hiçbir çeşit müdahaleyi ve söz dokundurmayı kabul etmeyeceği doğal olan mezheb meseleleriyle ilgili değildir. **(s.10)** Yalnız ruhanî reislerinin seçimi ve tayini ve bunların şahsî hareketleri hakkında, mahallî idâre ile papanın hukukî derecesi ve müdahalelerine dair bir, Hükûmetin Papa ile düzenlediği uzlaşma sözleşme olarak adlandırılır.

Geçmiş zamanda Fransa'da bulunan bütün ruhban topluluğu âdeta devleti tanımayıp, Papa tarafından, onların azil ve ataması yapılmaktaydı. Kilise idâresinin kânunları, Papa denetimindeydi. Kiliselere bağlı olan emlâk ve gayrimenkuller, Papa tarafından idâre ettirilmekte ve ruhban topluluğu suç işleyenler hakkında hükûmet kanûnları icra olunamamakta idi. Papa tarafından yürürlüğe konulan kanûnlara uygun olarak kendi başına icra olunmaktaydı. Fransa'da ruhban topluluğu, âdeta bir özerk idâre ve hükûmet içinde bir hükûmet konumu almıştı. Bu durum, devletin bağımsızlığına zarar verdiği için, bu usûlün yürürlükten kaldırılmasıyla, Papanın Fransa'daki ruhanî kuvvetini azaltmayı ve devletin bağımsızlığını sağlamayı, Fransa Kralları **(s.11)** arzu etmişler, fakat başaramamışlardı. Fransa'da ruhban topluluğunun gittikçe güç ve yaygınlık kazandığı sırada, 1791 tarihinde Fransa'da meydana gelen ihtilâlde, Fransa Kralı XVII. Louis, tahtan indirilip idam edilerek, idâre şekil değiştirip, hükûmet cumhuriyet idâresine dönüştüğünde, Fransa'da bulunan kiliseye ve ruhban

topluluğuna âid olan bütün emlâke, hükûmet tarafından el konulmuştur. Katolik mezhebi de Fransa'da tamamen lağv ile, kiliseler harap edildi. Halk “Lûlat Dö La Rezun” tabîr ettikleri aklî mezhebi kabul ve nakli iptal etmişlerdir. Yani ilahî birliği tasdik ile Hristiyanlığın büyük şartı olup, akla uzak teslîs gibi bazı inanç ve adetleri kabul etmediklerinden, ruhban topluluğu da Hristiyanlığı bırakarak sıradan insanlar gibi evlenmeleri, hükûmeti kabul etmeleri teklif edilmiş ve muhalifler, uygulanan baskı ve korkutmayla, ruhbanların birçoğu firar etti (s.12) ve bu durum, on sene devam etti.

1801 yılında, I. Napolyon Bonapart, cumhurbaşkanı olarak atandığında, Katolik mezhebinin Fransa'da faaliyetine yeniden izin verip, kiliseleri açıp, bereketli yılın Haziran ayının 15'inde Papa ile bir kontrat imzalayıp düzenlemiştir. Bununla birlikte, Papanın geçmişte Fransa ruhbanları üzerindeki kuvveti ve nüfuzu iade olunmadığı gibi, daha öncesinde hükûmet tarafından el konulan kiliseye âid emlâk ve gayrimenkuller geri verilmemiştir. Yalnız ruhban topluluğuna hükûmet tarafından uygun maâşlar verilmiş ve görevden alma, atama maddeleri de İmparator hazretlerinin yetkisine havale kılınarak, ruhbanların da sıradan insanlar gibi hükûmet kanûnlarına tabi olması şartıyla, Fransa'da Hristiyan dinine izin verilmiştir. Bu usûlün mümkün mertebe yürürlükten kaldırılmasıyla, ruhban topluluğunun ve Papanın daha önceki yetkilerinden bazılarının kendilerine iadesine, 1813-1817 dönemi Fransa Kralı XVIII. Louis zamanında (s.13) karar verilmiş ise de Hükûmetin ve halkın reddiyle uygulanamamıştır. Meşru olan 1801 sözleşmesi, hâlen yürürlüktedir. Avrupa Devletleri'nden bazıları, bu usûle benzer şekilde, Papa ile sözleşme yapmışlar, hükûmetler de ruhban idâresine mümkün mertebe Papayı karıştırmamışlar ancak yine de önceki usûl, bazılarında süregelmektedir.

Halkın bilgi donanımına gelince, bu iş; gücü ve liyakati olanların, güzel ahlâk sahiplerinin ilimlerini yayımlamasına bağlıdır. Halkın beceri edinmesinin ve eğitilmesinin haylice faydalarının idâreye geri dönecek olacağı gerçeğiyle, hükûmetin yalnız denetimi yönetmediği, kamunun ilimler ve teknik bilgiler edinmesinde gerekli teşviklerin ve yardımların tam mânâsıyla yerine getirilmesi, hükûmetin öncelikli görevidir.

4. Kamuya Dönük ve Halkın Hayırına Olacak Etkenler

Halka baskının önlenmesi ve ortadan kaldırmak çaresinin ilki (s.14) kamuyu çalışmaya teşvik etmektir. Her ne kadar lazım olan teşvikler ve üstün çabalarından kusur olunmasa da uygun koruma ve şevkat, hayli muhtaç duruma düşmüş zavallılar eksik olmayacağından, misafirhâne, hastahâne gibi fakirlerin, kimsesizlerin sığınma yerlerinin teşkili ve düzenlenmesine ihtiyaç duyulmuştur.

Sayılan dört çeşit kamu hukukunun icrası, hükûmetin yerine getirmesi zorunlu görevdir. Bunların hayata geçirilmesi için lüzumlu gelirleri de tedârik etmelidir.

Bu gelirler iki çeşittir. İlki, kanûnlarla belirlenmiş gelirler, diğeri de olağanüstü hâllerde toplanan vergi gelirleridir. Kanûnlarla belirlenmiş gelirler; memleketlerin vergisi, emlâk ve hazine arazi irâdelerinden ibarettir. Diğeri ise gerektiğinde, devletin halktan veyahut yabancından aldığı borçlardır. Borç konusu, aşağıda bahsedileceği için, hükûmet borçları, hazine hisseleri ve devletin yıllık masrafları hakkındaki bilgiler de o zaman açıklanacaktır.

Yukarıda geçtiği gibi dört çeşit ve hukukun yürürlüğe konulmasına (s.15) ilişkin hükûmet emri, mülkî idâre memûrları tarafından yerine getirilir.

Şöyle ki hükûmetin yetkisi üç kısma ayrılır. 1. Gerekli kanûnların düzenlenmesi yetkisi. 2. Hukukun görülmesi yetkisi. 3. İcra yetkisi.

Gerekli kanûnların düzenlenmesi yetkisi; lüzumlu görülen kanûnların ve esasların düzenlenmesi ve hazırlanmasında; hukukun görülmesi yetkisinin bunlara uygulanarak, davaların çözümlenmesi ve hüküm verilmesinde; kanûnların icrası yetkisi ise belgelerin ve kamu hukukuyla alakalı bulunan kanûnların icrasında yükümlüdür. Kanûnların düzenlenmesi yetkisi ve hukukun görülmesi yetkisi, halkın bir araya geldiği meseleleri ve mülkî idâre bilgileri ilmine dâhil olduğundan, bu kitabımızda, bunlardan bahsetmek lüzumsuz olduğundan, sadece mevcut kanûnların icrası yetkisini açıklayacak, ayrıntılı ilgili temel maddeler ile meşgul olacağız. Kanûnların icrası yetkisi yani icra kuvveti, mülkî idâre memûrlarına âidtir.

İcra kuvveti de üçe ayrılmıştır. (s.16) 1. Hükûmetin idâre merkezi, yani başkentti. 2. Eyâletlerin idâresi. 3. Eyâletlere katılmış olan livâların, kazaların, nahiyelerin idâreleridir. Sözü edilen idâreler işlerinin, güzelce yönetilip icrası, birbirinin eşliğinde, denetiminde ve emrinde, ast ve üst seviyedeki memûrların yetkilerine teslim edilmiştir.

Hükûmetin merkezî idâresinde bakanlar; livâların merkezinde mutasarrıf gibi “préfet”; merkez kaza ve köylerde maire (belediye başkanı) adlandırılan şeyhülbeled-şehremini bulunur.

Carî işlerin iyi yapılması ve sonuçlandırılmasının tek elde bulunmasına bağlı olduğu yönüyle, her bir idâre merkezinde, bir bağımsız memûr bulundurulmuş, her bir bağımsız memûr, mesûl olduğu işlerinde, maksada uygun şekilde yetkisini kullanırken, istişare ve müzakere için de birkaç kişinin bulunması lüzumlu görüldüğünden dolayı, her bir idâre merkezinde, birkaç üyeden meydana gelen bir meclis oluşturulmuştur.

Hükûmetin idâre merkezinde Conseil d'État yani (s.17) Danıştay, eyâlet merkezi ve livâlarda bir Genel Meclis; her bir eyâlet merkezi ve livâda bir Genel Meclis bulunmaktadır. Gerekliliğine ve lüzumuna göre “préfet” tarafından yapılan seçim ve İmparator tarafından açılış zamanı ve toplanma süresi belirlenerek verilen yetki ile ihtiyaca göre senede bir veya birkaç defa toplanır. Her toplantı işe göre on, on beş gün sürer. Üyesi o eyâlet ve livâ dâhilinde kaç kaza ve nahiye var ise o miktardadır. Bu üyeler, halkın seçimiyle atanırlar. Yani her kaza ve nahiye halkı, adı geçen meclise birer üye seçer ve tayin ederler. Bu meclise, bir birinci reis ve bir de ikinci reis de seçilen üyeler içinden, İmparator tarafından seçilecek kişilerden atanır. Bu meclise iki reis atanmasının sebebi de birinci reisin hastalık, yasal engeller çıkınca meclise gelemediği durumlarda, ikinci reisin, onun yerine bulunması fikrine dayanır. (s.18) Her bir üye dokuz seneliğine atanır. Üyelerin üçte biri, üç senede bir kere değiştirilir.

Ve üye olmak için güzel ahlâk sahibi olmak; hiçbir sabıkası olmamak; yirmibeş yaşından küçük olmamak; o eyâlet içinde ikâmet veyahut vergi verecek tarla, çiftlik gibi emlak sahibi olmak gerekir. Bu üyeler görevli değil, yalnız memûriyet sıfatıyla akranları arasında öne çıkarlar. Meclisin üye sayısı 30'u geçmez. Bir eyâlette 30'dan az kaza ve nahiyeler var ise iki kaza veya nahiyeler bir sayılarak, bir üye tayin olunur, üyelerin yarısından fazlası toplanmadıkça, meclis teşkil edilemez. Kuralına göre oluşup toplanmadıkça, müzakereye açılan belirli görevlerin kapsamında bulunmadıkça, verilen karar yok hükmünde sayılır. Genel meclislerin diğeriyle ve ne de idâre meclisleriyle yazışamaz. Hiçbir çeşit ilan yayımlayamaz. Kurala ve düzene aykırı olarak sözü edilen meclis (s.19) bir harekette bulunduğu anda, “préfet” tarafından tatil edilir. Gereği yapılmak üzere, hükûmet merkezine arz ve bildirilir.

Yalnız Paris ve Lyon şehrindeki Genel Meclis üyeleri, müstesna olarak, halk tarafından seçilmeyip ve İmparator tarafından tayin edilir. Üyeleri 30'dan fazla olur. Paris'te 44 üye vardır. Yılda birkaç defa Meclis toplanır ve her seferde işlerine göre bu süre uzun sürer.

Genel meclislerin görevleri, yürürlükteki kanûnlar çerçevesinde üçe ayrılır.

1. Meclislerin vereceği kararlar, hükûmetin onayına muhtaç olmaksızın uygulamaya konulacak maddelerdir. Bunlar da kaza ve nahiyelerin kanûnî vergilerinin toplanması, kural ve nizâmı ile hesapta olmayan harcamalar için vergiye zam yapılacak cüzi miktarın bölünmesi ve kamuya âid çeşitli zararların iyileştirilmesi maddeleri gibi şeylerdir.

2. Merkezî hükûmetin onayına (s.20) muhtaç olan maddelerdir ki bunlar da eyâletin bütçesinin düzenlenmesi; olağanüstü vergi çıkarılması; eyâlette ihtiyaçlar üzerine üretim ve ortaya koyulacak yol ve kanallar gibi eyâletin

faydasına şeylerin yerine getirilmesidir. Eyâlet için gereken borçlanmanın yapılması; eyâletler için satın alınacak çeşitli emlâk ve sâire ile hazine arazilerinin idâresi usulü; eyâlete bazı hamiyet sahipleri tarafından terk ile bağışlanan emlâk ve sâirenin kabulü; eyâlet içinde icra olunacak gerçekleştirilecek işlerin tespiti, haritaların onayı ve buna benzer şeylerin uygulanması husûslarından ibarettir.

3. Yalnız fikirlerin ve sözlerin ifade edilmesidir. Bu da kaza ve nahiyelere bağlı köylerin başka kaza ve nahiyelere katılması; birkaç nahiyenin istifâdesi için gerçekleştirilen işlerin masraflarının toplanması ve bölünmesi hakkında meydana gelen tartışmaları veyahut pazar ve panayırların düzenlemesi, kaldırılması ve değiştirilmesi gibi husûslarla ilgili evrak ve fikirlerin merkezî hükûmete takdim ve ihtarı maddeleridir.

Bir idâre meclisi (conceil préfector) ki bu meclis (s.21) eyâletin veya livânın genişliğine ve halkın sayısına göre üç ve nihayet dört üyeden meydana gelir. Reisleri eyâlet ve livânın “préfet”sidir. Eşitlik durumunda reisin fikri tercih edilir. Bu meclis işlerinin yoğunluğuna göre “préfet” talep ettiğinde, her gün veyahut haftada birkaç gün toplanır.

Eyâletin büyüklüğüne göre “préfet”lik, üç kısma ayrılır. Birinci, ikinci ve üçüncü rütbelerde olarak üç çeşit “préfet” vardır. Bu “préfet”lerin birinci rütbede bulunanlarının yıllık maâş 40.000, ikinci rütbenin 30.000 ve üçüncü rütbenin 20.000 Frank olup, hükûmet konağında otururlar. Kırtasiye, gazete abonelikleri gibi birtakım masrafları için de senede uygun miktarda ödenekleri vardır. Ayrıntıları yerinde açıklanır.

Eyâlet meclisi üyesinin de yıllık maâş 1600-2000 ve en yüksek 3000 Franktır. (s.22) Séné eyâleti yani Paris sancağı préfectorluğu, meclis üyesi hariç olarak beş kişiden oluşur, yıllık maâşları 8000 Franktır. Gerek Paris’te gerekse diğer eyâletlerdeki livâlar meclislerinin üyelerinin seçim, tayin, görevden alma ve atanmaları, İmparatorun tercihine bırakılmıştır. Bu meclislerin yükümlü olacakları işler, olağan işlerin üzerine görüş belirtmekten ve kamu haklarına âid davaları ele almaktan ibarettir. Eyâletin Genel Meclisiyle, Eyâlet Meclisinin farkı pek çoktur. Meselâ, bir eyâlette, bir yolun inşasına ve gerekli paranın sağlanmasına çözüm bulunmasına, Genel Meclis karar verir. Bu yolun inşasına yardım, gerekli araştırma ve kolaylık gösterilmesinden, Eyâlet Meclisi sorumludur. İşte bunun gibi Genel Meclis tarafından kararlaştırılmış bir şeyin yürürlüğe konulmasına, ayrıca eyâletin ufak tefek işlerin görülmesinde de Eyâlet Meclisi görevlidir ve Mülkî İşler Mahkemesi sıfatıyla kamu hukukuyla alakalı davaların görülmesine de (s.23) hakkı vardır. Yeri geldiğinde bunların ayrıntısı anlatılacaktır.

Merkez kazada, Kaza Meclisi; merkez nahiyelerde Nahiye Meclisi yani belediye meclisi bulunur. Bu eyâlet ve livâ, ve kaza ve nahiyeler meclislerinin kararını uygun görmedikleri durumlarda, mahallî idâre merkezi başmemûrları kabul etme mecburiyetinde olmayıp, istemediği işlerde meclise müracaât etmemek yetkisine de sahiptirler. Bununla beraber bazı işlerin uygulanmasında, meclisin onayını almaya mecburdur.

Eyâletler ve livâlardaki Genel Meclislerin görevi idâre meclisleri gibi, müzakere ettikleri işler hakkında sadece oy vermek değildir. Bu meclislerin doğrudan doğruya işlerle ilgili karar vermeye ve kararı yürürlüğe koydurtmaya da hakkı vardır.

Mülkî İdâre İşlerinin Mahkemesi

Mülkî idârenin yükümlü olduğu işlerin gereken uygulamasına geçildiği (s.24) sırada, şahsî hakları ortadan kaldıracak bir harekette bulunmasının ortaya çıkması beklendiğinden ve bu durumda kamu haklarını yerine getirmekle görevli olan mülkî idâre ile şahsî haklar arasında bir dava belirebileceğinden, bu tür davaların, meselâ yollar ve kanallar gibi, kamu yararlarına âid bazı inşaatın yapılışı sırasında, güzargâhına rastlayacak binaların, tarla ve sâirenin satışına sahibi razı olmaz ya da bilakis sahibinin rızası olmaksızın, mülkî idâre tarafından, boş bir yere el konur ya da bir adamın evinin önüne aykırı biçimde mülkî idârece haksızlık yaratan binalar yapılırsa, sözün kısası idâre memûrları, görevli oldukları icraât sırasında, şahsî haklara zarar verip bir davaya yol açarlarsa, bu davaların görülmesi ve bir hüküm verilmesi, aşağıda açıklanan sebeplerden dolayı, “ne ceza mahkemelerinin dışında kalan mahkemeye ne de cinayet mahkemesine havale olunabilir.” Bunun üç sebebi vardır.

1. Çoğunlukla bu çeşit davalara, kamu haklarını yerine getirmekle görevli mülkî idârenin icraâtı sebep olur (s.25) ve bu çeşit icraât ise ileride açıklanacağı gibi, ceza mahkemeleri dışındaki mahkeme görevlileri tarafından elbette takdir olunamayıp, araştırılması ve görülmesi, bu mahkemelerin görevlerinin dışında bulunmasıdır.

2. Ceza mahkemelerinin dışındaki mahkemelerin her işlerinde yargılama usulü, davanın görülme şekli olan düzenlerine, dayanarak bir davanın görülmesi, hayli zamana muhtaçtır. Kamu haklarına âid davanın ise bir an evvel çözümlenmesi ve görülmesi elzem bulunduğundan, bu davaları da yalnız mevcut kanûnları uygulayarak halletmek gerekeceğinden, mahkemelere ihtiyaç duyulmasıdır.

3. Mülkî idâre mahkemeleri üyelerinin kamu yararlarının uygulamalarının sebepleriyle, bu konuda meydana gelen tartışmaların nedenlerine, ceza

mahkemeleri dışında kalan mahkemelerin görevlisinden elbette daha çok uygun olmalarıdır.

İşte açıklanan sebeplerden dolayı, kamu haklarına âid olan davaların, ceza mahkemelerinin dışında kalan mahkemelerde görülmesi uygun olmayacağından, bu davaların çözümlenip yönetilmesi **(s.26)** için, cinayet mahkemeleri ve davalarından başka, Mülkî İşler Mahkemesi adlı, bir mahkeme daha vardır.

Mülkî İşler Mahkemesi, “Asamble Constitionet Kanûnları” zamanında, kamu hukuku ile özel hukuk arasında veyahut kamu hukukuyla ilgili bir madde üzerinde iki şahıs arasında meydana gelecek davaların görülmesi için oluşturulmuştur. Bu mahkeme, mülkî işlerin çözümü ve davanın görülme sürecindeki yetkisi, diğer mahkemelerin yetkilerinden fazla olup olmadığının bilinmesi, hükûmet yetkisinin birkaç idâreye ayrılmasını gerektiren sebeplerin tarîfine ve açıklamasına bağlıdır.

Çünkü hükûmet kuvvet ve yetkisinin birkaç idâreye ayrılması hakkındaki Asamble Constitionet Kanûnları, mülkî işlerin hak ve görevlerini, cinayet mahkemelerinin dışındaki mahkemelerin haklarını belirleyip ayırır. Bu durumda davaların çözümünde ve görülmesinde, hükûmet hakkı da adı geçen kanûnların hükümlerince ikiye ayrıldı. Özel hukuk yani şahıslar arasında meydana gelecek **(s.27)** basit ve cinayet davalarının çözülmesi ve görülmesi bu konudan çıkacak hükmün verilmesi, cinayet mahkemelerinin dışındaki mahkemelerin hakimleri yetkili kılındığı gibi, özel hukuk ile kamu hukuku arasında meydana çıkacak davaların çözümü ve görülmesi, yine icâp eden hükmün verilmesi de Mülkî İdâre Mahkemesi görevlilerinin yetkisine bırakıldı.

Bu durumda, basit davalar ve cinayet davaları için başka başka birer mahkeme olduğu gibi bunlardan ayrı olarak, sadece kamu hukukuna bizzat veya aracılı olarak ilgili olan davaları görmek ve sonuçlandırmak için bir de Mülkî İşler Mahkemesi adıyla ayrıca bağımsız bir mahkeme vardır. Böylece, söz konusu Mülkî İşler Mahkemesi, diğer mahkemelerin kuruluşu ve faaliyete geçişi sürecinde kurulmuş, görevlileri de o vakit atanmıştır. Mahkemenin bakmakla yükümlü olduğu davaların, cinayet mahkemelerinin dışındaki mahkemelere dokunur bir engeli yoktur. Bu mahkemeler, cinayet mahkemelerinin dışındaki mahkemelerin yetki ve sorumluluğuna bir zarar vermez.

Mülkî İşler Mahkemesinin üyelerinin kimler olduğu konusuna gelince, bu **(s.28)** mahkemenin kuruluş zamanında, diğer mahkemelerdeki gibi memûrun görevden ayrılması ve tayini hakkında bir düzenleme yapılmadığından dolayı, bir davanın görülmesi için bazen “üyelerin hepsi toplanır” bazen de “tek üye” davaya bakar.

Üyelerinin Hepsinin Toplandığı Durumda

Hükûmetin merkezinde “Conseil d’État”, yani Danıştay ve eyâlet, livâlar ve kazalarda “conseil préfector” idâre meclisleri toplanıp, dava görülür ve çözümlenir.

Danıştay, hükûmetin tam idâre gücüne sahip olduğundan, bir dava hakkında vereceği hüküm ve karar kesindir. İstinaf kabul etmeyeceği gibi, Danıştay’da uygulanan sorgulama ve yargılamalar herkesin gözü önünde açıktır. Mahkeme sürecinde herkes davayı dinleyebileceği gibi, yapılan inceleme, sorgulama ve verilen hüküm ve ilamlar gazetelerde yayımlanır. İdâre meclislerinin vereceği hüküm ve kararları (s.29) da inceleme, araştırma ve istinafta görülmesi yetkisi vardır.

Danıştay’ın görevleri daha pek çok şeyleri kapsamakta ise de biz, burada yalnız Mülkî İşler Mahkemesi sıfatıyla taşıdığı yetkisini açıkladığımızdan, diğerini de yerinde ayrıntılarıyla açıklar ve Danıştay’ın neden birleşik olduğunu da etraflıca yazarız.

Taşralarda “conseil préfector” yani eyâlât ve livâlar idâre meclislerinde görülen davalar açık olmayıp, davayı dinlemeye kimsenin yetkisi olamaz. Dava süreci de dâhil, gazetelerdeki ilânda yalnız son karar, mazbata ile açıklanır. Bunun için, Danıştay’a istinaf davası açılabilir.

Eyâletlere ve livâlara bağlı olan kaza ve nahiyelerin idâre meclislerinin de kendi başlarına, Mülkî İşler Mahkemesi sıfatıyla ufak tefek davaların görülmesine yetkileri var ise de verecekleri hüküm, eyâlet ve livâların meclislerine ve orada da uymaz ise yazılı olarak Danıştay’a istinaf olunabilir.

Tek Üyenin Davaya Baktığı Durumlarda

(s.30) Vekiller ve “préfet” ve mairein yalnız çözüme ve dava açmaya yetkileri vardır.

Şöyle ki her bir bakanlıkta bulunan vekillerin bakanlığı kapsamında ve taşralarda “préfet” ve maire gibi mülkiye başmemûrlarının, idârî yönetimleri dâhilinde kamu hukukuyla ilgili olarak açılan davaların başlangıçta çözümü ve görülmesine yetkileri var ise de verecekleri hükmü davacı ve davalı kabul ettiği durumda, davalarını kezâ Danıştay’a istinaf ettirmeye hak ve yetkileri vardır.

İşte mülkî idâre bilimi esası, yukarıda açıklanan şeylerden ve madde ayrıntıları ise bu konuda mevcut olan kanûnların inceleme ve öğretiminden ibaret olup, sözü edilen kanûnların en mühimlerinin tarîf ve açıklamasına başlarız.

Mülkî İdâre Biliminin öğretimi hakkında çoğunlukla geçerli olan kural, önce mülkî idâreyi yani mülkî işlerin görülmesi ve sonuçlandırılması kapsamında, konulan kanûnları (s.31) birer birer araştırmak, öğretmek ve sonra bahsedilen kanûnların uygulamasını yapmakla yükümlü bulunan memûrların, yetki sınırı ve sorumluluğunu belirlemek, ayırmak ise de bu durumda mülkî idâre biliminin esası bulunan kanûnlar ile bu konuda yargılama usûlünü ayırarak, bireysel olarak başka başka inceleme ve öğrenmek gerekeceğinden, bundan da birinci bölümde mülkiye memûrlarının görev sorumluluklarını ve yetkilerini, ikinci kısımda adı geçen memûrların değiştirilmiş sorumluluklarının neden ibaret bulunduğunu açıklayarak, bu kural ile her bir kanûnu yerinde ilgili olduğu maddeler ile beraber incelemek ve öğrenmek çok daha kolay ve uygun görünmüştür. Ayrıca cinayet mahkemelerinin dışında kalan mahkemeler ile mülkî idâre arasındaki belirlenmiş yetkileri de tespit edilip anlatılacaktır.

İkinci Ders

Santralizasyon: Bütün İşlerin, Yetkilerin, Mülkî Dairelerin Bir Merkeze Bağlı Bulunması, Yani Bağımsız Mercî Kuralı

(s.32) Dairelerin yetkilerinin bir merkeze bağlılığı meselesinin layığıyla anlaşılması için üç kısma ayrılarak tarîf edilip ayrıntılarıyla açıklanabilir.

1. Başlangıç ve ilmî kuralları, 2. Bu madde üzerine geçmiş zamanda meydana gelen vakaların tarihi, 3. Bu konuda, mevcut ve yürürlükteki kanûnlar.

Bağımsız Mercî Kuralının Başlangıcı ve İlmî Kuralları

Mülkî idâre işleri için iki çeşit hükûmet vardır. Birisi bağımsız hükûmet ve diğeri toplanmış hükûmet yani birleşik hükûmettir. Toplanmış memleketlerde mülkî idâre yalnız kendini koruma ve sürdürme kuralını seçmiştir. Yani tebaasının fesat ve ihtilâlden korunmasıyla, hükûmetinin zarar görmesine ve yıkılmasına sebep olacak şeylerin engellenmesiyle yükümlüdür. Fakat kamunun yararlarına âid binalar ve yol gibi şeylerin inşası (s.33) ve halkın ahlâkî terbiyesi ve bilgilenmesi, kısaca kamuya fayda sağlayacak bayındırlık işlerinin meydana getirilmesi, mahallî hükûmetlerin idâresine verilmiştir.

Bağımsız hükûmet ise bunun aksi olarak hükûmet merkezinin nüfuz ve görevleri çok olup, bütün memleketlerin ihtiyaçlarıyla menfaatlerinin elde edilmesi merkezî idâreye yüklenmiştir.

Bağımsız merci kuralı hakkında ortaya koyulan itirazların sebeplerinin başlıcaları, aşağıdadır.

1. Mülkî işler yetkisinin tamamı bir merkezde toplandığında, taşralarda değer ve itibarın düşeceği ve davaları olanların tamamının başkente gelmeye muhtaç olacağından, taşra halkı başkente gelip yerleşmeyi tercih edeceğinden eyâletlerin çökmesi doğaldır.

2. Davaların ve çeşitli işlerin tamamı hükûmetin merkezine yönlendirildiğinde en sıradan bir iş için, birtakım (s.34) yazılara bilgi isteyip gereksiz yere vakit geçirileceği gibi, bir küçük dava için bile davacı ve davalı gelmeye mecbur olacaklarından kamu ve özel hukukta sekteye sebep olacağı aşîkârdır.

3. Her bir davanın hükûmet merkezine gelmesi ve işlerin toplanması, sadece orada sonuçlandırılması icap ettiği durumda, hükûmet, hesapsız memûr istihdamına mecbur kalacağından maâşlar ve masraflar pek fazla olur.

4. Hükûmetin kullanacağı küçük ve büyük her bir memûr, hükûmetin merkezi tarafından seçildiği ve tayin olduğundan memûriyet elde etmek için birtakım davacıların Hükûmet merkezine hücum edeceği, yığılacağı meydandadır.

İşte mülkî idârece bağımsız merci kuralı aleyhinde bulunanlar, açıklanan zararlar gibi pek çok mahzur göstermişler ise de devletler arasındaki ilişkilerde usûl bakımından hukuk ve yetkinin bir noktada toplanması konusunda kimselerce hiç itiraz olunmaması dikkat çekicidir. (s.35) Mülkî dairelerin yetki ve hakkının bir idâre merkezine celbi taraftarları, bunun aleyhtarlarına şu cevabı veriyorlar. Mülkî idârece hak ve yetkinin bir idâre merkezine toplanması ile devletler arası usûl ve ilişkilerde yetkinin bir merkeze toplanması arasında, bir büyük bağ bulunduğundan mülkî idâre daireleri yetkisinin bir merkeze toplanması, devletler arası ilişkilerce yetkinin bir merkeze toplanmasına pek çok zarar verir. Çünkü askerî düzenlemelerin icrası ve harb malzemelerinin hazırlanması ve tedârîği gibi husûsların hayata geçirilmesi, hak ve yetkinin yönetimin bir merkeze toplanmasına ve hükûmet merkezinin emrinin her bir eyâlette geçerli olmasına bağlıdır.

Mülkî idârece bağımsız merci kuralının zıttı olarak, her bir dairenin işi kendisine havale ve her bir livânın işleri ve idâresi, sancak başına ihale edilse, ilk önce bir livâ idâresine, devletin kanûnî vergisinden başka, mahallî menfaatler için halka vergi yüklemeye ve dağıtmaya; ikinci olarak, livânın uygun gördüğü masrafları yapmasına ve üçüncü olarak livâ idâresi (s.36) için bir askerî kuvvet tedârîği ve düzenlenmesini ve dördüncü olarak da gerekli bu güvenlik kuvvetinin kurulup somut hâle gelmesine ruhsat verilmek demektir.

1. Bu durumda her sancak bir bağımsızlık kazanır. Öncelikle mahallî menfaatler için bir livâ idâresinin, halka vergi salıp bölüştürmek yetkisine gelince, kamu yararları ve hükûmetin muhafazası için, devletin halktan vergi toplamak hakkı vardır. Eğer mahallî menfaatler için, bir livânın, ayrıca halka vergi yükleyip ve tahsiline izin verilse bundan dolayı halkın mâlî gücü zarar görür. Hükûmetin alması gereken verginin toplanması, genelde mümkün olmayacağından, bir sancağa mahallî menfaatler için halka vergi salıp ve yüklenmesine izin verilmesi mümkün olamaz. 2. Bir livânın uygun bulduğu masrafları yapmasındaki hakkı husûsu, bu konuda da livânın uygun zannıyla sarf edeceği para genellikle uygun olmayan yerlere harcanır. Bundan kamuya büyük menfaat elde edilemeyeceği beklenir. 3. Bir livânın ihtiyacı olan askerî (s.37) kuvvetinin tedârik ve kuruluşundaki yetkisi konusu, hükûmetin askerî kuvvetinin dışından bir livânın bağımsız olarak güvenlik kuvvetinin oluşturulması mümkün değildir. Çünkü mahzur pek çoktur. 4. Bir livânın bağımsız olarak bir askerî kuvveti kurup faaliyete geçirmesi hakkı konusu ise bu sancaklarda bulunan askerî kuvveti ancak devletin askerî kuvvetinin bütünün bir parçası olabilir.

Dairelerin hak ve yetkisinin bir merkezde tam olarak toplanması usûlü ile, livâların başka başka bağımsız olarak yani livâlar işlerinin hükûmet tarafından asla müdahale edilmeksizin idâresi kuralı, yukarıda tespit edildi. Şimdi bu iki usulden, başka bir diğer usûlü de vardır. Bunu da açıklamaya başlayalım. Bu üçüncü usûl, dairelerin yetkisinin bir merkezde toplanmasını temel kabul ederek yalnız memûrların başlarına bir çeşit imtiyaz verir. Yani Hükûmet merkezinin halletmekle sorumlu olduğu işlerin bazılarını, livâlarda bulunan “préfet”lere mutasarrıf ve kaymakamlara havale eder. Bu durumda onlara, (s.38) biraz yetki ve imtiyaz verir. Bu usûl, bağımsız merci kuralının zıttı yani her bir dairenin işlerini kendi bildiği gibi uygulaması, dairelerin memûrlarının başlarındakilerin yetkisine bırakılmış demek değildir. Belki mülkî işlerin halledilmesinde zorluk çıkmaması için, hükûmet merkezînin yetkisini dairelerde bulunan başmemûrlara devirle, bu durumda, onlara yalnız bir çeşit imtiyaz verilmiş, böylece livâların idâresi yine bağımsızlığın merkezi bulunan başkent onayıyla uygulanmış olur.

Mülkî dairelerin hak ve yetkisinin bir bağımsız merkezde tamamen toplanması usûlünde bile, küçük ve büyük bütün işleri saltanat merkezinin bizzat halletmesi lazım gelmeyeceğinden, küçük ve sıradan işler “préfet”ye, mutasarrıf ve kaymakamlara havale olunması, bağımsız merci kuralı esasına zarar getirmenin dışında, işlerin görülmesi hakkında bağımsız merci kuralına atfolunan gecikmeleri de bertaraf edeceği açıktır. Bu durumda mühim işler için merkeze müracaât olunur. (s.39) Sıradan işlerin halledilmesinde mutasarrıf ve kaymakamlar görevlidir. Mülkî önemli işler için bağımsız merci kuralı ve sıradan işler için de aksi usûl kabul edilmiş demek olur.

Bağımsız Mercî Kuralı Hakkında Mâzide Meydana Gelen Hadiseler

Mülkî dairelerin hak ve yetkisinin bir idâre merkezine toplanması taraftarları mâzide Fransa'nın mevcut hükûmet kuralından bahsederlerken, iyi dikkat edilirse, Fransa topraklarında derebeylik usûlü son bulduğu zaman, Krallık her bir dairenin serbestini azaltmakla, hükûmet merkezinin yetkisini genişletmeye gayret gösterdiği görülmektedir. Bu durumda bağımsız mercî kuralı, 1789'dan önce ortaya konulmuş demektir. Memûriyet elde etmek için birtakım isteklilerin tek merkeze yığılıp (s.40) hükûmeti zorlaması âdeti de bağımsız mercî kuralı mevcut olan devletlerde bulunacağı beklenilir ise de bu âdet, Fransa'nın eski idârî yönetimi zamanında bile bir dereceye kadar sürecekti.

1789 senesinde, Fransa'da meydana gelen ihtilâlden sonra, hükûmetin cumhuriyete dönüştürülmesinde, hükûmet idâresinin düzenlenmesi ve yapılandırılmasına görevli “Asamble Constitvanet Encümeni” bağımsız mercî kuralını esasen kabul etmiştir.

Mebusân Meclisi'nin de Fransa topraklarını yeniden livâlara bölüp ve sınırlarını ayırması iki çeşit, fikirler kuralına dayanır. 1. Mülkî idârece olup, mahallî memûrlar hakkında halkın güvenini ve dostluğunu kazanmak, 2. Politika olup yani bağımsızlık fikirlerini halkın zihinlerinden uzaklaştırıp mahallî kuvvetin hükûmet merkezi aleyhine harekete güç vermemek için, büyük eyâletlerin lağvı ve küçük livâlara ayrılması (s.41) maddeleridir.

İdârenin usûl düzenlemek yönetimle görevli adı geçen encümenin, livâlar, kaza ve nahiye idârelerine birtakım yetki vermesi, bağımsızlık vermek fikirlerine dayanmaz. Hükûmet merkezinin denetimi altında bir çeşit yetki verilmiş demektir. Sözü edilen encümenin 22 Eylül 1790 tarihiyle, livâlar, aynı sene Aralık ayından belediye idâresi hakkında düzenlediği kanûnlar da bu fikirleri açıkça göz önüne koyar.

22 Eylül tarihiyle livâlar hakkında yayımlanan kanûn da livâ merkezine, bir livâ idâresi; kaza merkezine, bir kaza idâresi; nahiye merkezine, bir nahiye idâresi belirleyip kurarak; livâ idâresi, merkez hükûmetin; kaza ve nahiyeler de bağlı oldukları livâların denetimi altında, kendilerine verilen yetkiyi icra etme görevlerini yenilemiştir. İşte memleket idâresi kuralı, memûrlarını tamamen bağımsız bırakmayıp (s.42), bir denetim altında bulundurmıştır. Sözü edilen kanûna sonradan ilave edilip ve bir encümen tarafından da onaylanmış olan talîmâtına, o kanûnun düzeltmeleri, tarîflerini ve gerekçesini açıklamaktan ibarettir. Onda da bu açıklanan fikirler aynıyla mevcuttur.

Gerçekten ikinci kanûnda belediye idâresi memûrlarının hak ve yetkileri arasında kendilerine bağımsız olarak verilmiş hak ile hükûmet merkezinden verilen yetkiyi pekâlâ açıklamış ve ayırmıştır.

Fransa Cumhuriyeti'nin üçüncü senesi 23 Ağustos tarihinde düzenlenmiş olan mülkî kanûnlar da her bir merkez memûrlarının hükûmet merkezine bağlı bulunması kuralını sağlamlaştırmış ve onaylamıştır.

(s.43)¹ I. Napolyon'un konsolos adıyla cumhurbaşkanlığı öncesinde ve sonradan İmparatorluğu esnasında, dairelerin hak ve yetkisinin bir merkezde toplanması kuralı iyileştirilmişti.

Cumhuriyetin sekizinci senesi 28 Şubat tarihiyle düzenlenen ve ilân edilen kanûn memleketin idârî memûrlarının işlerini ve davranışlarını soruşturmak, denetlemek kuralını kabul edip, bu madde üzerine, mülkiye kanûnnâmesinin 910. ve 2045. bendlerini ayırmıştır.

Fransa'da I. Napolyon Bonapart'ın imparatorluktan uzaklaştırılmasıyla, Bourbon Hanedanı'nın kraliyetin tahtına dönüşünde, bağımsız merci kuralının Napolyon zamanında (s.44) suistimalinden dolayı eleştirilip şikâyet edilmişti. Taşralarda Genel Meclisler ile İdâre Meclislerinin haklarının genişletilmesi hakkında 10 Mayıs; belediye idâresi hakkında 18 Temmuz 1835 tarihleriyle düzenlenip yayımlanan livâ idâresi kanûnlarına görevli olan “préfet”lere bazı maddeyi, bizzat ve izinsiz icra etmeleri için bir dereceye kadar hak vererek, bağımsız merci kuralıyla, dairelerin yetkilerinin bir merkezde toplanmaması kuralı arasında bir usûl kabul edilmiştir.

Geçmişte Yürürlükte Olan Usûl ve Kanûnlar

Dairelerin yetki hakkının bir idâre merkezine toplanmayıp, her bir daireye gerekli yetki ve hakkın verilmesi hakkındaki kanûnlar, III. Napolyon'un Fransa İmparatorluğu zamanında 25 Mart 1852 günü ilân olunan düzenlemede bulunur.

(s.45) Düzenlemenin kapsadığı “temel düşünce” birçok sıradan işlerin halledilmesi için “préfet”ler bizzat İmparatorun veyahut bakanların vekilleri hükmünde sayılmasıdır.

Bu idârenin hükmü, dairelerin hak ve yetkisinin tamamen kendilerine havalesiyle bağımsız merci kuralını bütünüyle mahvetmek yani memûrların reislerine tam bağımsızlık vermek değil, yalnız işlerin kolaylaştırılması kapsamında sınırlanmış, bir takım işlerin halledilmesi için, hükûmet merkezi kuvvetinin bir dereceye kadar ikinci ele vermek usûlünü kabulden ibarettir.

Bu durumda idâre hak ve yetkinin bir merkezde toplanması usulüne esasen ket vurulmamış fakat “préfet”ler, merkez tarafından görevli bulundukları ve

1 I. Napolyon Bonapart 2 Ağustos 1802'de ömür boyu şartı ve konsolos adıyla cumhurreisliğine ve 18 Mayıs 1804'te de İmparatorluğu atanmıştır.

hükûmetin görüş ve fikirlerine hizmet etmeleri yönüyle birçok işlerin halledilmesi için, İmparatorluk tarafından vekil tayin edilmiş demektir.

Sözün kısası açıklanan İmparatorluk irâdesi, 1838 tarihinde (s.46) yürürlüğe konulan kanûnları sağlamlaştırmak ve genişletmek, özellikle kamu işlerinin gecikerek layıkıyla halledilememesinden dolayı, herkesin eski usûle yönelik taaruz ve teşkilâtını mahvetmek fikirlerinden ibarettir. Gerçekten “préfet”lerin merkeze müracaât etmeye mecbur oldukları işler ile, izin almadan yapabilecekleri maddeleri, 1837-1838 tarihli kanûnların belirlediği gibi o düzenlemede kabul edip, fazladan izin almadan yapmaya muktedir olacakları işleri ve husûsları arttırıp bu yolla bunların yetkilerini genişletmiştir.

Lakin “préfet”ler, bu şekilde hak ve yetkilerinin arttırılmasıyla ve genişletilmesiyle, bunların bir madde hakkında verecekleri hüküm ve kararın, dilediği durumda ret veya düzeltilmesi ve değiştirilmesi husûsunda İmparatorluk haklarına zarar verilmemiştir.

Hatta “préfet”lerin halletmekle görevli oldukları husûslarda verecekleri hüküm ve ilâmın aleyhinde (s.47) başvurmak üzere İçişleri Bakanı nezdinde maddenin istinaf olunabilmesine karar verilmiştir. İşte bu durumda, bağımsız merci kuralı esasen kalıcıdır.

Sözü edilen idâre hükmünce, başkentte bulunan bakanlıkların tamamının hak ve yetkileri denetimlerindeki idârelere verilmeyip, yalnız aşağıda açıklanan bakanlıkların hakkından bazıları, idâre memûrlarının başkanlarına verilmiştir.

1. İçişleri Bakanlığı. Bu bakanlık düzenlemenin 1’nci bendi ve “a” harfiyle yayınlı olan şerhi, “préfet” ve memûrların başkanları izin almadan icra edecekleri söz konusu şerhin, 55’nci adedi de izin verilmedikçe yürürlüğe koyamayacakları husûslarını ayrıntısıyla açıklar ve ayrı tutar.

2. Ticaret ve Tarım Bakanlığı. Bu bakanlık, önceleri İçişleri Bakanlığına bağlı olup, şimdi Bayındırlık İşleri Bakanlığı idâresindedir. Bu bakanlığın memûrlarının başkanları da izinli ve izinsiz görebilecekleri husûsları düzenlemenin 2’nci (s.48) bendinde ve “y” harfiyle olan şerhinde belirlenip ve ayrıntılı açıklanmıştır.

3. Mâliye Bakanlığı. Bu da düzenlemenin 3’ncü bendi fıkralarında ve şerhinde gösterilmiştir.

4. Bayındırlık İşleri Bakanlığı. Bu da 4’ncü bendinde ve şerhinde gizlenmiştir.

Diğer bakanlıkların hak ve yetkileri ayrıntılı açıklanmamıştır. Bunlardan biri, Genel Maarif ve Mezheb İşleri Bakanlığıdır. Mabedler, manastırlar ve benzeri yerler, tamamen idâre ve denetimi altında bulunur. Meselâ vasiyet

yoluyla veyahut başka sûretle, bir kimse tarafından bunlar için terk ve vakf olunan para, emlâk ve her çeşit eşyanın kabulü sadece hükûmet merkezinin iznine bağlıdır. Aksine, köylere ve kasabaya terk ve vakf olunan para, eşya ve emlâk, yalnız “préfet”nin izniyle kabul olunabilir.

Köyler ve kasabalar İçişleri Bakanlığına bağlı olup, bu bakanlığın hak ve yetkisinden birtakımı ise, yukarıda açıklandığı gibi, taşralarda “préfet”lere verilmiştir. Düzenlemenin 5’nci bendi gereğince mahallî memûrların (s.49) birçoğu, “préfet”ler tarafından seçilip, atanacağı ve 6’ncı bendi gereğince “préfet”ler hareketlerini ve icraâtlarını bağlı oldukları İçişleri Bakanlığına bildirmeye mecburdurlar. Bunların içinde şayet kanûna, geçerli olan düzenlemeye aykırı bir şey var ise, İçişleri Bakanlığı tarafından kabul olunmayarak hükümsüz kılınabilir.

Adı geçen düzenlemenin hükümleri, başkent Paris sancağı ve bağlı yerlerde geçerli olmayacağı, 7’nci bendinde gösterilmiş ise de, 7’nci bend 9 Ocak 1861’de ilân edilen diğer bir düzenlemeyle yürürlükten kaldırılmış, böylece 25 Mart 1852 tarihli idâre, tam olarak Paris ve bağlı yerlerinde geçerlidir.

1852 tarihinden beri “préfet”lerin bazı yetki ve imtiyazlarının düzeltilmesine lüzum görülerek, 18 Temmuz 1853’te livâlar, kaza ve nahiyeler (s.50) mevcut borçlarının düzenlenmesine ilişkin ilân edilen kanûna, mahallî bayındırlık işleri için izinsiz livâ, kaza ve nahiyelerin vergi toplama ve borçlanma sözleşmesi yapmalarını yasaklamıştır. Sonradan 13 Nisan 1861’de ilân edilen bir diğer düzenleme de yukarıda açıklanan 25 Mart 1852 tarihli düzenlemeyi çok az değiştirmiş, ikisinin hükümleri birleştirilerek dairelerin hak ve yetkisinin tek merkezde toplanmaması kuralını dengeli bir şekilde sağlamlaştırmış ve genişletmiştir.

Düzenleme önceki ile hak ve yetkileri bölüştüren bakanlıkların daireleri memûrların başkanlarının hak ve yetkilerini bir derece daha genişletip, Genel Maarif ve Mezheb İşleri Bakanlığının yetki hakkından bir kısmını maiyetindeki idâre memûrları başkanlarına vermiştir. 5’nci bendi “préfet”lerin izinsiz seçilip (s.51) tayin edebilecekleri memûrların sayısını arttırmıştır.

Özellikle 6’ncı bendi, bir yeni usûl ortaya koymuş ve tesis etmiştir. Şöyleki o zamana kadar “préfet”nin kararına ve onayına bağlı işlerin bazıları, kaymakamlara devredilerek bizzat onaylayabilmesi ve bu işler de sözü edilen bendde açıklanıp ve toplanarak sıradan maddelere âid husûslardan ibaret olduğu anlaşılmıştır.

7’nci bend dahi kaymakamların göreceği ve sonuçlandıracağı işlerin incelenmesiyle, kabul ve reddi bulunan memûrun yetkisinde olduğunu açıklamıştır.

Hükümdarın Hak ve Görevleri

Fransa'da hükümdarın hak ve görevleri politik ortamlarının kabul ettiği usûle yani hükûmetin çeşidine göre değiştirilip başka bir şekle sokulursa da mülkî idârece yetki derecesi çok değiştirilemez. 1850 senesi Mebusân Meclisi Kanûnu'nun (s.52) 10'ncu bendi gereğince o tarihte ihtiyaç duyulan kanûnların düzenlemesi ve sonra onayı, kendisinin irâdesine bağlıdır. Bu sebeple İmparator, yetki düzenleme kanûnlarına ortaktır.

Hükümdarın hak ve görevleri iki ayrılır. 1. Hükümdarlığın hakkı. 2. Yalnız mülkî idâreye âid maddeler hakkındaki haktır. Sözü edilen kanûnun 6'ncı bendi gereğince hükümdarlığın hakkı kara ve deniz kuvvetinin tamamıyla emrinde bulunmasıyla, harp ilânı, yabancı devletler ile barış imzalanması ve her tür antlaşmaların düzenlenmesi gücüdür.

Mülkî idâreye ilişkin hükümdarlık hakkı memûrların hepsinin atanması için, gerekli esasların düzenlenmesi ve kanûnların yürürlüğe konulması hakkında gerekli irâdenin verilmesi gibi şeylerden ibarettir. İmparatorun mülkî idâreye dâir bizim de bahsedeceğimiz hakkı bunlardır.

Hükümdarın Mülkî İdâreye Dâir Hakkı

Bahsedilen kanûnun 6'ncı bendi gereğince (s.53) kanûnların icrası için gerekli esasların düzenlenmesi ve irâdenin verilmesi, hükümdarın yetkisindedir.

Kamu idâresi maddelerinin hangileri hakkında kanûn ve hangi maddeler hakkında esas düzenlenmesi gerekeceğini ayırt etmek ve anlamak için hangi usûle başvurulacağına dâir demişler ki her tür emirler ki yeni veya genel maddeleri kapsar, kanûna bağlıdır. İşte bu tür şeyler hakkında sonra İmparator tarafından onaylanmak üzere gerekli kanûnların düzenlenmesi Mebusân Meclisi'nin sorumluluğuna verilir. Fakat bu kuralın pek çok istisnası vardır. Meselâ; vatana hizmeti karşılığında emeklilik maâşı tahsisi gibi yeni ve genel maddelere, kesinlikle bağlı olmayan birtakım özel işlerin görülmesine ve halledilmesine Mebusân Meclisi müdahale eder. Hükümdar da sonra Mebusân Meclisi tarafından onaylanmak üzere gümrük tarifelerinin değiştirilip yenilenmesine gücü yettiği gibi kamuyu ilgilendiren ve Mebusân Meclisi'ne âid bazı genel maddeleri irâde ile halleder.

(s.54) İmparator tarafından verilen emirlere, irâde denir. İmparatorluk irâdesi de birkaç kısma ayrılır.

İlk önce kamu veya özel irâdeye ayrılır.

Kamu İrâdesi

Kamu irâdesi Mebusân Meclisi'nin düzenleyip, usûl üzerine ilân edilen kanûnların uygulama şekli hakkında, kamuya âid olarak İmparator tarafından karar verilip, yayımlanan düzenlemelerdir.

Bu düzenlemelerin hükmü, kanûnlar gibi genel olup, kanûnların esası, maddeyi ortaya koyar. Kamu irâdesi ise sözü edilen kanûnların hükümlerini tarîf ve açıklamayla, yürürlüğe konulmasını sağlamlaştıır. Kamu irâdeleri de türüne göre ikiye ayrılmıştır.

1. Genel mülkî idâreye âid düzenlemelerdir ki Danıştay tarafından düzenlenip, İmparatorluk tarafından onaylanır.

2. Sıradan düzenlemelerin yani bir bakanlığın arz ve teklifiyle çıkan İmparatorluk irâdesidir.

(s.55) “Ne zaman ve ne şekilde mülkî düzenlemelerin Danıştay tarafından düzenlenmesi gerekeceği bahsine gelince, Yargılama Usûlü Kanûnnâmesi'nin 1042 ve Ticaret Kanûnlarının 615 ve 617'nci bendleri gereğince, Mebusân Meclisi tarafından düzenlenen bir kanûnun, en sonunda bu kanûna genel mülkî idâreye âid bir düzenleme ile yürürlüğe konulacaktır veya Danıştay tarafından görülecektir.” sözü yazılıdır. Ancak o durumda, bu kanûnun açıklamasına muhtaç mülkî düzenlemeler Danıştay tarafından düzenlenir ve İmparatorluk tarafından onaylanır.

Şahsî veya Özel İrâde

Özel irâde, bir özel maddeye âid İmparatorluk irâdesidir. Âid olduğu maddelere göre bu da iki kısma ayrılır.

1. Genel mülkî maddelere dâir olan düzenlemeler gibi olanlar yani Danıştay tarafından düzenlenerek ve hazırlanarak İmparatorluk tarafından onaylanan irâdeler olup, hangi maddeler hakkında bir tür (s.56) irâdelerin çıkması gerekeceği de bazı kanûnlarda gösterilmiştir. Meselâ, Ticaret Kanûnnâmesi'nin 33'ncü bendi, isimsiz şirketlerin düzenleyip ve teşkîli, genel mülkî maddelere dâir düzenlemeler çeşidinde çıkacak İmparatorluk irâdesine bağlı olduğunu içerir.

2. Bir bakanlığın teklifi üzerine çıkan özel irâdedir. Yani memûrların görevden alınmaları, atamaları üzerine İmparatorluk irâdeleri gibi bu tür irâdelerin bazıları, İmparatorun imzasından başka, bakanlardan biri tarafından ve bazıları da birkaçı tarafından onaylanarak imzalanır. Meselâ, memûrlarının emeklilik maâşları hakkında 13 Haziran 1853 tarihiyle yayımlanan kanûnun 24'ncü bendi gereğince emeklilik maâşları hakkında çıkacak irâdeyi, İmparatorun

imzasından başka, bu maâş hangi bakanlığın teklifi üzerine ise o bakanlığın bakanı ile Mâliye Bakanının imzalamaları gerekir.

(s.57) İmparatorluk irâdelerinin çeşitleri başka bir türlü de bölünebilir. 1. Genel mülkî idâreye dâir ve 2. Mahkemelere âid bulunan İmparatorluk irâdeleridir.

Genel mülkî idâreye dâir irâdeler, Danıştay'ın düzenlemesi ya da Bakanların arz ve teklifi ile çıkarılan yani şimdiye kadar meşgul olduğumuz irâdelerin bütünüdür. Yargılamalara âid maddeler hakkındaki irâdeler ise, yargılamalara âid bir müşkül maddenin halline dâir İmparator tarafından çıkarılan irâdelerdir ki bunlar da daima Danıştay tarafından düzenlenir ve hazırlanır.

Memûrlar Aleyhinde Olacak İtirazların Yapılış Yöntemi

Hükûmet memûrlarının işleri aleyhinde itiraz yolu ikiye ayrılır. 1. Basit. 2. Olağanüstü.

Basit yol da ya yalvarma yolu ya yargılama yoludur.

Yalvarma Yolu

(s.58) Bu yolu seçen davacı şikâyetçi olduğu meselenin sorumlusu daireye hitaben dilekçe takdimiyle, bu maddenin lağvını veya değiştirilmesini ister. Bu durumda, sözü edilen idâre, davacı kişinin dilekçesini kabul ve redde serbesttir.

Yargılama Yolu

Bu yolu seçen davacı ise bir haksızlığın oluştuğunu iddia edeceğinden dilekçesini mahkemeye veya Danıştay'a verir.

Danıştay'ın kuralı gereği, dava vekili hazır bulunacağı gibi, davaların yargılama ve uygulama süreci yapılır ve yargılama ve uygulama süreci ilân olunur.

Danıştay'ın mülkî idâre maddeleri hakkında kesin karar vermeye hak ve yetkisi olmadığı ve vereceği kararlar, İmparatorluk tarafından onay ve hükümlerin icrası İmparatorluk irâdesiyle ilgisi olmadıkça, yürürlüğe konulamayacağından, aleyhine dava açılan madde de Danıştay karar bulmuş bir iş ise, elbette İmparatorluk irâdesiyle (s.59) onaylanmış bulunacağından, bu durumda, dilekçe sahibinin dilekçesi maddenin, Danıştay'da yeniden

görülmesiyle, önceki kararın feshi hakkında İmparatorluk irâdesinin çıkmasını rica etmek olur.

Şimdi mülkî işler hakkında hükûmet icraatları aleyhinde mahkemeler yoluyla itiraz olunabilecek maddeler bahsine gelince, birinci kural, her ne kadar aleyhinde dava açılması talep olunan madde hakkında çıkan İmparatorluk irâdesi, hiçbir dairenin önergesi ve teklifi üzerine değildir. Bizzat İmparatorun hükümdarlığın şahsî yetkisinden olarak, bir dış etki olmadan çıkmış bir irâde ise, bu tür İmparatorluk irâdeleri hakkında mahkemeler yoluyla itiraz kabul edilemez. Çünkü bir dış etki olmadan çıkan İmparatorluk irâdesi, kanûnen onaylanmış hakkını iptal edemeyip, yalnız davacının şahsî menfaatlerine zarar doğurmuş olabilir.

Bu durumda İmparatorluktan bir dış etki olmadan çıkan bir irâde aleyhinde dava açılıp açılmayacağını anlamak için sözü edilen irâdenin, kanûnen onaylanmış bir açık (s.60) hak veya yalnızca şahsî menfaate zarar verdiğini önce incelemek ve ayırt etmek lazımdır. Kanûnen onaylanmış hakkı iptal etmiş ise, aleyhine dava açılabilir. Aksi takdirde yani yalnız şahsî menfaatlere zarar vermiş ise mahkemeler yoluyla iddia edilemez.

Bu konuda çeşitli bakanlıklara âid bazı maddeler hakkında birkaç örnek açıklayalım. Meselâ, Adliye Bakanlığına, çalışanlarından birkaçı dava vekili ve bunun gibi diğer memûriyetlere atama ve tayinine, İmparatorluk irâdesi ilgili olduğundan, bunların memûriyetleri aleyhinde orada mevcut dava vekilleri/avukatlar ve sâire tarafından dava açılmaz. Çünkü sözü edilen bakanlıkta bulunan dava vekilleri ve bunun gibi diğer memûrların sayısını arttırmak, kanûna aykırı olmayıp, yalnız orada mevcut avukat ve sâirenin şahsî menfaatlerine zarar verebilir. (28 Nisan 1816 tarihli olan kanûnun 91'nci maddesinde yazılıdır.)

(s.61) Yine evlada intikal eden bir hizmet veya görev ve memûriyeti, hükûmet lağvetse, bu konudaki İmparatorluk irâdesi aleyhine bu hizmet veya memûriyet sahibinin varisleri tarafından dava açılıp, hizmet veya sözü edilen memûriyetin tekrar tesîsini iddiaya yetkisi olamaz. Çünkü mülkî kanûnların hükümleri, hizmetler ve görevler gibi memûriyetlerin lağvını hükûmetin yetkisine bıraktığından bunların lağvına dâir çıkan İmparatorluk irâdesi, şahsî menfaatlerine zarar getirir ise de kanûna aykırı sayılamaz.

30 Mart 1880 tarihli İmparatorluk irâdesinin 103'ncü bendinde yazıldığı üzere, kâtib davaları, hademe ve çavuşlarını terbiye etme ve ceza vermeye hükûmetin hak ve yetkisi bulunacağından, eğer bir İmparatorluk irâdesi ile bir kâtib veya hademe veya çavuşun görevine son verilir ise, bu irâde aleyhine dava

açılmaz. Çünkü bu irâde her ne kadar şahsî menfaatlerine zarar vermiş ise de kanûna aykırı kabul edilemez.

(s.62) 1858 senesinde Paris'te böyle bir dava ortaya çıktı. Mahkeme kâtiblerinden birisinin İmparatorluk irâdesiyle görevden alınması üzerine, bu irâde aleyhinde, kâtib tarafından dava açılmış, mesele Danıştay'da müzakere esnasında mahkeme kâtiblerinin görevden alınmalarının kanûnen, hükûmetin yetkisinde bulunacağından söz edilerek bu konuda, anılan davaya yetkisi olmadığına karar verilip, o şekilde kendisine cevap yollandı.

Matbuât hakkında 21 Ekim 1816'da yayımlanmış kanûn hükümlerince, matbaa ve sahaf dükkânı açılışı, İmparatorluk irâdesinin alınmasına bağlı olup, bir şehirde yeniden bir matbaanın açılışına ruhsatı veren İmparatorluk irâdesi çıksa, bunun aleyhine, bahsedilen yerde mevcut matbaa sahipleri tarafından dava açılmaz. Çünkü yeniden matbaa açılışı, yalnız eskilerin şahsî menfaatlerine zarar verebilir.

Kanûnlara ve düzenlemelere aykırı bir hareketten dolayı, mahkeme **(s.63)** tarafından mahkûm edilen matbaa sahiplerinin matbaalarının kapatılmasıyla, ellerindeki ruhsatlarının geri alınmasında hükûmet serbesttir. O ruhsatın geri alınmasıyla matbaasının kapatılmasına İmparatorluk irâdesi çıktığı durumda, matbaanın bulunduğu nahiye veya oturanların bulunduğu yerin menfaatlerine zarar gelir ise de dava açmaya yetkileri olamaz.

Yukarıda açıklanan örneklerin aksi yani mülkî kanûnlara aykırı olarak çıkıp aleyhine dava açılabilir İmparatorluk irâdelerinden de birkaç örnek verelim.

Meselâ mahkemelerin üyeleri gibi istifa etmedikçe veyahut görevden alınmasını gerekli kılan bir suçlu kanûnla belirlenmedikçe, görevden alınan bir memûrun azli hakkında İmparatorluk irâdesi çıkan bu irâde kanûna aykırı olduğundan aleyhine dava açılabilir. Subaylar hakkında rütbe ile memûriyeti ayırmak gerekir. Subayların rütbeleri, kendilerinin tasarruf hakkını elinde bulundurduğu malı çeşidinden bulunmasıyla, bunun yürürlükten kaldırılması ve feshi sadece askerî mahkemenin hükmüne bağlıdır. **(s.64)** Bu hüküm düzenlenmedikçe bir subayın rütbesi, yalnız İmparatorluk irâdesiyle yürürlükten lağvedilse, bu irâde aleyhine dava açılabilir. Subayların memûriyetleri, ise hükûmetin tercihinde olduğundan bir subayın memûriyette azli ve değiştirilmesi hakkında çıkan İmparatorluk irâdesi aleyhine dava açılmaz.

Bir kimse ismini değiştirmek istese hükûmetten izin almaya mecbur olduğu gibi, hükûmet de bu izni verip vermemekte serbest olduğundan, her ne kadar o kimsenin bu konudaki dilekçesini hükûmet kabul etmeyip reddeder

ise, bu reddi içeren İmparatorluk irâdesi aleyhine dava açılmaz. Bilakis hükûmet sözü edilen dilekçeyi kabul ederek, ismin değiştirilmesine müsaade eder ve bu isim değişikliğinden dolayı bir diğer insanın hakkına zarar gelirse o durumda isim değişikliği hakkında çıkan İmparatorluk irâdesi aleyhine dava açılabilir.

Bir kimseye emeklilik maâşı bağlanıp, bu (s.65) emeklilik maâşlarının küçük ve büyük kişilere göre her ay da maâşları verilecektir.

Kasım, 1884

İÇİNDEKİLER

Mukaddime	27
-----------------	----

Fenn-i İdâre-i Mülkiye

Birinci Ders

Birinci Kısım: Asayiş-i Umûmî-i Dâhilî ve Hâricî Beyanındadır	29
İkinci Kısım: Refah-ı Hâl-i Ahâli Beyanındadır	30
Üçüncü; Terbiye-i Ahlâk ve İktisâb-ı Malûmât beyanındadır.....	30
Dördüncü Kısım Umûma Râci ve Nasa Mucib Hayr Olacak Şeyler Beyanındadır	31
Umûr-ı İdâre-i Mülkiye Mahkemesi	35
Umûmî Sûrette Tecemmü Ettiği Hâlde	37
Münferiden Fasl ve Rüyet-i Dava Olunduğu Hâlde	37

İkinci Ders

“Santalizasyon” Kâffe-i Umûr ve İktidar-ı Devâir-i Mülkiyenin Yalnız Bir Merkeze Merbût Bulunması Bazı Merci-i Müstakil Kâidesi Beyanındadır	38
Merci-i Müstakil Kâidesinin Mebde ve Kavâid-i İlmişi	38
Merci-i Müstakil Kâidesi Hakkında Zaman-ı Mâzide Cereyan Eden Ahvâl Beyanındadır	41
Fi Zamanına Carî Olan Usûl ve Kavânîn Beyanındadır.....	42
Hükümdarın Hukuk ve Vezâifi Beyanındadır.....	45
Hükümdarın İdâre-i Mülkiyeye Dâir Olan Hukuku	45
İrâde-i Nizâmiye	46
İrâde-i Şahsiye veya Husûsiye	47
Memûrîn Aleyhinde Olacak İtirazâtın Tarîk-i İcrası Beyanındadır	47
Tarîk-i Tazarru	47
Tarîk-i Mehâkime.....	48

MUKADDİME

(s.2) Tarîk-i medeniyette terakkî eden milletlerde ulûm ve maârifte tevessül efkârı tezâyüd eder. Hâl-i bedeviyet bunun aksi olup sıfat-ı bedeviyet ise derecesine göre ihtiyacâtı teksîr ve zaman-ı ahvâlî tağyir etmek emr-i tabiiyedir. Selâtîn-i nısfet-i âyîn-i Osmaniye, mazhar-ı tevfikât-ı samedaniye olduklarından bu mülûk-ı pesendîde, sülûk-ı adâletle tevsî-i memleket, hikmetle idâre-i hükûmet eylemişlerdir. Bu hânedân-ı âlişândan öyle azîm-ül-iktidar padişahlar gelmiştir ki şöhret-i şecâat ve mehâsin-i ahlâk ve faziletleriyle sahâif-i rüzgâr ziynet ve ol sâyede de devlet ve millet kuvvet ve miknet bulmuştur. Asrın ihtiyacına göre, tanzîm-i mehâm (s.3) ve tesviye-i mesâlih inâm ederler. Satvet-i saltanat-ı seniyye bir zamanlar âfâkgîr iken, harekât-ı bâğıyâneleriyle şân-ı celâdetnişân-ı Osmânîyi ihlâl eden fırkanın ıslahına cedd-i emced-i hazret-i gîtîsitânî Sultan Mahmud Han-ı Sâni hazretleri muvaffak olmalarıyla, nizâm-ı cedid esas, satvet-i devleti temhîd eyledi. Vâlid-i kesir-ül-mehâmız cihanbânı Abdülmecid Han Hazretleri ise tulû-ı fecri müteâkib şa'saa-pâş-ı zuhur olan âfitâb-ı münîr gibi ufk-ı saltanata pertevbahş olarak, bu şehriyâr-ı bahtiyar dahi Tanzîmât-ı Hayriye ile bünyân-ı adaleti teşyîd eyledi. Gülhane Hatt-ı Hümayunu, o sâye-i tûbâ vâye de fezâ-yı mülki nevbahar-ı feyzâsâr-ı mâdeletle tezyîn etti. Bunun tesîr-i seriîdir ki Avrupa'da ol vakit aleyhimize galeyân eden efkâr, tamamıyla bitti. Ol günden beri, zamanın gösterdiği ihtiyaç üzerine mahkemeler, meclisler, vilâyetler teşkîl olduğu ve peyderpey birtakım kavânin tanzîm ve ilân kılındığı gibi, evâilde lüzum ve müracaâta ihtiyaç bile hiss olunmamakta iken, Düstûr nâmıyla muahharen çıkarılan koca bir cildin, âhiren kifâyetsizliği (s.4) anlaşılmasıyla, mündericâtı teksîr edilerek diğer cildleri dahi ilân edildi ve Mecelle'nin neşrine mübâşeret olundu. Elhâsıl devlet ve millet-i Osmaniye terrakkî eyledikçe, ihtiyacât dahi ol derece ziyâdeleşmekte bulunduğu anlaşıldı. Vaktaki şehinşah-ı tebaaperver ve Padişah-ı dâd-güster velînimet-i bîminnetimiz şevketlü, kudretlü Abdülmecid Han Efendimiz Hazretleri ve fevr-i fer-ü ikbâl ve kemâl-i iclâl ile evreng-i saltanata cülûs-ı hümayun ve dîdâr-ı saadetmedâr-ı tâcîdarî ile cümle ibâdî memnun buyurdurlar. Zât-ı hilâfet-i sıfat-ı cihanbânîlerine vedia-i bedia-i İlâhiye olan bilcümle tebaa-i sâdika-i mülûkânelerinin tezyîd-i refah ve selâmeti husûsunu iltizam buyurdularından, şu yolda, mülkün mâmûriyetine haylûlet eden muâmelât-ı istibdâdkârâneyle tamamıyla esasından kal' ü kam' için ferman ve Kanûn-i Esasîyi vaz' ve ilân eylediler. Bu usûl-i terakkî-i şümûl, Avrupa'da, milletleri, devletleri tesîs eden bir kâide-i sâlîme olduğundan ve umûr-ı idâre-i mülkiye ise Avrupa'da âdeta bir

ilim tarzına girmiş ve bu bâbda pek (s.5) çok kitaplar telîf olunup tadrîs ettirilmekte bulunduğundan, asr-ı maârifhasr-ı cenab-ı Padişahîde, bizde dahi işbu ilm terakkî edeceği ve erbâbı tarafından müteaddid kitaplar telîf ve ilân kılınacağı bedîhî olarak ancak her şeyin mebdei mükemmel olamayacağı cihetle, şimdilik Avrupa Devletleri idâresinden, vatandaşlarıma âcizâne bir numune arz etmek emel-i hâlisânesiyle en meşhur bulunan bir telîfin, bittercüme peyderpey tab' ve neşrine mücâseret eyledim. Vâki olan hataiyyâtına kârîîn-i kirâmın avfla muamele buyurmaları istirham olunur.

Fahri

Fenn-i İdâre-i Mülkiye

Birinci Ders

(s.6) İdâre-i mülkiye-i fenni mevzu olan kavânîn-i idâre-i mülkiyeyi tahsîl etmekten ibarettir.

Kavânîn-i idâre-i mülkiye dahi bir memlekette hukuk-ı umûmiyeyi nizâma koyacak ve hukuk-ı umûmiye ile hukuk-ı husûsiyeyi yani hukuk-ı şahsiyeyi tefrîk edecek kavânîndir.

Hukuk-ı umûmiye, dörde taksîm olunabilir. Bunun birincisi istihsâl-i terakkî-i umûmî, ikincisi refah-ı hâl-i efrad-ı ahâlî, üçüncüsü terbiye-i ahlâk (s.7) ve iktisâb-ı malûmât, dördüncüsü dahi nassa mûcib-i hayr olacak şeyler olup bu dört maddenin fiile götürülmesi ve bu bâbda teşvîkât-ı layıkanın icrası, hükûmetin fariza-i zimmetidir.

Birinci Kısım: Asayiş-i Umûmî-i Dâhilî ve Hâricî Beyanındadır.

Asayiş-i hâricî bir hükûmetin düvel-i ecnebiye nezdinde bulunan sefaretleri memûrları vasıtalarıyla teyîd ve temîn olunmakta olup, bu memûrların vazife-i zimmetleri ise kavânîn-i hukuk-ı milel dâhilinde bulunduğundan, bizce bu bâbda bahse girişmek icap etmez. Fakat asayiş-i hâricî bahusûs bir milletin asâkir-i berriye ve bahriyesi gibi kuvve-i hükûmeti nizâmâtıyla temîn olunmakta olmakla, hudud-ı hükûmetin muhafazası için hukuk-ı umûmiyenin hukuk-ı husûsiyeden talep edeceği hizmet-i askeriye ve kur'a gibi bazı fedakârlık bahsini ileride beyan ederiz.

Orduların havâic-i lazimesi için alınacak olan eşya ve erzak ve levazımât-ı sâiresinin ne sûretle tedârîki (s.8) ve lüzumu takdîrinde ne vechile kontratoya rabt-ı lazım geleceği bahsi dahi bu maddeden maduddur.

Asayiş-i dâhilî ise memâlik dâhilinde bulunan zabtiye ve memûrîn-i sâire vasıtalarıyla temîn olunmakta ve mehâkim emniyet bahş olacak sûrette tertîb ve hukuk-ı ibâd âdilâne rüyetle teyid kılınmakta olup zabtiye dahi iki nevdir. Birisi cinayâtı muktedir olabildiği kadar men'e memûr olan idâre-i mülkiye zabtiyesi olup, diğeri dahi mücrimîni teftiş ve taharri etmeğe memûr bulunan mahkeme zabtiyesidir.

İkinci Kısım: Refah-ı Hâl-i Ahâli Beyanındadır.

Refah-ı hâl-i efradı vücuda getirmek için hükûmetin birinci derecede vazifesi menâfi-i umûmiyeye âid olan tarafa, demiryolları ihdası ve münasib mahallere cetveller küşadı menfaat bahş eden şeylerin icrası olup menâfi-i umûmiye için ahâlden değer fiyatıyla iştirâ olunacak emlak ile bu işlerin icrası için hükûmet tarafından mütezimler ile yapılması lazım gelen kontrato bahsini ve ticaret ve zirâat ve sanâyinin iâne ve himâyeleri ile dahi sekene-i (s.9) memâlikin refah-ı hâlleri cânib-i hükûmetten temîn olunmakta olduğu cihetle, bu bâbda gümrük usûllerini dahi mahallerinde beyan ve tarîf ederiz.

Zira gümrük rûsumunun ihdası, yalnız hazine-i devlete bir irad bulmak mutâlaasına mebnî olmayıp başlıca sebebi, ecnebî emtiasının memâlik içine duhulünün, mümkün mertebe zecr ve men' ederek sanâyi-i dâhiliyeye revac vermek maksadından neşet eylemiştir. Bu sırada bey' ve şirâ usûlünü dahi tafsîl eyleriz.

Üçüncü; Terbiye-i Ahlâk ve İktisâb-ı Malûmât Beyanındadır.

Terbiye-i ahlâk herkesin serbestçe icra-yı âyin eylemesine menû olup ehemmiyet-i madde cihetle bu bâbda hükûmetin yalnız dikkat ve nezareti kifayet etmeyeceğinden her nevi icra-yı sahâbet ve siyânet eylemesi devletin borcudur. Fransa Devleti'nin ruhban takımıyla olan muâmelesi papa ile akd olunan konkorder senedinin ahkâmında münderiçtir.

Hiçbir nevi müdahale ve tarîzât kabul etmeyeceği tabî olan mesâil-i mezhebiye mütealîk olmayıp, (s.10) yalnız rüesâ-yı ruhaniyenin intihâb ve tayini ve bunların harekât-ı zatiyeleri hakkında hükûmet-i mahalliye ile papanın derece-i hukuk ve müdahalelerine dâir bir hükûmetin papa ile tanzîm eylediği muvaffakata konkorda tabîr olunur.

Zaman-ı sabıkta Fransa'da bulunan kâffe-i ruhban takımı âdeta devleti tanımayıp papa tarafından azl ve nasb olunmakta ve kilise nizâmât-ı idâresi papa nezaretinde bulunup, bunlara merbut olan emlak ve akarât papa cânibinde idâre ettirilmekte ve ruhban takımından cülhası zühur edenler hakkında kavânîn-i hükûmet icra olunamayıp, papa tarafından mevzu olan kavânîne tatbiken memûr-ı müstakil tarîfetiyle icra kılınmakta olarak Fransa'da ruhban takımı âdeta bir hükûmet-i müstakile heyetine ve hükûmet içinde bir hükûmet sırasına girmişti. Bu keyfiyet devletin istiklâline hâlel getirmekte bulunduğundan bu usûlün lağvıyla papanın Fransa'da bulunan kuvve-i ruhaniyesi azaltmaya ve devletin istiklâliyetini temîn etmeye Fransa Kralları (s.11) tarafından arzu olunmuş ise de buna kimse muktedir olamadığı ve Fransa'da ruhban takımı gittikçe kesb-i kuvvet ve cesâmet etmekte bulunduğu hâlde bin yedi yüz doksan bir tarihinde

Fransa'da zühur eden ihtilâlde kral bulunan On Yedinci Louis kraliyetten azl ve idam olunarak hükûmet cumhuriyete nakl eylediği zaman Fransa'da bulunan kiliseye ve ruhban takımına âid olan kâffe-i emlâk cânib-i hükûmetten zabt olunup Katolik dini dahi Fransa'da bütün bütün lağv olunarak ve kiliseler hedm ve tağyir kılınarak ahâli (Lülat Dö La Rezun) tabir ettikleri mezheb-i akliyi ittihâz ve nakli fesh etmiş yani vahdaniyet-i ilahiyeyi tasdik ile Hıristiyanlığın şart-ı azamı olup akla bayid olan akânim-i sülûse gibi bazı itikâd ve âdâtı kabul etmemiş olduklarından ruhban takımını dahi Hıristiyanlığı terk ederek ehad-ı nas gibi teehül etmeleri ve hükûmeti kabul eylemeleri teklif ve muhalifi bulunanlar tazyîk ve tahvîf olunmuş olduğundan ruhban takımından pek çoğu firara yüz tutmuş olmalarıyla (s.12) bu hâl on sene devam eyledi. Bin sekiz yüz bir tarihinde Birinci Napolyon Bonapart cumhur reisi nasb olduğu zaman Katolik dininin Fransa'da icrasına yeniden ruhsat verip ve kiliseleri açıp sene-i merkume Haziranının on beşi tarihiyle papa ile bir konkorde akd ve tanzîm eylemiş ise de bununla papanın Fransa ruhbanları üzerinde olan kuvve ve nüfuz-ı sabıkası iade olunmayıp ve kiliseye merbût olup evvelce taraf-ı hükûmetten zabt olunmuş olan emlâk ve akarât dahi terk kılınmayıp yalnız ruhban takımına cânib-i hükûmetten münasib maâşlar tasîs ve azl ve nasb-i maddeleri dahi imparator hazretlerinin iktidarına havale kılınarak ve ruhban takımının ehad-ı nas gibi hükûmet kanûnuna tabi olmak şartıyla Hıristiyan dininin Fransa'da icrasına ruhsat verilmiştir. Bu usûlün mümkün mertebe lağvıyla ruhban takımının ve papanın evvelki iktidarlarından bazılarının kendilerine iadesi bin sekiz yüz on üç ve on yedi tarihlerinde Fransa Kralı bulunan On Sekizinci Louis zamanında (s.13) karar bulmuş gibi olduğu hâlde yine hükûmet ve millet kabul ve icra etmeyerek bervech-i meşru bin sekiz yüz bir tarihi ahidnâmesi elyevm bâkî ve câridir. Avrupa Devletleri'nden bazıları bu usûle yakın papa ile akd-i ahd etmiş ve hükûmetlerin de idâre-i ruhbanıyeye mümkün mertebe papayı karıştırmamakta bulunmuş iseler de bazılarında yine usûl-i sabıka bâkîdir.

İktisâb-ı malûmât-ı ahâliye gelince bu işe iktidar ve ehliyeti olanların ve ahlâk-ı hasene sahibi bulunanların neşr-i ulûm etmesine menût olup ahâlinin istihsâl-i hüner ve maârif eylemesinin fevâid-i kesiresi hükûmete râci olacağı cihetle bu bâbda dahi hükûmetin yalnız nezareti idâre eylemediğinden umûmun iktisâb-ı ulûm ve fûnûn eylemesi bahsinde teşvîkât icabına ve muâvenât-ı mukteziyenin bihak-ı icrası farîza-i zimmet-i hükûmetdir.

Dördüncü Kısım Umûma Râci ve Nasa Mucib Hayr Olacak Şeyler Beyanındadır.

Müzâyaka-i ahâlinin men ve defi çaresinin birincisi (s.14) umûmu işe teşvîk etmek olup, bu bâbda her ne kadar teşvîkât-ı lazime ve ikdâmât-ı faikada kusur olunmasa bile yine layık-ı rahm ve şevkat pek çok duçar-ı müzâyaka-ı fakr

ve meşakkat-i bineva bulunacağı cihetle imâret ve hastahâne gibi fukarâ ve gurebâ melcelerinin teşkil ve tertîbinin lüzumuna hacet görülmüştür.

İşbu tadâd olunan dört nevi hukuk-ı umûmiyenin icrası hükûmetin fariza-i memûriyeti olup, bunların mevki-i fasla getirilmesi için lüzumu olan varidâtı dahi tedârik lazımdır.

Bu varidât iki nevi olup, birisi varidât-ı mukannene ve diğeri varidât-ı avârizdır. Varidât-ı mukannene memâlikin vergisiyle emlâk ve arâzi-yi miriye iradâtından ibaret olup, diğeri icabı üzerine devletin ahâleden veyahut ecnebîden ettiği istikrâzdır. İşbu istikrâz bahsi atîde zikr olunacağı cihetle düyûn-ı hükûmet ve eshâm-ı miriyet ve senevî olan mesârifât-ı devlet üzerine olan bahs ve malûmât dahi o vakt beyan olunacaktır.

Bervech-i muharrer dört nevi ve hukukun mevki-i icraya vâzı (s.15) hakkında olan farîza-i hükûmet idâre-i mülkiye memûrları vasıtasıyla îfâ olunur.

Şöyle ki iktidar-ı hükûmet üç kısma taksîm olup, birincisi iktidar-ı tanzîm-i kavânîn-i mukteziye, ikincisi iktidar-ı rüyet-i hukuk, üçüncüsü dahi iktidar-ı icra olup, iktidar-ı tanzîm-i kavânîn lüzumu görülen kavânîn ve nizâmâtın tanzîm ve tertîbini ve iktidar-ı rüyet-i hukuk bunlara tatbiken deâvînin fasl ve rüyetiyle itâ-yı hükm etmeye ve iktidar-ı icra-yı kavânîn ise ilâmâtın ve hukuk-ı umûmiye müteallik bulunan kavânînin icrasına memûrdur. İktidar-ı tanzîm-i kavânîn ve iktidar-ı rüyet-i hukuk ibâdın câmi olduğu mesâil ve malûmât-ı idâre-i mülkiye ilmine dâhil olduğundan işbu kitabımızda bunlardan bahsetmek icap etmeyeceği cihetle yalnız iktidar-ı icra-yı kavânîn-i mevcudenin beyan ve tafsîli ve buna müteallik olan mevâdd ile meşgul olacağız. İktidar-ı icra-yı kavânîn yani kuvve-i icraiye idâre-i mülkiye memûrlarına münhasırdır. İşbu kuvve-i icraiye dahi üçe taksîm olunmuştur.

(s.16) Birisi idâre-i merkez-i hükûmet yani pâ-yi taht, ikincisi idâre-i eyâlât, üçüncüsü dahi eyâlâta mülhak olan elviye ve kaza ve nevâhi gibi devâir idâresidir. Zikr olunan idâreler mesâlihinin hüsn-i rüyet ve icrası ise biri birinin maiyetinde ve taht-ı nezaret ve emrinde olarak büyük ve küçük birtakım memûrların yed-i iktidarlarına tevdi olunmuştur.

Merkez-i hükûmet idâresinde vukelâ-yı devlet ve merkez-i elviyede mutasarrıf gibi préfet merkez kaza ve kurâda maire (belediye başkanı) tabîr olunan şeyhülbeled bulunur.

Mesâlih-i cariyenin hüsn-i rüyet ve tesviyesi icraât-ı lazime ve muktezîyenin yed-i vahitte bulunmasına menûl olduğu cihetle her bir merkez-i idârede bir memûr-ı müstakil bulundurulmuş ve her bir memûr-ı müstakil efâl-i memûresinde istihsâl-i rey sâib etmeye muhtaç bulunup istişare ve müzakere için

dahi birkaç âdemin vücûdu elzem göründüğünden her bir merkez-i idârede birkaç âzâdan mürekkeb bir meclis teşkîl ve tertîp olunmuştur.

Merkez-i idâre-i hükûmetde Conseil d'État yani (s.17) Şura-yı Devlet merkez eyâlet ve elviyede bir meclis-i umûmî ile her bir merkez eyâlet ve livâda bir meclis-i umûmî bulunup, iktizâsına ve lüzumuna göre préfet tarafından vukû bulan inhâ ve imparator cânibinden vakt-i küşadı ve müddet-i ictimai tayin olunarak itâ kılınan ruhsat üzerine lüzumuna göre senede bir veya birkaç defa tecemmü eder. Ve ekseri her tecemmüde işine göre on, on beş gün sürer. Âzâsı o eyâlet veya livâ dâhilinde kaç kaza ve nahiye var ise ol miktar olup, bu âzâlar dahi ahâlinin intihâbıyla nasb olunur. Yani her kaza ve nahiye ahâlisi meclis-i mezkûre birer âzâ intihâb ve tayin ederler. Ve işbu meclise bir reis-i evvel bir de reis-i sâni dahi muntelib olan âzâlar içinde imparator tarafından intihâb olunacak zevat tayin kılınır. Ve bu meclise iki reis nasb olunmasının sebebi dahi reis-i evvelin hastalığı ve mevânî-i şeriyesi vukûyla meclise gelemediği hâlde ikinci reis yerine kâim olmak efkârına mebnîdir (s.18) ve her bir âzâ dokuz seneliğine nasb olup, sülûsü üç senede bir kere tebdîl kılınır.

Ve âzâ olmak için hüns-i ahlâk sahibi olmak ve hiçbir cünha sabıkası olmamak ve yirmi beş yaşından eksik bulunmamak ve o eyâlet dâhilinde mutemekkin veyahut vergi verecek tarla ve çiftlik gibi emlâk sahibi bulunmak iktizâ eder. Bu âzâlar muvazzaf olmayıp, yalnız sıfat-ı memûriyetle beynelakran kesb-i temyiz ederler. Ve meclis-i mezkûr âzâsının adedi otuzu tecâvüz etmez. Ve bir eyâlette otuzdan ziyâde kaza ve nevâhi olur ise iki kaza veya nevâhi bir ad olunarak bir âzâ nasb olunur ve âzânın nısfından ziyâdesi tecemmü etmedikçe meclis teşkîl olunamaz. Ve kâidesi üzerine teşekkül ve tecemmü etmedikçe ve mevki-i müzakereye konulan mevâdd-ı vezâif muayyenesi dâhilinde bulunmadıkça verilen karar keenlemyekûn hükmünde tutulur. Mecâlis-i umûmiyenin diğeriyle ve ne de mecâlis idareleriyle mekâtibe edemez. Ve hiçbir nev ilânât neşr eyleyemez. Kâide ve nizâmiyeye mugâyir olarak meclis-i mezkûr (s.19) bir harekette bulunduğu anda préfet tarafından tatil olup, iktizâsı icra kılınmak üzere merkez-i hükûmette arz ve inhâ olunur.

Yalnız Paris ile Lyon şehrinde bulunan meclis-i umûmî âzâsı müstesnâ olarak ahâli tarafından intihâb olunmayıp, imparator cânibinden tayin kılınır.

Ve âzâsı otuzdan ziyâde olur. Paris'te kırk dört aded âzâ vardır. Ve senede birkaç defa meclis tecemmü eder. Ve her defasında mesâlihine göre hayli zaman sürer. İşbu mecâlis-i umûmiyenin vezâifi, kavânîn-i mevzua tahtında olarak üçe münkasımdır.

Birincisi vereceği kararların hükûmetin tasdikine muhtaç olmaksızın mevki-i icraya konulacak mevâdd olup, bunlar dahi kaza ve nevâhinin vergi-yi mukannenelerinin tarhı ve kâide ve nizâmı vechile mesârif-i müteferrika için

vergiye zam kılınacak cüzzi akçenin taksîmi ve umûma âid hasirât ve sâirenin ıslahı maddeleri gibi şeylerdir.

İkincisi hükûmet-i merkeziyenin tasdikine (s.20) muhtaç olan mevâddır ki bunlar dahi eyâletin bütçesi tanzîmi ve fevkalade vergi icadı eyâlette lüzumu üzerine imâl ve ihdâs olunacak yol ve cetveller gibi menâfi-i eyâleti müstelzim şeylerin ifâsı ve bunlar için lazım gelen istikrazın icrası ve eyâlât için bî ve iştirâ olunacak emlâk-ı ve sâireyle emlâk-ı miriye'nin usûl-i idâresi ve eyâlete bazı ashab-ı hamiyet tarafından terk ve teberru olunan emlâk-ı ve sâirenin kabulü ve eyâlât dâhilinde icra olunacak amelîyâtın keşif ve haritalarının tasdiki ve buna mümasil şeylerin icrası husûslarından ibarettir.

Üçüncüsü dahi yalnız beyan-ı efkâr ve ihbarât olup, bu da kaza ve nevâhi dâhilinde bulunan karyelerin başka kaza ve nevâhiye ilhakı ve birkaç nahiyenin istifâdesi için icra kılınan imâlîyât mesârifinin tarh ve taksîmi hakkında vukûa gelen münâzaâtı veyahut pazar ve panayırların vaz' ve lağv ve tebdili gibi şeyler üzerine olan evrak ve efkârın hükûmet-i merkeziyeye takdîm ve ihtarı maddeleridir.

Bir meclis-i idâre (conceil préfector) bu meclis (s.21) eyâletin veya livânın vüs'atına ve ahâlinin miktarına göre üç ve nihayet dört âzâdan mürekkeb olup, reisleri eyâlet ve livânın préfetsidir. Müsâvât ârâ vukûunda reisin bulunduğu rey-i müreccah tutulur.

Bu meclis mesâlih'in kesretine göre préfet matlûb eyledikde hergün vehahut haftada birkaç gün tecemmü eder.

Eyâletin cesâmetine göre préfetlik üç kısma taksîm olunup, birinci ve ikinci ve üçüncü rütbelerde olarak üç nevi préfet olduğu ve bu préfetlerin birinci rütbede bulunanlarının maâş-ı senevîsi kırk bin ve ikinci otuz bin ve üçüncü yirmi bin frank olup, hükûmet konağında otururlar. Kırtasiye ve gazete abonmanları gibi bir takım mesârifler için dahi senede miktar-ı münasib tahsîsâtı vardır. Tafsîlatı mahalinde beyan olunur.

Bunun gibi meclis-i eyâlet âzâsının dahi maâş-ı senevîleri eyâletin cesâmetine göre senevî bin altı yüz iki bin ve nihayet üç bin franktır. (s.22) Séné eyâleti yani Paris sancağı préfectorluğu meclis âzâsı müstesna olarak beş kişiden mürekkeb olup maâş-ı senevîleri dahi sekiz bin franktır. Gerek işbu Paris'te bulunan ve gerek eyâlet-i sâirede olan elviye meclislerinin âzâlarının intihâb ve tayin ve azl ve nasbları müstakil-i imparatorun reyine muhavveldir. Bu meclislerin memûr olacağı mesâlih dahi mesâlih-i âdiye üzerine itâ-yı rey etmekten ve hukuk-ı umûmiyeye âid deâvîyi rüyet eylemekten ibaret olup, eyaletin meclis-i umûmîsiyle meclis-i eyâletin farkı pek çoktur. Meselâ bir eyâlette bir yolun inşasına ve lüzumu olacak akçenin tedârîği çaresi bulunmasına meclis-i umûmî karar verip, bu yolun inşasına muâvenet ve lüzumu olan tahkîkât

ve suhûleti icraya meclis-i eyâlet memûrdur. İşte bunun gibi meclis-i umûmî tarafından karar verilmiş bir şeyin mevki-i fiile götürülmesine ve bundan başka eyâletin ufak tefek mesâlihinin rüyetine meclis-i eyâlet memûr olup mahkeme-i umûr-ı mülkiye sıfatıyla hukuk-ı umûmîyeye müteallik deâvînin rüyetine dahi (s.23) istihkâkı vardır. Mahallerinde bunların tafsilâtı beyan olunacaktır. Ve merkez kazada meclis-i kaza ve merkez nevâhide bir nahiye meclisi yani belediye meclisi bulunur.

İşbu eyâlet ve livâ ve kaza ve nevâhi meclislerinin kararını münasib görmediği hâlde mahallî merkez-i idâre re's-i memûrları kabul etmeye mecbur olmayıp, istemediği mesâlihte meclise müracaât etmemek dahi yed-i iktidarındadır. Mamâfih bazı mesâlihin icrasında meclisin reyini istihsâl etmeye mecburdur.

Yalnız eyâlât ve elviyede bulunan meclis-i umûmiyenin memûriyeti mecâlis-i idâre gibi müzakere ettikleri mesâlih üzerine yalnız rey vermek olmayıp bu meclislerin doğrudan doğruya mesâlih üzerine karar vermeye ve işbu kararı mevki-i icraya vaz' ettirmeye dahi istikâkı vardır.

Umûr-ı İdâre-i Mülkiye Mahkemesi

İdâre-i mülkiyenin memûr olduğu mesâlih üzerine icraât-ı lazime fiile götürüldüğü sırada (s.24) hukuk-ı şahsiyeyi iptal edecek bir harekette bulunmasının vukûu melhûz olduğundan ve bu hâlde hukuk-ı umûmiyeyi îfâya memûr olan idâre-i mülkiye ile hukuk-ı şahsiye beyinde bir dava zühur edebileceğinden bu makule-i deâvînin meselâ turuk ve cedâvil gibi menâfi-i umûmiyeye âid bazı inşaâtın hîn-i icrasında güzergâhına tesadûf edecek ebniye ve tarla ve sâirenin fûruhtuna sahibi razı olmaz veyahut bilakis sahibinin rızası olmaksızın idâre-i mülkiye tarafından fuzuli bir mahal zabt olunur veyahut bir adamın hânesi önüne mugâyir nizâm-ı idâre-i mülkiye tarafından gadri mucib ebniye yapılır. Velhasıl idâre memûrları, memûr oldukları icraât sırasında hukuk-ı şahsiyeye hâlel getirip bir dava zühur eder ise bu nevi deâvînin fasl ve rüyeti ile bir hüküm verilmesi atîde beyan olunan sebeplerden dolayı ne mahkeme-i âdiyeye ne de mahkeme-i cinayete havale olunabilir. Birinci sebep ekseri bu nevi davalara hukuk-ı umûmiyeyi îfâya memûr olan idâre-i mülkiyenin icraâtı sebep verip (s.25) ve bu nevi icraât ise atîde beyan olunacağı vechile mehâkim-i âdiye memûrları tarafından bittabi takdîr olunamayıp tedkîk ve rüyeti mehâkim-i âdiyenin vezâifinden dahi hariç bulunmasıdır.

İkinci sebep çünkü âdi mahkemelerin her mesâlihinde usûl-i muhâkemât ve sûret-i murâfaada olan nizâmâtına binaen bir davanın rüyeti hayli zamana muhtaç olup hukuk-ı umûmiyeye müteallik olan davanın ise bir an evvel fasl ve rüyeti elzem bulunduğu ve bu davalarda yalnız maslahatı kavânîn-i

mevcudeye tatbiken fasl etmek iktizâ edeceğinden mehâkimeye ihtiyaç hâsıl olmamasıdır.

Üçüncü sebep dahi idâre-i mülkiye mehâkimi âzâları menâfi-i umûmiye icraâtının esbâbıyla bu bâbda vukûa gelen münâzaraâtın sebeplerine mehâkim-i âdiye memûrundan bittabi daha ziyâde mevâkîf bulunmalarıdır.

İşte esbâb-ı meşrûhadan dolayı hukuk-ı umûmiyeye âid olan deâvînin mehâkim-i âdiyede rüyet olunması münasib olmayacağından işbu davaların fasl ve rüyeti (s.26) için mehâkim-i cinayet ve deâvîden başka umûr-ı mülkiye mahkemesi nâmıyla bir mahkeme daha vardır.

İşbu mahkeme umûr-ı mülkiye Asamble Constitionet Kanûnları zamanında hukuk-ı umûmiye ile hukuk-ı husûsiye beyinde veyahut hukuk-ı umûmiyeye müteallik bir madde üzerinde iki şahıs arasında tekevvün edecek deâvînin rüyeti için teşkîl olunmuştur.

İşbu mahkeme-i umûr-ı mülkiyenin fasl ve rüyet-i davada olan iktidarı mehâkim-i sâirenin iktidarından ziyâde olup olmadığıнын bilinmesi iktidar-ı hükûmetin birkaç idâreye tefrîk olunması esbâb-ı mucibesinin tarîf ve beyanına mütevakıf olup çünkü kuvvet ve iktidar-ı hükûmetin birkaç idâreye tefrîki hakkında olan Asamble Constitionet Kanûnları umûr-ı mülkiyenin hak ve vezâifini ve deâvî-i âdiye mahkemesi hukukunu tayin ve tefrîk edip, bu hâlde fasl ve rüyet-i deâvîde olan hak-ı hükûmet dahi mezkûr kanûnlar ahkâmınca ikiye taksîm olundu. Hukuk-ı husûsiye yani eşhâs beyinde vukûa gelecek (s.27) âdi ve cinayet davalarının fasl ve rüyeti ve bu bâbda terettüb edecek hükmün itâsı mehâkim-i âdiye hakimlerinin yed-i iktidarına tevdi olunduğu gibi hukuk-ı husûsiye ile hukuk-ı umûmiye beyinde vukû bulacak deâvînin fasl ve rüyeti ve kezâlik terettüb edecek hükmün itâsı mahkeme-i umûr-ı mülkiye memûrlarının yed-i iktidarlara havale kılındı. Bu hâlde deâvî-i âdiye ve cinayet için başka başka birer mahkeme olduğu gibi bunlardan ayrı olarak yalnız hukuk-ı umûmiyeye bizzat veyahut bilvasıta müteallik olan davaları rüyet ve tesviye etmek için bir de mahkeme-i umûr-ı mülkiye nâmıyla ayrıca ve müstakil olarak bir mahkeme vardır. Bu sûretle işbu mahkeme-i umûr-ı mülkiye sâir mahkemelerin tanzîm ve küşadı zamanında teşekkül etmiş ve memûrları dahi ol vakit nasb ve tertîb kılınmış olmakla ve kendisinin rüyetine memûr olduğu deâvî mehâkim-i âdiyeye dokunur bir şeyi olmamakla bunun teşkîli mehâkim-i âdiyenin salâhiyet ve iktidarına hâlel getirmez. Mahkeme-i umûr-ı mülkiye memûrlarının kimler olduğu bahsine gelince işbu (s.28) mahkemenin hîn-i teşkîlinde mehâkim-i sâire gibi tefrîk ve tayin-i memûr hakkında bir nizâm vaz' olunmadığı cihetle bir davanın rüyeti için bazı kere umûmî sûretle tecemmü eder. Ve bazı defa dahi münferiden fasl-ı dava eyler.

Umûmî Sûrette Tecemmü Ettiği Hâlde

Merkez-i hükûmette Conseil d'État yani Şura-yı Devlet ve eyâlet ve elviye ve kazalarda (conseil préfector) meclis-i idâreler tecemmü edip, fasl ve rüyet-i dava olunur.

Şura-yı Devlet kuvve-i kâmile-i idâre-i hükûmeti haiz bulunduğundan bir dava üzerine vereceği hüküm ve karar kati olup, istinaf kabul etmeyeceği gibi şura-yı mezkûrda icra olunan istintâk ve muhâkemât aleni sûretle icra olunup esna-yı muhâkemede herkes istimâ-ı dava edebileceği gibi cereyan eden tedkîkât ve istintâk ve verilen hüküm ve ilamât gazetelerle tab' ve neşr olunur.

Ve mecâlis-i idârelerin vereceği hüküm ve kararları (s.29) dahi tedkîk ve tahkîke ve istinafa rüyet-i davaya salâhiyeti vardır.

Şura-yı mezkûrun vezâifi daha pek çok şeyleri şamil ise de biz burada yalnız mahkeme-i umûr-ı mülkiye nâmıyla olan iktidarını beyan eylediğimizden sâir iktidarını dahi mahallinde tafsîl ve beyan ve işbu Şura-yı Devlet neden mürekkeb olduğunu dahi etrafiyla tahrîr ederiz.

Taşralarda conseil préfector yani eyâlât ve elviye mecâlis-i idârelerinde rüyet olunan deâvî aleni olmayıp istimâ-ı davaya kimsenin salâhiyeti olamaz ve cereyan eden madde dahi gazeteler ile ilân edilen yalnız netice-i karar bamazbata beyan olunup Şura-yı Devlete istinaf-ı dava olunabilir.

Eyâlât ve elviyeye mülhak olan kaza ve nevâhi idâre meclisleri dahi kendi hâlince mahkeme-i umûr-ı mülkiye nâmıyla ufak tefek deâvînin rüyetine iktidarlara var ise de verecekleri hüküm eyâlet ve elviye meclislerine ve orada dahi uyamaz ise bervech-i muharrer Şura-yı Devlete istinaf edebilir.

Münferiden Fasl ve Rüyet-i Dava Olunduğu Hâlde

(s.30) Vükelâ ve préfet ve maire yalnız fasl ve dava etmeye iktidarlara vardır.

Şöyle ki her bir nezarette bulunan vükelânın nezareti dairesinde ve taşralarda préfet ve maire gibi mülkiye başmemûrlarının idâre-i hükûmetleri dâhilinde hukuk-ı umûmiyeye müteallik vukû bulan deâvînin bidayeten fasl ve rüyetine iktidarlara var ise de verecekleri hükmü müddei veyahut müddeialeyh kabul ettiği hâlde davalarını kezâlik Şura-yı Devlete istinaf ettirmeye hak ve salâhiyetleri vardır.

İşte fenn-i idâre-i mülkiye esası bervech-i bâlâ beyan olunan şeylerden ve tafsîlât-ı madde ise bu bâbda mevcut olan kavânînin tedkîk ve tahsîlinden ibaret olup, kavânîni mezkûrenin en mühimlerinin tarîf ve beyanına ibtidâr ederiz.

Fenn-i mezkûrun tahsili hakkında ekseri carî olan kâide evvelâ idâre-i mülkiyeyi yani rüyet ve tesviye-i mesâlih-i mülkiye zımmında da vaz' olunan kavânîni birer (s.31) birer tecessüs ve tedrîs eylemek ve ba'de kavânîn-i mezbûrenin istimâl-i tatbikiyle tesviye-i maslahata mükellef bulunan memûrünün hadd-i iktidar ve farîza-i zimmetlerini tayin ve temyîz etmek ise de bu hâlde fenn-i idâre-i mülkiyenin esası bulunan kavânîn ile bu bâbda olan usûl-i muhâkemeyi tefrîk ederek münferiden başka başka tedkîk ve talîm etmek iktizâ edeceğinden bundan ise birinci faslda mülkiye memûrlarının vazife-i zimmet ve iktidarlarını ve ikinci faslda memûrîn-i mumaileyhimin muhavvel-i uhdeleri bulunan mesâlih neden ibaret bulunduğunu beyan ederek bu kâide ile her bir kanûnu mevkinde müteallik olduğu mevâdd ile beraberce tedkîk ve tahsîl etmek daha eshel ve münasib görünmüştür. Ve bundan başka mehâkim-i âdiye ile idâre-i mülkiye beyninde olan iktidar-ı muayyenleri dahi tayin ve tefhîm edilecektir.

İkinci Ders

“Santralizasyon” Kâffe-i Umûr ve İktidar-ı Devâir-i Mülkiyenin Yalnız Bir Merkeze Merbût Bulunması Yani Merci-i Müstakil Kâidesi Beyanındadır.

(s.32) İşbu umûr-ı iktidar-ı devâirin bir merkeze merbûtiyeti meselesi layıkıyla anlaşılmaq için üç kısma taksîm olunarak tarîf ve tafsîl olunur.

Birincisi bunun mebdde ve kavâid-i ilmisi, ikincisi bu madde üzerine zaman-ı mâzide cereyan eden ahvâlin tarihi, üçüncüsü dahi bu bâbda, fiyevmena mevcut ve carî olan kavânîndir

Merci-i Müstakil Kâidesinin Mbdde ve Kavâid-i İlmîsi

Umûr-ı idâre-i mülkiye için iki nevi hükûmet vardır. Birisi hükûmet-i müstakile ve diğeri hükûmet-i müctemia yani mürekkebedir. Memâlik-i müctemiade idâre-i mülkiye yalnız tedâfüi ve muhafaza kâidesini intihâb etmiştir. Yani tebaasının fesat ve ihtilâlden muhafazasıyla hükûmetinin zarar ve inkirâzına sebep olacak şeylerin meniyle mükellef olup fakat menâfî-i umûmiyeye âid ebniye ve yol gibi şeylerin inşası (s.33) ve terbiye-i ahlâk ve iktisâb-ı malûmât-ı ahâlinin istihsâli ve elhâsıl umûma menfaatbahş olacak umûr-ı nâfianın husûle getirilmesi mahallî hükûmetleri idâresine tevdi kılınmıştır. Hükûmet-i müstakile ise bunun aksi olarak merkez-i hükûmetin derece-i nüfuz

ve vezâîfî ziyâde olup kâffe-i memâlikinin ihtiyacâtıyla menâfiinin istihsâlî merkezî idâreye muhavveldir.

Merci-i müstakil kâidesi hakkında gösterdikleri itirazâtın sebeplerinin başlıcaları bervech-i âti beyan olunur.

Birinci mazarrât iktidar-ı umûr-ı mülkiyenin kâffesi bir merkezde tecemmü ettiği hâlde taşralarda kader ve haysiyet-i memleket tenezzül edeceği ve dava ve mesâlihî olanların cümlesi pâ-yi tahta gelmeye muhtaç olacağı cihetle taşra ahâlisi pâ-yi tahta gelip tavattun etmeyi tercih edeceklerinden eyâletlerin inkirâz bulacağı tâbîdir. İkinci mazarrât deâvî ve mesâlih-i sâirenin cümlesi makarr-ı hükûmet tesmiye olunduğu hâlde en âdi bir iş için birtakım (s.34) istilâmât ile beyhude vakit geçirileceği gibi bir ufak dava için bile müddei ve müddeialeyh gelmeye mecbur olacakları cihetle hukuk-ı umûmiye ve husûsiyeye sekte îrâs edeceği aşikârdır. Üçüncü mazarrât her bir davanın makarr-ı hükûmette gelmesi ve cem'-i mesâlihînin mücerred orada tesviye olunması lazım geldiği hâlde hükûmet hesapsız memûr istihdamına mecbur olacağından maâş ve mesârif pek küllî olur.

Dördüncü mazarrât ise hükûmetin kullanacağı küçük ve büyük her bir memûr merkez-i hükûmet tarafından intihâb ve tayin olunduğu sûrette istihsâl-i memûriyet için birtakım müsted'inin merkez hükûmete hücum ve tecemmü edeceği bedihîdir. İşte idâre-i mülkiyece merci-i müstakil kâidesi aleyhinde bulunanlar beyan olunan mazarrât gibi pek çok mahzur göstermişler ise de usûl-i muamelât-ı düveliyeye hukuk ve iktidarın bir noktada tecemmüü bahsinde kimesne tarafından birgûna itiraz olunmamış olmakla burası cay-ı dikkattir. Hukuk (s.35) ve iktidar devâir-i mülkiyenin bir merkez-i idâreye celbi taraftarı bulunanlar bunun aleyhinde olanlara cevap olarak şu vechile beyan ederlerki idâre-i mülkiyece hukuk ve iktidarın bir merkez-i idâreye cem'i ile usûl ve muâlemât-ı düveliyeye iktidarın bir merkezde tecemmüü beyninde bir büyük rabîta bulunduğundan idâre-i mülkiye devâiri iktidarının bir merkeze cem' olunması muâmelât-ı düveliyeye iktidarın bir merkeze cem'ine pek çok hâlel getirir zira tensikât-ı askeriyenin icrası ve levazımât-ı harbiyenin tehyie ve tedârîği gibi şeylerin fiile getirilmesi hukuk ve iktidar-ı hükûmetin bir merkeze tecemmüüne ve makarr-ı hükûmetin emri her bir eyâlette carî olmasına menûttur.

İdâre-i mülkiyece merci-i müstakil kâidesinin zıddı olarak her bir dairenin işi kendisine havale ve her bir livânın umûr ve idâresi sancak başına ihale olursa evvelâ bir livâ idâresine devletin mukannen olan vergisinden başka menâfi-i mahalliye için ahâliye vergi tahmîl ve tevzine sâniyen livânın münasib gördüğü mesârifî etmesine ve sâlisen idâre-i (s.36) livâ için bir kuvve-i askeriye tedârik ve tehyie eylemesine ve rabian lüzumu olan kuvve-i zabtiyesinin ittihâz ve tayinine ruhsat verilmek demek olup, bu hâlde her bir sancak bir istiklâliyet kesb eder. Evvelâ menâfi-i mahalliye için bir livâ idâresinin ahâliye tevzî ve taksîm-i

vergi eylemeye olan salâhiyeti bahsine gelince menâfi-i umûmiye ve muhafaza-ı hükûmet için devletin ahâliden vergi istihsâline hakkı olup, eğer menâfi-i mahalliye için bir livânın ayrıca ahâliye vergi tahmîl ve tahsîl etmesine ruhsat verilse bundan dolayı ahâlinin kuvve-i mâliyesine hâlel gelip hükûmetin alması iktizâ eden verginin tahsîli ekseri mümkün olamayacağından bir sancağa menâfi-i mahalliye için ahâliye vergi tarh ve tahmîline ruhsat verilmek kâbil olamaz. Sâniyen bir livânın münasib bulunduğu mesârifî yapmasında olan hakkı bahsi bu bâbda dahi livânın münasib zannıyla sarf edeceği akçe ekseri vaktinde namünasib mahallere sarf olunup bundan umûma büyük menfaat hasıl olamayacağı me'mûldür. Sâlisen bir livânın lüzumu olan kuvve-i (s.37) askeriyenin tedârik ve tehyie eylemesinde olan iktidarı bahsi hükûmetin kuvve-i askeriyesinden hariç olarak bir livânın müstakilen kuvve-i nizâmiye teşkîli mümkün olmayıp, bu bâbda mahzur pek ziyâdedir. Rabian bir livânın müstakilen bir kuvve-i zabtiye ittihâz ve tayin eylemesi hakkı bahsi ise işbu sancaklarda bulunan kuvve-i zabita ancak devletin kuvve-i zabıtası mecmuunun bir fırkası olabiliyor.

Hukuk ve iktidar-ı devâirin bir merkezde kâmilten tecemmüü usûlü ile elviyenin başka başka müstakilen yani livâlar mesâlihinin cânib-i hükûmetten asla müdahale olunmaksızın idâresi kâidesi bervech-i bâlâ müşâhede olundu. İmdi işbu iki usûlden mâadâ bir diğer usûl dahi bulunduğundan bunu dahi beyana şurû edelim. Bu üçüncü usûl ise iktidar-ı devâirin bir merkezde cem'ini esasen kabul ederek yalnız re's-i memûrlara bir nevi imtiyaz itâ eder yani merkez hükûmet tesviyesine memûr olduğu mesâlihın bazılarını elviyede bulunan préfetlere mutasarrıf ve kaymakamlara havale eyler ve bu hâlde onlara (s.38) biraz iktidar ve imtiyaz verir. Bu usûl merci-i müstakil kâidesinin zıttı yani her bir dairenin mesâlihinin kendi bildiği gibi icrası rüesâ-yı memûrîn-i devâirin yed-i iktidarına havale olunmuş demek olmayıp, belki tesviye-i umûr-ı mülkiyece suûbet olmamak için merkez-i hükûmetin iktidarını devâirde bulunan re's-i memûrlara havale ve bu hâlde onlara yalnız bir nevi imtiyaz verilmiş ve bu sûretle elviyenin idâresi yine merkez-i müstakil bulunan pâ-yi taht reyîyle icra olunmuş olur.

Hukuk ve iktidar-ı devâir-i mülkiyenin bir merkez-i müstakilde kâmilten tecemmüü usûlünde bile küçük ve büyük kâffe-i mesâlihî merkez-i saltanat bizzat tesviye etmesi lazım gelmeyeceğinden küçük ve âdi işler préfetye, mutasarrıf ve kaymakamlara havale olunması merci-i müstakil kâidesi esasına hâlel getirmediikten başka, rüyet-i mesâlih hakkında merci-i müstakil kâidesine atf olunan tehhüratı dahi bertaraf edeceği bedihîdir. Bu hâlde mesâlih-i mühime için merkeze müracaât olunup (s.39) mesâlih-i âdiyenin tesviyesine mutasarrıf ve kaymakamlar memûr bulunmuştur. Mesâlih-i mühime-i mülkiye için merci-i

müstakil kâidesi ve mesâlih-i âdiye için dahi aksi usûl ittihâz olunmuş demek olur.

Merci-i Müstakil Kâidesi Hakkında Zaman-ı Mâzide Cereyan Eden Ahvâl Beyanındadır.

Hukuk ve iktidar-ı devâir-i mülkiyenin bir merkez-i idâreye cem' olunması taraftarı bulunanlar zaman-ı mâzide Fransa'nın mevcut olan kâide-i hükûmetinden bahs ederlerken iyi dikkat olunursa Fransa memâlikine derebeylik usûlü inkiraz bulunduğu zaman hükûmet-i kraliye her bir dairenin serbestini azaltmakla merkez-i hükûmetin iktidarını tevsi etmeye sa'y etmiş olduğu müşahade olunmakta olup, bu hâlde merci-i müstakil kâidesi tarih-i İsevînin bin yedi yüz seksen dokuz senesinden mukaddem ihdas olunmuş demek olur. İstihsâl-i memûriyet için birtakım müsted'iinin merkez-i vahide dökülüp (s.40) hükûmeti tazyik eylemesi âdeti dahi merci-i müstakil kâidesi mevcut olan hükûmetlerde bulunacağı me'mûl olunur ise de bu âdet Fransa'nın eski kâide-i hükûmeti idâresi zamanında bile bir dereceye kadar bâkî idi.

Tarih-i İsevînin bin yedi yüz seksen dokuz senesinde Fransa'da vukû bulan ihtilâlden sonra hükûmetin cumhuriyete tebdîlinde tertîb ve terkîb-i idâre-i hükûmete memûr olan Asamble Constitvanet Encümeni merci-i müstakil kâidesini esasen kabul etmiştir.

Ve Mebusân Meclisi'nin dahi Fransa memâlikini yeniden elviyeye taksîm ve hududlarını tefrîk etmesi iki nevi kâide-i efkâr yine mebnîdirki: Birincisi idâre-i mülkiyece olup memûrîn-i mahalliye hakkında ahâlinin emniyet ve ünsiyetini kazanmak ve ikincisi dahi politikaca olup yani istiklâl-i efkârını ezhân-ı ahâliden te'bîd ile kuvve-i mahalliye'nin merkez-i hükûmet aleyhine harekete mecal vermemek için büyük eyâlâtın lağv ve küçük elviyeye taksîm (s.41) olunması maddeleridir ki tanzîm-i usûl-i idâre hükûmete memûr olan mezkûr encümenin elviye ve kaza ve nahiye hükûmetlerine bazı iktidar vermesi istiklâl itâ etmek efkârına mebni olmayıp ancak merkez-i hükûmetin taht-ı nezaretinde olarak bir nevi iktidar tevdi eylemiş demek olur. Hatta encümeni mezkûrun bin yedi yüz doksan sene-i miladiyesi Eylûlünün yirmi ikisi tarihiyle elviye ve sene-i merkûma Kanûn-ı evveli tarihiyle idâre-i belediye hakkında tanzîm eylediği kavânîn dahi bu efkârı sarahaten beyan eder.

Eylûlün yirmi ikisi tarihiyle elviye hakkında neşr olunan kanûn dahi merkez-i livâya bir idâre-i livâ ve merkez-i kazaya bir idâre-i kaza ve merkez-i nahiyeye bir idâre-i nahiye vaz' ve teşkîl ederek idâre-i livâ merkez hükûmetin ve kaza ve nahiyeler dahi merbût oldukları elviyenin taht-ı nezaretinde bulunarak kendilerine tevdi kılınan iktidarı icra eylemeleri vezâifini tahdîd eylemiştir. İşte bu kâide-i idâre-i memleket memûrlarını bütün bütün müstakil bırakmayıp (s.42)

bir nezaret tahtında bulundurmıştır. Kanûn-ı mezkûre muahharen ilave olunmuş ve encümen-i mezkûr tarafından dahi tasdik kılınmış olan talimâtına o kanûnun tasrîhât ve tarîfâtını ve esbâb-ı mucibesini beyandan ibarettir. Onda dahi işbu beyan olunan efkâr aynıyla mevcuttur.

Filvaki ikinci kanûn dahi idâre-i belediye memûrlarının hukuk ve iktidarlari beyinde kendilerine müstakilen itâ kılınmış olan hukuk ile merkez-i hükûmetten tevdî ve havale olunmuş olan iktidarı pekâlâ beyan ve tefrik eylemiştir.

Fransa Cumhuriyeti'nin üçüncü senesi Ağustosunun yirmi üçü tarihinde tanzîm olunmuş olan kavânîn-i mülkiye dahi her bir merkez memûrlarının merkez hükûmete tâbi bulunması kâidesini teyîd ve tasdik etmiştir.

(s.43)² Birinci Napolyon'un konsolos nâmıyla cumhur riyâseti evanında ve muahharen imparatorluğu esnasında hukuk ve iktidar-ı devâirin bir merkezde tecemmüü kâidesi ıslâh edilmiş idi.

Cumhuriyetin sekizinci senesi Şubatı yirmi sekizi tarihiyle tanzîm ve ilân olunan kanûn-ı idâre-i memleket memûrlarının ef'âl ve harekâtını tahkîk ve teftîş etmek kâidesini ittihâz edip bu madde üzerine mülkiye kanûnnâmesinin dokuz yüz onuncu ve iki bin kırk beşinci bendlerini tahsis eylemiştir.

Fransa'da Birinci Napolyon Bonapart'ın imparatorluktan teb'îdiyle Bourbon Hanedanı'nın sandalî-i kraliyete avdetinde merci-i müstakil kâidesinin Napolyon (s.44) zamanında suistimali vukûundan dolayı teşekkî ve tarîz olunmuş idi. Taşralarda mecâlis-i umûmiye ile idâre meclislerinin tevsi-i hukukları hakkında Mayısın onu ve idâre-i belediyeye dâir bin sekiz yüz otuz beş senesi Temmuz on sekizi tarihleriyle tanzîm ve neşr olunan kavânîn-i idâre-i livâyâ memûr olan préfetlere bazı maddeyi bizzat ve bilistizân icra etmeleri için bir dereceye kadar istihkâk vererek merci-i müstakil kâidesiyle iktidar-ı devâirin bir merkezde tecemmü etmemesi kâidesi beyinde bir usûl ittihâz eylemiştir.

Fi Zamanına Carî Olan Usûl ve Kavânîn Beyanındadır.

Hukuk-ı iktidar-ı devâirin bir merkez-i idâreye cem' olunmayıp her bir daireye lüzumu olan iktidar ve hukukun itâ olunması hakkında olan kavânîn Üçüncü Napolyon'un Fransa imparatorluğu hengâmında bin sekiz yüz elli iki senesi Martının yirmi beşi tarihiyle ilân olunan nizâmda mûnderiçtir.

2 Birinci Napolyon Bonapart bin sekiz yüz iki sene-i milâdiesi Ağustosunun ikisinde kaydıhayat şartı ve konsolos nâmıyla cumhur riyâsetine ve bin sekiz yüz dört tarihi Mayısın on sekizinde imparatorluğa nasb ve tayin kılınmıştır.

(s.45) İşbu nizâmın münderiç olduğu efkâr-ı esasiyesi birçok mesâlih-i âdiyenin tesviyesi için préfetler bizzat imparatorun veyahut vükelânın vekilleri hükmünde ad eylemektir.

İşbu idârenin hükmü hukuk ve iktidar-ı devâirin kâmilten kendilerine havalesiyle merci-i müstakil kâidesini bütün mahv eylemek yani rüesâ-yı memûrine istiklâl-i tâm itâ etmek olmayıp yalnız teshîl-i umûr zımnında mahdûd olan birtakım mesâlih-in tesviyesi için kuvve-i merkez-i hükûmeti bir dereceye kadar yed-i âhire tevdî eylemek usûlünü ittihâzdan ibarettir.

Bu hâlde hukuk ve iktidar-ı hükûmetin bir merkezde tecemmüü usûlüne esasen halel getirilmemiş fakat préfetler merkez tarafından memûr bulundukları ve hükûmetin rey ve efkârına hizmet eyledikleri cihetle birçok mesâlih-in tesviyesi için taraf-ı imparatorîden tevkiî olunmuş demek idi.

Elhâsıl beyan olunan irâde-i imparatorî bin sekiz yüz otuz yedi ve otuz sekiz tarihinde (s.46) mevki-i icraya konulmuş olan kavânîni teyîd ve tevsî etmek ve bahusûs mesâlih-i umûmiyenin akide-i tehîre düşerek layıkında tesviye olunamamasından dolayı herkesin usûl-i atika vukû bulmuş olan taarruz ve teşkilâtını mahv eylemek efkârından ibarettir. Filvaki préfetlerin merkeze müracaât etmeye mecbur oldukları mesâlih ile bilistîzân icra edebilecekleri mevâddı bin sekiz yüz otuz yedi ve otuz sekiz tarihli olan kavânînin tayin eylediği gibi o nizâmda kabul edip fazla olarak bilistîzân-ı icraya muktedir olacakları mesâlih ve husûsâtı teksîr ve bu vechile bunların iktidarlarını tevsî etmiştir.

Lakin préfetler bu vechile hukuk ve iktidarlarını teksîr ve tevsî olunmasıyla bunların bir madde hakkında verecekleri hüküm ve kararın dilediği hâlde red veya tadîl ve tebdîli husûsunda olan hukuk-ı imparatorîye halel getirilmemiştir.

Ve hatta préfetlerin tesviyesine memûr oldukları husûsâtta verecekleri hüküm ve ilâmın aleyhinde (s.47) müracaât olunmak üzere dâhiliye nazırı nezdinden istinaf-ı madde olunabilmesine karar verilmiştir. İşte bu hâlde merci-i müstakil kâidesi esasen bâkîdir.

İdâre-i mezkûre hükmünce pâ-yi tahtta bulunan nezaretlerin cümlesinin hukuk ve iktidarları taht-ı nezaretinde bulunan idârelere tevdî olunmayıp yalnız atîde beyan olunan nezaretlerin hukukundan bazıları re's-i idâre memûrlarına tevdî kılınmıştır.

Birinci Dâhiliye Nezaretidir ki bu nezaret nizâmın birinci bendi ve elif harfiyle mirkam olan şerhi préfet ve rüsâ-yı memûrinin bilistîzân-ı icra edecekleri mezkûr şerhin elli beşinci adedi dahi istîzân etmedikçe mevki-i icraya koyamayacakları husûsâtını tafsîl ve tefrîk eder.

İkinci Ticaret ve Ziraât Nezaretidir ki bu nezaret evvelleri dâhiliye nezaretiyle mülhak olup şimdi Umûr-ı Nâfia Nezareti idâresindedir. Bu nezaretin rüesâ-yı memûrlarının dahi bilistîzân ve bilistîzân-ı rüyet edebilecekleri husûsât-ı nizâmın ikinci (s.48) bendinde ve y harfiyle olan şerhinde tayin ve tafsîl olunmuştur.

Üçüncü Mâlîye Nezaretidir. Bu dahi nizâmın üçüncü bendi fıkralarında ve şerhinde gösterilmiştir.

Dördüncü Umûr-ı Nâfia Nezaretidir. Bu ise dördüncü bendinde ve şerhinde mesturdur.

Sâir nezaretlerin hukuk ve iktidarlari tefrîk olunmamıştır. Bunlardan biri Maârif-i Umûmiye ve Umûr-ı Mezhebiye Nezaretidir ki mabedler ve manastırlar ve bu misillü mahaller kâmilten idâre ve nezareti tahtında bulunup meselâ vasiyet tarikiyle veyahut başka sûretle bir kimse tarafından bunlar için terk ve vakf olunan akçe ve emlak ve her nevi eşyanın kabulü mücerred merkez-i hükûmetin ruhsatına menû olup bilakis kurâ ve kasabaya terk ve vakf olunan akçe ve eşya ve emlak yalnız préfetnin ruhsatıyla kabul olunabilir. Zira-i kurâ ve kasabât dâhiliye nezaretine mülhak olup, bu nezaretin hukuk ve iktidarından birtakımı ise bâlâda beyan olunduğu gibi taşralarda préfetlere tevdi kılınmıştır. Nizâmın beşinci bendi mucibince memûrîn-i mahalliye'nin (s.49) birçoğu préfetler tarafından intihâb ve tayin olunacağı ve altıncı bendi iktizâsınca préfetler harekât ve icraâtını merbût oldukları Dâhiliye Nezaretine bildirmeye mecbur olup, bunların içinde şayet kanûna, nizâmât-ı mevzuaya mugâyir bir şey var ise Dâhiliye Nezareti tarafından kabul olunmayarak battal olunabilir.

Nizâm-ı mezkûrun ahkâmı pâ-yi taht olan Paris sancağı ve mülhakâtı için carî olmayacağı yedinci bendinde gösterilmiş ise de, işbu yedinci bend bin sekiz yüz altmış bir senesi Kanûn-i sâni'si dokuzu tarihiyle ilân olunan diğer bir nizâmda lağv olunmuş ve bu hâlde mezkûr bin sekiz yüz elli iki senesi Martı yirmi beşi tarihiyle olan idâre kâmilten Paris şehri ve mülhakâtında dahi düsturulamel tutulmaktadır.

Bin sekiz yüz elli iki tarihinden beri préfetlerin bazı iktidar ve imtiyazâtının tadiline lüzum görülerek bin sekiz yüz elli üç senesi Temmuzunun on sekizi tarihiyle elviye ve kaza ve nevâhi düyûn-ı (s.50) mevcudelerinin tanzîmi hakkında ilân olunan kanûna umûr-ı nâfia-i mahalliye için bilistîzân livâ ve kaza ve nevâhinin vergi tarh ve istikraz akd etmelerini men etmiştir. Muahharren bin sekiz yüz altmış bir senesi Nisanının on üçüncü tarihiyle ilân olunan bir diğer nizâm dahi bâlâda beyan olunan biz sekiz yüz elli iki senesi yirmi beş Mart tarihli olan nizâmı biraz tadil etmiş olup ikisinin ahkâmı birleştiği hâlde hukuk ve iktidar-ı devâirin merkez-i vahide cem' olunmaması kâidesinin mütedilane bir sûrette teyid ve tevsî eylemiş demek olur.

Muahharen bulunan mezkûr nizâm mukaddemini ile hukuk ve iktidarlari taksîm olunan nezaretlerin devâiri rüesâ-yı memûrünün hukuk ve iktidarlarnı bir derece daha tevsî edip Maârif-i Umûmiye ve Umûr-ı Mezhebiye Nezaretinin hukuk-ı iktidarından birazını dahi maiyeti idâre memûrlarını rüesâsına tevdi ve itâ eylemiştir. Ve beşinci bendi préfetlerin bilaistizân intihâb (s.51) ve tayin edebilecekleri memûrların adedini tezyîd eylemiştir.

Hele altıncı bendi bir yeni usûl vaz' ve tesîs eyledi. Şöyleki ol vakte préfetnin karar ve reyine menût olan mesâlihın bazıları kaymakamlara havale olunarak bizzat rey verilebilmeleri ve bu mesâlih ise mezkûr bendde beyan ve tadâd olunarak mevâdd-ı âdiyeye müteallik husûsâtтан ibaret bulunduğuş anlaşılmıştır.

Yedinci bend dahi kaymakamların rüyet ve tesviye edecekleri mesâlih muayyenesiyle kabul ve adem-i kabulü mafevkinde bulunan memûrun yed-i iktidarında olduğunu beyan eylemiştir.

Hükümdarın Hukuk ve Vezâifi Beyanındadır.

Fransa'da hükümdarın hukuk ve vezâifi ahvâl-i politikiyenin ittihâz ettiği usûle yani hükûmetin nevine göre tebdil ve tağyir olunursa da idâre-i mülkiyece derece-i iktidarı çok tahvil olunamaz. Bin sekiz yüz elli senesi Mebusân Meclisi Kanûnu'nun (s.52) onuncu bendi mucibince fiyevmenan lüzumu olan kavânînin tanzîmi ve ba'de tasdiki kendisinin irâdesine mütevakkıf olup bu cihetle imparator iktidar-ı tanzîm-i kavânîne müşterektir.

Hükümdarın hukuk ve vezâifi ikiye taksîm olunur. Birincisi hukuk-ı hükümdarî. İkincisi yalnız idâre-i mülkiyeye müteallik mevâdd hakkında olan hukuktur. Kanûn-ı mezkûrun altıncı bendi mucibince hukuk-ı hükümdarî kuvvet-i berriye ve bahriyenin kâmilen emri tahtında bulunmasıyla harp ilânı ve düvel-i ecnebiye ile müsâlaha akdi ve her nevi muahedatın tanzîmi kuvvesidir.

İdâre-i mülkiyeye dâir olan hukuk-ı hükümdarî ise kâffe-i memûrünün nasbı nizâmât-ı lazimenin tanzîmi ve kavânînin mevki-i icraya vaz'ı hakkında lüzumu olan irâdenin itâsı gibi şeylerden ibaret olmakla işte imparatorun idâre-i mülkiyeye dâir olup bizim dahi bahs edeceğimiz hukuku bunlardır.

Hükümdarın İdâre-i Mülkiyeye Dâir Olan Hukuku

Zikr olunan kanûnun altıncı bendi mucibince (s.53) kavânînin icrası için lüzumu olan nizâmâtın tanzîmi ve irâdenin itâsı hükümdarın iktidarındadır.

Mevâdd-ı idâre-i umûmiyeden hangileri hakkında kanûn ve hangi maddeler hakkında nizâm tanzîmi iktizâ edeceğini tefrik etmek ve anlamak için hangi usûle müracaât olunacağına dâir demişler ki her nevi evâmîr ki mevâdd-ı cedide veya umûmiyeyi müştemildir. Kanûna menûttur. İşte bu nevi şeyler hakkında ba'de imparator cânibinden tasdik olunmak üzere kavânîn-i lazimenin tanzîmi Mebusân Meclisi'ne havale olunup fakat bu kâidenin pek çok istisnası vardır. Meselâ vatana olan hizmete mukâbil tekâüdlük maâşî tahsîsi gibi mevâdd-ı cedide ve umûmiyeye katta müteallik olmayan birtakım mesâlih-i husûsiyenin rüyet ve tesviyesine Mebusân Meclisi müdahale eder. Hükümdar dahi ba'de Mebusân Meclisi tarafından tasdik olunmak üzere gümrük tarîfelerinin tadîl ve tecdidine muktedir olduğu gibi umûma müteallik olup Mebusân Meclisi'ne âid olan bazı mevâdd-ı umûmiyeyi irâde ile tesviye eyler.

(s.54) İmparator cânibinden sudur eden evâmîre irâde tesmiye kılınır. İşbu irâde-i imparatorî dahi birkaç kısma münkasımdır.

Evvelâ irâde-i nizâmiye veya husûsiyeye taksîm olunur.

İrâde-i Nizâmiye

İrâde-i nizâmiye Mebusân Meclisi'nin tanzîm edip alelusûl ilân olunan kavânînin suver-i icraiyesi hakkında umûma âid olarak imparator cânibinden karar verilip neşr olunan nizâmâtır.

İşbu nizâmâtın hükmü kavânîn gibi umûmî olup kavânîn esasî maddeyi vaz' eder. İrâde-i nizâmiye ise kavânîn-i mezkûrenin ahkâmını tarîf ve izah birle mevki-i icraya götürülmesini tekîd eyler. İrâdât-ı nizâmiye dahi nevine göre ikiye münkasımdır.

Birincisi idâre-i mülkiye-i umûmiyeye âid olan nizâmâtır ki Şura-yı Devlet tarafından tanzîm olunup cânib-i imparatorîden tasdik kılınır.

İkincisi nizâmât-ı âdiye yani bir nezaretin arz ve inhâsı üzerine sudur eden irâde-i imparatorîdir.

(s.55) “Ne vakit ve ne sûretle nizâmât-ı mülkiyenin Şura-yı Devlet tarafından tanzîmi lazım geleceği bahsine gelince Usûl-i Mehâkim Kanûnnâmesi'nin bin kırk iki ve Ticaret Kavânînin altıyüz on beş ve altıyüz on yedinci bendleri mubicibince Mebusân Meclisi tarafından tanzîm olunan bir kanûnun nihayetinde işbu kanûna idâre-i mülkiye-i umûmiyeye âid bir nizâm ile mevki-i icraya vaz' olunacaktır veyahut Şura-yı Devlet tarafından görülecektir.” sözü muharrer bulunur ise ol hâlde işbu kanûnun izahına lazım olan nizâmât-ı mülkiye Şura-yı Devlet tarafından tanzîm ve cânib-i imparatorîden tasdik kılınır.

İrâde-i Şahsiye veya Husûsiye

İrâde-i husûsiye bir madde-i mahsusaya âid olan irâde-i imparatorîdir. Mûteallik olduğu mevâdda göre bu dahi iki kısma münkasımdır.

Birincisi mevâdd-ı mülkiye-i umûmiyeye dâir olan nizâmât gibi olanlar yani Şura-yı Devlet tarafından tanzîm ve tehyie olunarak taraf-ı imparatorîden tasdîk edilen irâdât olup hangi mevâdd hakkında bir nevi (s.56) irâdelerin suduru iktizâ edeceği dahi bazı kavâninde gösterilmiştir. Meselâ Ticaret Kanûnnâmesinin otuz üçüncü bendinde isimsiz şirketlerin akt ve teşkîli mevâdd-ı mülkiye-i umûmiyeye dâir olan nizâmât nevinde olarak sâdır olacak irâde-i imparatorîye menût olduğu münderiştir.

İkincisi bir nezaretin inhâsı üzerine sudur eden irâde-i husûsiyedir. Yani memûrünün azl ve nasbları üzerine iradât-ı imparatorîn gibi bu nevi irâdelerin bazıları imparatorun imzasından başka vükelâdan biri tarafından ve bazıları dahi birkaçı tarafından tasdîken imza edilir. Meselâ mülkiye-i memûrünün tekâüdlük maâşlarına dâir bin sekiz yüz elli üç senesi Haziranının on üçü tarihiyle neşr olunan kanûnun yirmi dördüncü bendi mucibince tekâüdlük maâşı hakkında sudur edecek irâdeyi imparatorun imzasından başka işbu maâş hangi nezaretin inhâsı üzerine ise o nezaretin nazırı ile Mâliye Nazırının imza eylemeleri iktizâ eder.

(s.57) İrâdât-ı imparatorînin envâi başka bir türlü dahi taksîm olunabilir.

Birinci idâre-i mülkiye-i umûmiyeye dâir olan ikinci mehâkime âid bulunan iradât-ı imparatorîdir.

İdâre-i mülkiye-i umûmiyeye dâir olan iradât Şura-yı Devlet'in tanzîmi veyahut vükelânın arz ve inhâsı üzerine sudur edenler yani şimdiye kadar meşgul olduğumuz kâffe-i irâdelerdir. Mehâkime âid mevâdd hakkında olan iradât ise mehâkime âid bir madde-i müşkile hâlline dâir imparator tarafından sudur eden irâdelerdir ki bunlarda daima Şura-yı Devlet tarafından tanzîm ve tertîb olunur.

Memûrîn Aleyhinde Olacak İtirazâtın Tarîk-i İcrası Beyanındadır.

Ef'al-i memûrîn-i hükûmet aleyhinde itiraz tarîki iki sınıfa tefrîk olunur.

Birincisi âdi. İkincisi fevkaladedir.

Âdi olan tarîk dahi ya tarîk-i tazarru ya tarîk-i mehâkimdir.

Tarîk-i Tazarru

(s.58) İşbu tarîki ihtiyar eden müsted'i müştekî olduğu maslahatın fâili olan daireye hitaben arzıhal takdîmiyle işbu maddenin lağv veya tadîlini istidâ eder. Bu hâlde idâre-i mezkûre müsted'inin istidâsını kabul ve redde muhtardır.

Tarîk-i Mehâkime

Bu tarîki ittihâz eden müsted'i ise bir haksızlığın vukûnu iddia edeceğinden arzıhalini mahkemeye veyahut Şura-yı Devlet'e itâ eder.

Şura-yı mezkûrun kâidesi mucibince dava vekili hazır bulunacağı gibi usûl-i muhâkeme icra ve cereyan-ı deâvî ilân kılınır. Şura-yı Devlet'in mevâdd-ı idâre-i mülkiye hakkında karar-ı kat'î vermeye hak ve iktidarı olmadığı ve vereceği kararlar taraf-ı imparatorîden tasdik ve icra-yı ahkâmına irâde-i imparatorî teâlluk etmedikçe mevki-i icraya konulamayacağı cihetle aleyhine dava edilen madde dahi şura-yı mezkûrda karar bulmuş bir iş ise elbette irâde-i imparatorîyle (s.59) tasdik kılınmış bulunacağından bu hâlde sahib-i arzıhalin istidâsı maddenin şura-yı mezkûrda tekrar rüyetiyle karar-ı sabıkın feshi hakkında irâde-i imparatorînin sudurunu iltimas etmek demek olur. İmdi umûr-ı mülkiyeye dâir ef'al-i hükûmet aleyhinde mehâkime tarîkiyle itiraz olunabilecek mevâdd bahsine gelince birinci kâide eğerçi aleyhinde dava edilmek talep olunan madde hakkında sudur etmiş olan irâde-i imparatorî hiçbir dairenin takrîr ve inhâsı üzerine olmayıp bizzat imparatorun iktidar-ı zâtîye-i hükümdarîsi cümlesinden olarak karîhadan sudur etmiş bir irâde ise bu nevi iradât-ı imparatorî hakkında mehâkime tarîkiyle itiraz kabul olunamaz. Zira karîha-i imparatorîden sudur eden bir irâde kanûnen tasdik olunmuş hukuku iptal edemeyip yalnız müstad'ının menfaat-ı şahsiyesine halel getirmiş olabilir. Bu hâlde karîha-i imparatorîden sudur eden bir irâde aleyhinde ikâme-i dava olup olunamayacağını anlamak için irâde-i mezkûrenin kanûnen musaddak olan bir hak-ı (s.60) sariha veyahut yalnızca bir menfaat-ı şahsiyeye halel getirdiği evvelâ tedkîk ve tefrîk etmek lazım olup, kanûnen musaddak olan hukuku iptal etmiş ise aleyhine ikâme-i dava olunabilir. Aksi takdirinde yani yalnız menâfi-i şahsiyeye halel getirmiş ise mehâkime tarîkiyle iddia olunamaz.

Bu bâbda nezaret-i müteferrikaya âid bazı mevâdd hakkında birkaç misal beyan edelim. Meselâ Adliye Nezaretine mülâzımından birkaç kişi dava vekili ve bunun gibi sâir memûriyetlere nasb ve tayinine irâde-i imparatorî teâlluk ettiği hâlde bunların memûriyetleri aleyhinde orada mevcut bulunan dava vekilleri (avukatlar) ve sâire tarafından ikame-i dava olunamaz. Zira nezaret-i müşarûnileyhada bulunan dava vekilleri ve bunun gibi sâir memûrların teksîr-i adedi müğâyir-i kanûn olmayıp yalnız orada mevcut olan avukat ve sâirenin menâfi-i zatiyelerine halel getirebilir. Bin sekiz yüz on altı senesi Nisanın yirmi sekizi tarihiyle olan kanûnun doksan birinci maddesinde muharrerdir.

(s.61) Kezâlik evlada intikal eden bir hizmet veya cihet ve memûriyeti hükûmet lağv etse bu bâbda olan irâde-i imparatorî aleyhine işbu hizmet veya memûriyet sahibinin varisleri tarafından ikame-i dava olup hizmet veya memûriyet-i mezkûrenin tekrar tesîsini iddiaya salâhiyeti olamaz. Zira kavânîn-i mülkiye ahkâmı hidamât ve cihât gibi memûriyetlerin lağvını hükûmetin yed-i

iktidarına bırakmış olduğundan bunların lağvı hakkında sudur eden irâde-i imparatorî menâfi-i şahsiyeye halel getirir ise de müğâyir-i kanûn ad olunamaz.

Bin sekiz yüz seksen senesi Martın otuzu tarihiyle sudur eden irâde-i imparatorînin yüz üçüncü bendinde muharrer olduğu üzere deâvî-i kâtib ve hademe ve çavuşlarını tedîb ve mücâzât eylemeye hükûmetin hak ve salâhiyeti bulunacağından eğer bir irâde-i imparatorî ile bir kâtib veya hademe veya çavuş azl olunur ise işbu irâde aleyhine ikâme-i dava olunamaz. Zira işbu irâde her ne kadar menâfi-i şahsiyeye halel getirmiş ise de kanûna müğâyir ad olunamaz.

(s.62) Bin sekiz yüz elli sekiz senesinde Paris'te böyle bir dava zühür eyledi. Mahkeme kâtiblerinden birisi ba irâde-i imparatorî azl olunmasıyla işbu irâde aleyhinde kâtib-i merkûm tarafından ikâme-i dava olunup keyfiyet Şura-yı Devlet'te ledelmüzakere mehâkim kâtiblerinin azilleri kanûnen hükûmetin yed-i iktidarında bulunacağından bahisle bu bâbda merkûmun davaya salâhiyeti olmadığına karar verilip ol sûretle kendisine cevap itâ olundu.

Matbuât hakkında bin sekiz yüz on altı senesi Teşrîn-i evvelin yirmi biri tarihiyle neşr olunan kanûn ahkâmınca matbaa ve sahaf dükkânı küşadı irâde-i imparatorînin istihsâline menût olup bir şehirde yeniden bir matbaanın küşadına ruhsatı hâvî irâde-i imparatorî sudur etse bunun aleyhine mahal-i mezkûrda mevcut bulunan matbaa sahipleri tarafından ikâme-i dava olunamaz. Zira yeniden matbaa küşadı yalnız eskilerin menâfi-i zatiyelerine halel getirebilir.

Kavânin ve nizâmâta müğâyir bir hareketten dolayı mahkeme **(s.63)** tarafından mahkûm bulunan matbaa sahiplerinin matbaalarının kapatılmasıyla yerlerinde bulunan ruhsat-ı mezkûrelerinin istirdatında hükûmet muhtar olup, ruhsat-ı mezkûresinin istirdatıyla matbaanın kapatılmasına irâde-i imparatorî sudur ettiği hâlde matbaanın bulunduğu nahiye veya mahal-i sekenesinin menâfiine halel gelir ise de ikâme-i davaya salâhiyetleri olamaz.

Bervech-i bâlâ beyan olunan misallerin aksi yani kavânin-i mülkiyeye müğâyir olarak sudur edip aleyhine ikâme-i dava olunabilecek iradât-ı imparatorîden dahi birkaç misal beyan edelim.

Meselâ mehâkim âzâları gibi istifa eylemedikçe veyahut azlini müstelzim bir kabahati kanûna tebeyyün etmedikçe layetazel olan bir memûrun azli hakkında irâde-i imparatorî sudur etse işbu irâde kanûna müğâyir bulunduğu cihetle aleyhine ikâme-i dava olunabiliyor. Zabitan-ı askeriye hakkında rütbe ile memûriyeti tefrik eylemek iktizâ eder. Zabitan rütbeleri kendilerinin mutasarrıf olduğu malı nevinden bulunmasıyla bunun lağv ve feshi mücerred divan-ı harbin hükmüne menût **(s.64)** olup, işbu hükm-i nizâma itâ olunmadıkça bir zabitan rütbesi yalnız irâde-i imparatorîyle lağv edilse işbu irâde aleyhine ikâme-i dava olunabilir. Zabitanın memûriyetleri ise hükûmetin yed-i ihtiyarında bulunduğu

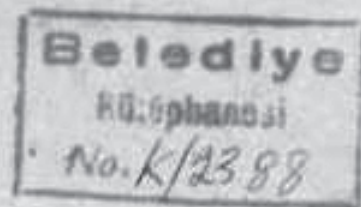
cihetle bir zabitin memûriyetten azl ve tebdîli hakkında sudur eden irâde-i imparatorî aleyhine ikâme-i dava olunamaz.

Bir kimse ismini tebdîl etmek emel eylese hükûmetten istihsâl-i ruhsata mecbur olduğu gibi hükûmet dahi işbu ruhsatı itâ edip etmemekte muhtar bulunduğundan eğerçi ol kimsenin bu bâbda olan istidâsını hükûmet kabul etmeyip red eder ise işbu reddi hâvî olan irâde-i imparatorî aleyhine ikâme-i dava olunamaz. Bilakis hükûmet-i mezkûr istidâyı kabul ederek ismin tebdîline müsaade eder ve işbu tebdîl-i isimden dolayı bir diğer âdemin hukukuna hâlel gelir ise o hâlde tebdîl-i isim hakkında sudur etmiş olan irâde-i imparatorî aleyhine ikâme-i dava olunabiliyor.

Bir kimseye tekâüdlük maâşı tahsîs olunup işbu (s.65) tekâüd maâşlarının küçük ve büyük adamlara göre her ay da maâşları verilecektir.

İbtidaen Teşrîn-i sâni sene 1300

FENN-İ İDÂRE-İ MÜLKİYE
TIPKI BASIMI

مقدمه

طریق مدنیتده ترقی ایدن ملتدره علوم و معارفه
توسل افکاری تزیاید ایدر. حال بدو بیت یونک
عکسی اولوب صفت مدنیت ایسه درجه سنه کوره
احتیاجاتی تکثیر وزمان احوالی تغیر اینک امر
طبیعیدر. سلاطین نصف آیین عثمانیه مظهر
توفیقات صمدانیه اولدقلرندن بوملوك پستیدر
ملوك عدائله توسع مملکت حکمته اداره حکومت
ایلمسردر. بو خاندان طالبشاندن اویله عظیم
الاقدار پادشاهلر کلشدر که شهرت شجاعت
ومحاسن اخلاق و فضیلتلریله صحابف روزگار
زینت و اول سایه ده دولت و ملت قوت و مکننت
بولشدر. عصرک احتیاجنه کوره تنظیم مهم

۳

و تسویه مصالح انام ایدر سلطوت
سنه بر زمانه افاقه ایکن حرکات باغبانه لایله
شان جلالت نشان عثمانی بی اخلال ایدن فرقه نیک
اصلاحه جدا مجد حضرت کئی ستانی سلطان
محمود خان ثانی حضرت تری موفق اولم لایله نظام
جدید اساسی سلطوت دولتی نهید ایلدی والد
کثیر المحامد جهان بانی عبد المجید خان حضرت تری
ایسه طلوع فجر متعاقب ششمه پاش ظهور
اولان آفتاب منیر کئی افق سلطنته پرتو بخش
اوله رقی بو شهریار بخیار دخی تنظیمات خیریه ایله
بنیان عدالتی تشبید ایلدی کلخانه خط هماهنگی
اوسایه طوبی وایه ده فضای ملکی نوبهار فضا
انار معدنله تربین ایلدی بونک تأثیر سرعیدر که
اورویاده او وقت علیهمزه غلبان ایدن افکار
نامیله بندی اول کوندنبروز مانک کوسر دیک
احتیاج اوزرینه محکمه ر مجلسر ولایتلر تشکیل
اولند یغی ویدر بی بر طاقم قوانین تنظیم و اعلان
قلند یغی کئی اوائله لزوم و مراجعه احتیاج
ایلله حسن اولنم مقده ایکن دستور نامیله مؤخرأ
چهاریلان قوجه بر جلدک اخیرأ کفایت مز لکی

٤

اكلاشله مندرجاتى تكثير ايديلهرك ديكى
 جلدلى دخی اعلان ايدلدى ومجله نك نشرينه
 مباشرت اولندى الحاصل دوات وملت عثمانیه
 ترقى ايندیکه احتیاجات دخی اول درجه
 زیاده لشمکه بولنديغی اکلاشلدى وقتاکه
 شهنشاه تبعه پرور و بادشاه داد کستر ولی نعمت
 بیستم شوکتلو قدرتلو محمد عبد الحمید
 خان افندمن حضرتلری وفور فر و اقبال و کمال
 اجلال ايله اورنک سلطنته جلوس همایون و دیدار
 سعادت مدار تاجدارى ايله جمله عبادى بمنون
 بیوردیلر ذات خلافت صفات جهانبا یلرینه
 ودیعه بدیعه آلهیه اولان بالمله تبعه صادق
 ملوکانه لرنک تزیید رفا و سلامتی خصوصتی
 التزام بیوردق لرندن شو بولده ملکک معمریتینه
 حبلولت ایدن معاملات استبداد کارانه بی نمایله
 اساسندن قلع وقع ایچون فرمان وقانون اساسی بی
 وضع و اعلان ایلدی لر بواصول ترقی شمول
 اوروپاده ملتلی دولتری تأسیس ایدن برقاعده
 ساله اولدیغدن وامور اداره ملکیمه ایسه
 اوروپاده عادت بر علم طرزینه کیرمش وبوباید پک

چوق کتابلر تألیف اولنوب تدريس ايتديرلمکده
 بولنديغدن عصر معارف محصر جناب پادشاهيده
 برده دخی اشبو علم ترقی ایده جکی واربابی طرفندن
 متعدد کتابلر تألیف واعلان قلنه جغی بدیهی
 اوله رق انجق هر شیئک مبدئ مکمل اوله میده جغی
 جهتله شمدياک اوروپا دولتلی اداره سندن
 وطنداشلمه عاجزانه بر نمونه عرض ایتک امل
 خالصانه سله الک مشهور بولنان بر تألیفک بالترجه
 پیدر پی طبع ونشرینه مجاسرت ایلدم واقع اولان
 خطباً تنه قارئین کرامک عفو له معامله یورملری
 استرحام اولنور
 فخری

BÜYÜ
 BELE
 ATATÜRI

فنی اداره ملک

برنجی درس

اداره ملک فنی موضوع اولان قوانین اداره ملک
 ملک بی تحصیل اینکدن عبارتندر
 قوانین اداره ملک دخی برملکنده حقوق
 عمومی نظامه قویه حق و حقوق عمومی الله
 حقوق خصوصیه یعنی حقوق شخصیه بی
 تفریق ایده جک قوانیندر
 حقوق عمومی درده تقسیم اولنه یلور بونک
 برنجی استیصال ترقی عمومی اینکنجی رفاه
 حال افراد اهالی اوچنجی تریه اخلاق

۷

واكتساب معلومات در دنجیسی دخی ناسه
 موجب خیر اوله جق شیر اولوب بودرت ماده نك
 فعله كنورلسی و بویابده تشویقات لایقه نك
 اجرایی حكومتك فریضة ذمتدر
 (برنجی قسم اساسیش عمومی داخلی و خارجی)
 (بیاننده در)

اسایش خارجی بر حكومتك دول اجنبیه نزدنده
 بولنان سفارتلری مأمورلری واسطه لایله تأیید
 و تأمین اولمقده اولوب بو مأمورلك وظیفه
 ذمتلری ایسه قوانین حقوق ملل داخلنده
 بولنده بختدن بزرجه بویابده بحثه کیرشك ایجاب
 انحر فقط اساسیش خارجی باخصوص برملك
 عساکر بریه و بحریه سی کی قوه حكومتی
 نظامائیه تأمین اولمقده اولغله حدود حكومتك
 محافظه سیچون حقوق عمومیه نك حقوق
 خصوصیه دن طلب ایله جکی خدمت عسکریه
 و قرعه کی بعض فدا کاراق بحثی ایلروده بیان
 ایدرز

اردوزك حوائج لازمه سیچون اله جق اولان اشیا
 و ارزاق و لوازمات ساثره نك نه صورتله تدارکی

۸

ولزومی تقدیرنده نوجهله قونطورا تویه ربطی
 لازم کله چکی بختی دخی بوماده دن معدوددر
 اساس داخلی ایسه ممالک داخلنده بولان ضبطیه
 و مأمورین سائر واسطه لریله تأمین اولمقد و محاکم
 امنیت بخش اوله جق صورته ترتیب و حقوق
 عباد عادلانه رؤیتله تأیید قلمقد اولوب ضبطیه
 دخی ایکی نوعدر بریسی جنایاتی مقتدر اوله یلدیکی
 قدر منعه مأمور اولان اداره ملکبه ضبطیه سی
 اولوب دیگرکی دخی مجرمینی تفتیش و تخری ایتمکه
 مأمور بولان محکمه ضبطیه سیدر

(ایکنجی قسم رفاه حال اهالی بیانده در)
 رفاه حال افرادی وجود، کتور مک ایچون حکومتک
 برنجی درجه ده وظیفه سی منافع عمومیه طائدا اولان
 طرفه تیمور یوللری احداثی و مناسب محله
 جدولر کشادی کی اهالی به منفعت بخش ایدن
 شیلرک اجرایی اولوب منافع عمومیه ایچون
 اهالیدن ذکر فیأیله اشترا اولمقد جق املاک ایله
 یوایشلرک اجراییچون حکومت طرفندن ملتزم
 ایله یا بلسی لازم کلان قونطورا تو بختی و تجارت
 وزراعت و صنایعک اعانه و جایه لریله دخی سکته

۹

مالک رفاه عالمی جانب حکومتدن تأمین اولمقدہ
 اولدیغی جهتله بوبنده کمرک اصولربنی دخی
 محفلرندہ بیان وتعرف ایدرز
 زیرا کمرک رسومنک احداتی یالکز خزینہ دولہ
 بر ایراد بولمق مطالعہ سنہ مبنی اولیوب باشلیجه
 سببی اجنبی اتمہ سنک مماک ایچنہ دخولنی ممکن
 مرتبہ زجر ومنع ایدرک صنایع داخلہیہ رواج
 ویرمک مقصدندن نشأت ایلمدر بوصرہدہ بیع
 وشرأ اصولنی دخی تفصیل ایلرز
 (اوچخی تربیہ اخلاق واکتساب معلومات
 بیانندہ در)

تربیہ اخلاق هر کسک سر بستجه اجرای آیین
 ایلمسند منوط اولوب اهمیت ماده جهتله بوبنده
 حکومتک یالکز دقت ونظارتی کفایت اتمه جکندن
 هر نوع اجرای صحابت وصیانت ایلمسی دولتک
 ورچیدر فرانسه دولتک رهبان طاقبله اولان
 معامله سی پاپا ایله عقد اولان قونقورده سندینک
 احکامندہ مندر جدر

هیچ برنوع مداخله وتعریضات قبول ایتمه جکی
 طبیعی اولان مسائل مذهبیہ متعلق اولیوب

۱۰

بالکمر رؤسای روحانیه کما انتخاب و تعیین و بونلرک
حرکات ذاتیه لری حقیقه حکومت محلیه ایله پاپا نلک
درجه حقوق و مداخله لری نه دائر بر حکومتک
پاپا ایله تنظیم ایلدیگی موافقه قونفوردا
تعبیر اولنور

زمان سابقه فرانسه بولسان کافه رهبران
طاقمی عائد دولتی طائیه یوب پاپا طرفندن عزل
ونصب اولمقده و کلیسا نظامات اداره سی پاپا
نظارته بولنوب بونلره مربوط اولان املاک
وعقارات پاپا جانبندن اداره ایشدیرلمکده
ورهبران طاقمندن جمعی سی ظهور ایدنلر حقیقه
قوانین حکومت اجرا اولنه یوب پاپا طرفندن
موضوع اولان قوانینه تطبیقاً مأمور مستقل
تعریفیه اجرا قلمقده اوله رق فرانسه ده
رهبران طاقمی عائد تبار حکومت مستقله هئاشه
و حکومت ایچنده بر حکومت صره سنه کیرمشدی
بو کیفیت دولتک استقلاله خلل کماتور مکده
بولندیغندن بواصولک لغویله پاپا نلک فرانسه ده
بولسان قوه روحانیه سی ازالتمه و دولتک
استقلالیتی تأمین ائمه فرانسه قرالری

طرفدن آرزو اولمش ایسهده بو کایسه مقتدر
 اوله مدیخی و فرانسهده رهبان طاقی کندیکه
 کسب قوت و جسامت ایتمکده بولندیخی حالده یک
 یدی یوز طفسان بر تاریمخنده فرانسهده ظهور
 ایدن اختلالده قرال بولسان اون النجی لوتی
 قرالیتدن عزل و اعدام اوله رقی حکومت
 جمهوریته نقل ایلدیکی زمان فرانسهده بولان
 کایسایه ورهبان طاقته عائد اولان کافه املاک
 جاب حکومتدن ضبط اولوب قولاک دینی دخی
 فرانسهده بتون بتون لغو اوله رقی و کلیسار
 هدم و تغییر قلنه رقی اهالی (لوات دوله
 رزون) تعیر ایتدکری مذهب عقلی اتخاذا
 و نقلی فسخ ایش یعنی وحدانیت الهیه بی تصدیق
 ایلله خرسیتیانلغک شرط اعظمی اولوب عقله
 بعید اولان اقا نیم بلکه کبی بعض اعتقاد و عاداتی
 قبول ایتماش اولدقلرندن ورهبان طاقته دخی
 خرسیتیانلغی ترک ایدرک احادناس کبی ناهل ایتلری
 و حکومتی قبول ایللری تکلیف و مخالفی بولنانلر
 تضییق و تخویف اولمش اولدیغندن رهبان
 طاقندن پک چوغی فرانسه یوز طوش اولملریله

۱۲

بوجال اوز سنه دوام ایلدی بیک سکر یوز بر
 تاریخنده برنجی ناپولیون بوناپارط جمهور رئیس
 نصت اولندیغی زمان قتولک دینک فرانسه ده
 اجرا سنه یکدن رخصت و پروب و کاپساری
 آچوب سنه هر قومه جزیرانک اوز بشی تاریخله
 پایا ایله بر قونقورده عقد و تنظیم ایاش ایسه ده
 بونکله پاپانک فرانسه رهبانلری اوزرنده اولان
 قوه و نفوذ سابقه سی اعاده اولموب و کاپساره
 مریوط اولوب اولجه طرف حکومتدن ضبط
 اولمش اولان املاک و عقارات دخی ترک قلمبوب
 یالکز رهبان طاقنه جانب حکومتدن مناسب
 معاشلر تخصیص و عزل و نصب ماری دخی
 ایمپراطور حاضر تریک اقتدارینه حواله قلمدق
 ورهبان طاقنک احاد ناس کی حکومت قانونه
 تابع اولق شرطله خرسیتیان دینک فرانسه ده
 اجرا سنه رخصت و برلشدن بواصولک
 ممکن مرتبه لغوبله رهبان طاقنک و پاپانک اولکی
 اقتدارلرندن بعضیلریک کندور بنه اعاده سی
 بیک سکر یوز اوز اوچ واون یدی تاریخلرند
 فرانسه قرالی بولنان اوز سکرنجی لوتی زمانده

۱۳

قرار بواش کبی اولدیغی حالده ینہ حکومت
 وملت قبول واجرا ایتمه رک بروجه مشروح بیک
 سکر یوز بر تاریخی عهد تمامه سی البوم باقی
 وجاریدر اوروپا دولترندن بعضیلری بو
 اصوله یقین پایا یله عقد عهد ایتمش و حکومتلرنده
 اداره ره بایده به ممکن مرتبه پایایی قارشدر مامقده
 بولنش ایسه زرده بعضیلرنده ینہ اصول سابقه
 باقیدر

اکتساب معلومات اهالی به کلنجه بواشسه اقتدار
 واهلیتی اولئرک و اخلاق حسنه صاحبی بولنلئرک
 فئس علوم ایتمه منوط اولوب اهلینک استحصال
 هنر و معارف ایلمک فرائد کثیره سی حکومته
 راجع ارله جغی جهنله بویاده دخی حکومتک یالکر
 نظارتی اداره ایلدیکن عمومک اکتساب علوم
 و فنون ایلمی بختیده تشویقات ایجابیه و معاونات
 مقتضیه تک بحق اجر اسی فریضه ذمت حکومتدر
 (دردنجی قسم عمومه راجع و ناسه موجب)
 (خیر اوله حق شیر بیاننده در)

مضایقه اهلینک منع و دفعی چاره سنک برنجیسی

۱۴

عمومی ایشه تشویق ایتک اولوب بو بایده هر نقدر
تشویقات لازمه واقدمات فتنهده قصور
اولماسه بيله بنه لایق رحم و شفقت پک چوق
دوچار مضایقه فقر و مشقت بینوا بولنه جغی جهنله
عمارت و خسته خانه کبی فقرا و غربالمجال ینک
تشکیل و ترتیبک لزومه حاجت کورلمشدر

اشبو تصاد اولنان درت نوع حقه و حق و میده نک
اجراسی حکومتک فریضه مأموریتی اولوب
بو تیرک موقع فصله کتورلمیچون لزومی اولان
وارداتی دخی تدارک لازمدر

بو واردات ابکی نوع اولوب بریسی واردات مقننه
و دیگرى واردات عوارضدر واردات مقننه
مالکک و برکوسیه املاک و اراضی میریه
ابراداتدن عبارت اولوب دیگرى ایشایی
اوزرینه دولتک اعالیدن و یا خود اجنبیدن ایتدیکی
استقراضدر اشبو استقراض بحی آئیده
ذکر اولنه جغی جهنله دیون حکومت و اسهام میریه
و سنوی اولان مصارفات دولت اوزرینه اولان
بحث و معلومات دخی اولوقت بیان اولنه جقدر
بروجه تحریر درت نوع و حقوقک موقع اجرا به وضعی

۱۵

حفسده اولان فریضه حکومت اداره ملکيه
 مأمورری واسطه سيله ایفا اولنور
 شویله که اقتدار حکومت اوج قسه تقسیم
 اولوب برنجیسی اقتدار تنظیم قوانین مقتضیه
 ایکنجیسی اقتدار رؤیت حقوق اوچنجیسی
 دخی اقتدار اجرا اولوب اقتدار تنظیم قوانین
 زومی کوریلان قوانین و نظا ماتک تنظیم
 وترتیبه و اقتدار رؤیت حقوق بونلره تطبیقا
 دعاویک فصل ورق یتیه اعطای حکم ایتمکه
 و اقتدار اجرای قوانین ایسه اعلاماتک و حقوق
 عمومیه متعلق بولان قوانینک اجرا سنه مأموردر
 اقتدار تنظیم قوانین و اقتدار رؤیت حقوق
 عبادک جامع اولدیغی مسائل و معلومات اداره
 ملکيه علمنه داخل اولدیغندن اشبو کتابمزه
 بونلردن بحث ایتمک بالجب ایتمه چکی جهته بالکز
 اقتدار اجرای قوانین موجوده نک بیان
 و تفصیلی و بو کاستعلق اولان مواد ایله مشغول
 اوله جفر اقتدار اجرای قوانین یعنی قوه
 اجرای اداره ملکيه مأموررینه منحصردر
 اشبو قوه اجرای دخی اوجه تقسیم اولنمیشدر

۱۶

بر بستی اداره مرکز حکومت یعنی پای تخت
 ایکنجیسی اداره ایالات اوچنجیسی دخی ایالاته ملحق
 اولان الویه وقضا ونواحی کی دوائر اداره سیدر
 ذکر اولنان اداره له مصالحه حسن رؤیت
 واجراسی ایسه بری بر بنک معینده و تحت نظارت
 وامرنده اوله رقی یوک و کوچک بر طاقم مأمور لک
 ید اقتدار لینه تودیع اولمشدر
 مرکز حکومت اداره سنده و کلای دولت و مرکز
 الویه ده متصرف کی (برقه) مرکز قضا و قرا ده
 (مر) تعبیر اولسان شیخ البلد بولنور
 مصالح جاریه نک حسن رؤیت و تسویه سی اجراءات
 لازمه و مقتضیه نک ید واحدده بولمشنه منوط
 اولدیغی جهنله هر بر مرکز اداره ده بر مأمور
 مستقل بولندیرلش و هر بر مأمور مستقل افعال
 مأموره سنده استحصال رأی صائب ایتمکده محتاج
 بولنوب استشاره و مذاکره ایچون دخی بر قاج ادمک
 وجودی الزم کورندیکندن هر بر مرکز اداره ده
 بر قاج اعضادن مرکب بر مجلس تشکیل و ترتیب
 اولمشدر
 مرکز اداره حکومتده (قونسی ده تا) یعنی

« شورای دولت » مرکز ایالت والویه ده
 بر مجلس عمومی ایله (هر بر مرکز ایالت ولواده
 بر مجلس عمومی بولنوب اقتضاسنه و لزومنه کوره
 بره فرقه طرفندن وقوعبولان آنها و امپراطور
 جانبندن وقت کشادی و مدت اجتماعی تعیین
 اوله رقی اعطا قلنان رخصت اوزرینه لزومنه
 کوره سنده برویا بر قاج دفعه تجمع ایدر واکتری
 هر تجمعده ایشنه کوره اون اون بش کون سورر
 اعضاسی او ایالت و یالوا داخلند قاج قضا و ناحیه
 وار ایسه اولمقدار اولوب بواعضا دخی
 اهالیئت انتخابیله نصب اولنور یعنی هر قضا
 و ناحیه اهالییتی مجلس مذکوره بر اعضا انتخاب
 و تعیین ایدر و واشبو مجلسه بر رئیس اول
 و برده رئیس ثانی دخی منتخب اولان اعضا
 ایچنده امپراطور طرفندن انتخاب اوله جوق ذوات
 تعیین قلنور و بو مجلسه ایکی رئیس نصب
 اولنمیشک سبی دخی رئیس اولک خسته لکی و موانع
 شرعیه سی وقوعیله مجلسه کله مدتیکی حالده
 ایکنجی رئیس یریشه قائم اولمق افکارینه مینیدر

۱۸

و هر بر اعضا طغوز سنه لکنه نصب اولنوب ثلثی
 اوج سنه ده بر کره تبدیل قنور
 و اعضا اولوق ایچون حسن اخلاق صاحبی اولوق
 و هیچ بر جهده سابقه سی اولماق و یکر می بش
 یاشندن ا کسک بولماق و او ایالت داخلده نمکن
 و یاخود و یرکو و یره جک ترلا و چفتاک کی املاک
 صاحبی بولماق اقتضا ایدر بواعضا موظف
 اولوب بالکر صفت مأمور یله بین الاقران کس
 تمیز ایدر و مجلس مذکور اعضاستک عددی
 اوتوزی تجاوز ایتار و بر ایالتده اوتوزدن
 زیاده قضا و نواحی اولور ایسه ایکی قضا و نواحی
 بر عدد اولته رق بر اعضا نصب اولنور
 و اعضاستک نصفدن زیاده سی تجمع ایتدیکه مجلس
 تشکیل اولته من و قاعده سی اوزر سنه شکل
 و تجمع ایتدیکه و موقع مذاکره قونیلان مواد
 وظائف معینه سی داخلده بولمده و بر بلان
 قرار کائن لم یکن حکمنده طویلور مجلس
 عمومیه نک دیگر یله ونه نه مجلس اداره ل یله مکاتبه
 ایدر من و هیچ بر نوع اعلانات نشر ایلر من
 قاعده و نظامنه مغایر اوله رق مجلس مذکور

۱۹

بر حر کتہ بولندیغی آندہ بر رفہ طرفدن تعطیل
اولوب اقتضاسی اجرا قلنق اوزرہ مرکز
حکومتہ عرض وانہما اولور

یا لکز یارس ایله لیون شہرندہ بولان مجلس عمومی
اعضاسی مستثنا اولهرق اہالی طرفدن انتخاب
اولمبوب ایبراطور جانبندن تعین قلنور

واعضاسی ارتوزدن زیادہ اولور یارسدہ قرق
درت عدد اعضا وارد و سندنہ بر قاج دفعہ
مجلس تجمع ایدر و ہر دفعہ سندنہ مصاحنہ
کورہ غیبی زمانہ سوزر اشوب مجلس عمومیہ نیک
وظائفی قوانین موضوعہ تختندہ اولهرق اوچہ
تقسیم

برنجیسی ویرہ چکی قرار لک حکومتک تصدیقہ
محتاج اولمبوبین موقع اجراہ قونبلہ حق مواد
اولوب بولردخی قضایا و نواہینک ویرکوی
مستندہ نیک طرحی وقاعدہ و نظامی وجہلہ
مصارف منفردہ ایچون ویرکویہ ضم قلندجی
جزوی ایچہ نیک تقسیمی و عمومہ طائد خیرات
وسائر نیک اصلاحی مائدہ لری کی شلردز
ایکنجیسی حکومت مرکز بہ نیک تصدیقہ

۲۰

محتاج اولان مساویدر که بونلر دخی ایالتک
 بودجه سنک تنظیمی و فوق العاده ویرکو ایجاد ی
 ایالتد، لزومی اوزرینه اعمال واحداث اولنه جق
 بول و جدوللر کی منافع ایالتی مستلزم شیلرک ایفایسی
 و بونلر ایچون لازمکلان استقراضک اجراسی
 و ایالات ایچون بیع و اشترا اولنه جق املاک و سایر ایله
 املاک میریه نك اصول اداره سی و ایالتد بعضی اصحاب
 حجت طر فلرندن ترک و تبرع اولنان املاک و سایر نك
 قبولی و ایالت داخلنده اجرا اولنه جق عملیاتک
 کشف و خرید طر لرنک تصدیق و بوکا مماثل شیلرک
 اجراسی خصوصلرندن عبارتد
 اوچجیبی دخی بالکزی بیان افکار و اخبارات
 اولوب بوده قضا و نواحی داخلنده بوشان قریبه لک
 بشنه قضا و نواحیه الحاقی و بر قاج ناحیه نك
 استفاده سی ایچون اجرا قلنسان عملیات مصارف نك
 طرح و تقسیم حقتد و وقوعه کلان منازعاتی
 و یا خود بازار و ینایر نك وضع و لغو و تبدیلی کی
 شیلر اوزرینه اولان اوراق و افکارک حکومت
 جرگزیه به تقدیم و اختطاری ماده لریدر)
 بر مجاس اداره (قونسی پره فکتور) (بو مجاس

۲۱

ایالتک و یالوانک وسعتنه واهالینک مقدارینه
کوره اوج ونهایت درت اعضادن مرکب
اولوب رئیسلی ایالت ولوانک پره فده سیدر
مساواتارا وقوعنده رئیسک بولندیغی رأی
مرجع طویلور

بومجلس مصالحک کثرتنه کوره پره فده مطلوب
ایلدکده هر کون ویاخود هفتهده برقاچ کون
تجمع ایدر

ایالتک جسامتنه کوره پره فدهک اوج قسمه
تقسیم اولوب برنجی وایکنجی و اوچنجی رتبهده
اولهزق اوج نوع پره فده اولدیغی و بو پره فدهک
برنجی رتبهده بولانلرینک معاش سنویسی قرق بیک
وایکنجی اوتوز بیک و اوچنجی بیکرمی بیک فرانق
اولوب حکومت قوناغنده اوطوررلر قرطاسیه
وغرنه آونمالری کی برطاقم مصارفلر ایچون
دخی سنهده مقدار مناسب تخصیصالری واردر
تفصیلاتی محکمه بیان اولتور

بونک کی مجلس ایالت اعضاسنک دخی معاش
سنویلی ایالتک جسامتنه کوره سنوی بیک
التوز ایکی بیک ونهایت اوج بیک فرانقدر

۲۲

سز ایالتی یعنی پارس منجائی بره فکتورلغی
 مجلس اعضاسی مستثنا اوله رق بش کشیدن
 مرک اولوب معاش سنویلی دخی سکر بیک
 فراتقدر کرک اشبو پارسده بولان و کرک ایالت
 سائر ده اولان الویه مجلسلرینک اعضا رینک انتخاب
 و تعیین و عزز و نصباری مستقل امپراطورلر رأینه
 محولدر بومجلسلرک مأمور اوله جغی مصالح
 دخی مصالح عاییه اوزرینه اعطای رأی ایتمکدن
 و حقوق عمومیه عائد دتاری بی رؤیت ایلمکدن
 عبارت اولوب ایالتک مجلس عمومیه مجلس
 ایالتک فرقی یک چوقدر مثلاً بر ایالتده بر یولک
 انشاسنه ولزومی اوله جق اقمجه نک تدارکی
 چاه سی بولمسنه مجلس عمومی قرار و یروب
 بویولک انشاسنه معاونت ولزومی اولان
 تحقیقات و سهولتی اجرایه مجلس ایالت مأموردر
 اشته بونک کی مجلس عمومی طرفندن قرار
 ویرایش بر شیک موقع فعله کتورلمسنه و بوندن
 بشقه ایالتک اوفق تفک مصالحنک رؤیتنه مجلس
 ایالت مأمور اولوب محکمه امور ملکیه صفتیه
 حقوق عمومیه متعلق دعا و نیک رؤیتنه دخی

۲۳

استحقاقی وارد در محملارنده بولرک تفصیلاتی
 بیان اولنه جقدر (و مرکز قضاده مجالس قضا
 و مرکز نواحیده بر ناحیه مجلسی یعنی بلدیہ مجلسی
 بولنور

اشبوا یالت ولو اوقضا و نواحی مجلسلرینک قرارینی
 مناسب کور مدیکی حالد، محلی مرکز اداره رأس
 مأمور لری قبول ایتکه مجبور اولموب ایستمدینی
 مصالحده مجلسه مراجعت ایتامک دخی ید اقتدارنده در
 مع مافیه بعض مصالحک اجرا سندنه مجلسک رأینی
 استحصال ایتکه مجبور در

بالکر ابالات والویه ده بولسان مجالس عمومیلرک
 مأمورینی مجالس اداره کی مذاکره ایتدکاری
 مصالح اوزرینه بالکر رأی و یرمک اولمایوب
 بو مجلسلرک طوغریدن طوغری به مصالح اوزرینه
 قرار و یرمکه واشبو قراری موقع اجرا به وضع
 ایتدیرمکه دخی استحقاقی وارد در

(امور اداره ملکیه محکمه سی)

اداره ملکیه نک مأمور اولدینی مصالح اوزرینه
 اجرا ات لازمه فعله کنورلیدیکی صروده

۲۴

حقوق شخصیه بی ابطال ایدہ جک بر حرکتہ
 بو لکسٹک وقوعی ملحوظ اولدیغندن و بو حالده
 حقوق عمومیه بی ایفایہ مأمور ارلان اداره ملکیه
 ایلہ حقوق شخصیه پیدشده بردعوا ظهور
 ایدہ یلہ جکندن بو مقوله دعاوی نیک مثلاً طرق
 وجداول کی منافع عمومیه عائد بعض انشائاتک
 حین اجرا سنده کز رگاہشده تصادف ایدہ جک
 ایدہ و ترلا و سائرہ نیک فروختہ صاحبی راضی اولمز
 و یا خود بالعکس صاحب نیک رضاسی اولمغسزین اداره
 ملکیه طرفندن فضولی بر محل ضبط اولنور
 و یا خود بر آدمک خانہ سی او کنتہ مغایر نظام اداره
 ملکیه طرفندن غدیری موجب ایدہ یلور
 و الحاصل اداره مأمور لی مأمور اولدق لری اجرا ات
 صرہ سنده حقوق شخصیه خلل کتوروب بر
 دعوا ظهور ایدر ایسه بو نوع دعاوی نیک فصل
 ورؤیتی ایلہ بر حکم ویرلسی آتیده بیان اولسان
 سبیلردن طولانی نه محکمہ عادییه ونهده محکمہ
 جنایتہ حوالہ اولنه یلور برنجی سبب اکثری
 بو نوع دعوازه حقوق عمومیه بی ایفایہ مأمور
 اولان اداره ملکیه نیک اجرا آتی سبب و یروب

۲۵

و بونوع اجرا آت ایسه آتیده بیان اولنده جتی
وجه - له محاکم عادیه مأمورلری طرفندن بالطلع
تقدیر اولنده میوب تدفیق ورؤیتی محاکم عادیه تک
وظائفندن دخی خارج بولمسیدر

ایکنجی سبب چونکه عادی محکمه لک هر مصلحت
اصول محاکمات و صورت مرافعه ده اولان
نظاماته بناء بر دعوائک رؤیتی خیلی زمانه محتاج
اولوب حقوق عمومیه به متعلق اولان دعوائک
ایسه بر آن اول فصل ورؤیتی الزم بولندیقتن
و بودعوالده بالکز مصلحتی قوانین موجوده به
نطبقا فصل ایتمک اقتضا اید، چکندن محاکمه به
احتیاج حاصل اولماسیدر

اوججی سبب دخی اداره ملکیه محاکمی اعضاء
منافع عمومیه اجرا آتک اسبابله بو بایده وقوعه
کلان منازعاتک سبیلرینه محاکم عادیه مأمورندن
بالطلع دها زیاده واقف بولنماید

اشته اسباب مشروحه دن طولانی حقوق عمومیه به
عائد اولان دعوائک محاکم عادیه ده رؤیت اولنسی
مناسب اولیه چکندن اشودعوالرک فصل ورؤیتی

۲۶

ایچون محاکم جنایت و دعاویدن بشقه امور ملکیه
محکمه سی نامبله بر محکمه دهها واردر

اشبو محکمه امور ملکیه (آسامبله قونستیتوانت)
قانونلری زمانده ، حقوق عمومیه ایله حقوق
خصوصیه بیننده و یا خود حقوق عمومیه متعلق
بر مانده اوزرینده ایکی شخص اراسنده تگون
ایده جک دعاوینک رؤیتی ایچون تشکیل
اولمیشیدی

اشبو محکمه امور ملکیه نك فصل و رؤیت دعاوده
اولان اقتدار ی محاکم سائر نك اقتدار ندن زیاده
اولوب اولدیغک بیلنسی اقتدار حکومتک بر قاج
اداره به تفریق اولنسی اسباب موجب سیک
تعریف و بیانده متوقف اولوب چونکه قوت
و اقتدار حکومتک بر قاج اداره به تفریق حقنده
اولان آسامبله قونستیتوانت قانونلری امور
ملکیه نك حق و وظائفی و دعاوی علیه محکمه سی
حقوقی تعیین و تفریق ایدوب بوجالده فصل
و رؤیت دعاویده اولان حق حکومت دخی مذکور
قانونلر احکامجه ایکی به تقسیم اولندی حقوق
خصوصیه یعنی اشخاص بیننده وقوعه کله جک

۲۷

عادی و جنایت دعوائیك فصل ورؤیتی و بویاید
 ترتیب ایدہ جك - حكیمك اعطاسی محاکم عادیہ
 حاکم رینك ید افتدارینہ تودیع اولدینگی کی
 حقوق خصوصیه ایله حقوق عمومیه بیننده وقوع
 بوله جق دتاریك فصل ورؤیتی و كذاك ترتیب
 ایدہ جك - حكیمك اعطاسی محكمه امور ملكیه
 مأمورلریك ید افتدارلرینه حواله قندی بو حواله
 دعاوی عادیہ و جنایت ایچون بشقه بشقه برر
 محكمه اولدینگی کی بونلردن ابرو اوله رق یالاکز
 حقوق عمومیه به بالذات و یا خود بالواسطه متعلق
 اولان دعوائی رؤیت و تسویه ایتك ایچون برده
 محكمه امور ملكیه نامعله ابروجه و مستقل اوله رق
 بر محكمه واردر بو صورته اشبو محكمه امور
 ملكیه سایر محكمه لك تنظیم و كشادی زماننده
 تشكیل اتمش و مأمورلری دخی اولوقت نصب
 و ترتیب قلمش اولمعله و كندوسنك رؤیتنه مأمور
 اولدینگی دعاوی محاکم عادیہ به طوقنور برشی
 اولمعله بونك تشکیلی محاکم عادیہك صلاحیت
 و افتدارینہ خلل كنورمن محكمه امور ملكیه
 مأمورلریك کیملر اولدینگی بحثه كلنجه اشبو

۲۸

محکمہ نك حین تشکیلند، محاکم سائرہ کی تفریق
و تعیین مأمور حقند، بر نظام وضع اولیٰ مدینی
جهتله بردعوانك رؤیٰ ایچون بعض کره عمومی
صورته تجمع ایدر و بعض دفعه دخی منفرداً
فصل دعوا ایدر

(عمومی صورتده تجمع ایندیکی حالده)

مرکز حکومتده (قونسی دتتا) یعنی شورای
دولت و ایالت والویه و قضالده (قونسی یره
فکنور) مجلس اداره لر تجمع ایدوب فصل
ورؤیت دعوا اولنور

شورای دولت قوه کامله اداره حکومتی حائر
بولندیغندن بردعوا اوزو ینسه و یره جکی حکم
و قرار قطعی اولوب استیناف قبول ایغیدجکی کی
شورای مذکورده اجرا اولسان استنطاق
و محاکات علنی صورته اجرا اولوب انسای
محاکمه هر کس استماع دعوا اید، بیلکه جکی کی
جریان ایدن تدقیقات و استنطاق و ویریلان حکم
و اعلانات غزته لرله طبع و نشر اولنور
و مجلس اداره لرک و یره جکی حکم و قرار لری

۲۹

دخی تدقیق و تحقیق و استینافا رویت دعوا به صلاحتی
وارد

شورای مذکورک وظائفی دهائک چوق شیلری
شامل ایسده بز بوراده یالکز محکمه امورملکیه
نامیه اولان اقتدارینی بیان ایلدی کمز دن سائر
اقتدارینی دخی محکمه تفصیل و بیان و اشیهو
شورای دولت نه دن مرکب اولدیغنی دخی
اطرافله تحریر ایلدرز

طشهرلده (قونسی پره فکتور) یعنی ایالت
والویه مجالس اداره لرنده رویت اولسان دعاوی
علنی اولایوب استماع دعوا به کسه نک صلاحیتی
اوله ماز و جریان ایدن ماده دخی غزته لر ایله اعلان
ایلمز یالکز نتیجه قرار بلامضبوطه بیان اولنوب
شورای دولته استیناف دعوا اولنه یلمور

ایالت والویه به ملحق اولان قضا و نواحی اداره
مجلسلری دخی کندو حالحه محکمه امورملکیه
نامیه اوفق تفک دعاوی نک رویتنه اقتدارلری
وار ایسده ویره جکری حکم ایالت والویه
مجلسلرینه واوراده دخی او به مزایسه بوجه
محرر شورای دولته استیناف اید، یلمور

۳۰

(منفرداً فصل ورؤیت دعوا اولندیغی حالده)
 وکلا و پره فیه و مرک یالکن فصل ودعوا ایتمکه
 اقتدارلری وارد

شویله که هر برنظارنده بولتان وکلانک نظارتی
 دائره سنده و طشره لده (پره فیه) و (مرک) کی
 ملکیه باش مأمورلرینک اداره حکومتلری داخلنده
 حقوق عمومیه به متعلق وقوعبولان دعوا یینک
 بدایه فصل ورؤیتنه اقتدارزی وار ایسده
 ویره جکلری حکمی مدعی و یا خود مدع علیه
 قبول ایتمکی حالده دعوا زین کذلک شورای
 دولت استیفاف ایتمکده حق و صلاحیتلری
 وارد

اشته فن اداره ملکیه اساسی بوجه بالاییان
 اولتان شیلردن وتفصیلات مائه ایسه بویاده
 موجود اولان قوانینک تدقیق و تحصیلین عبارت
 اولوب قوانین مذکورک الشملرینک تعریف
 و بیانته ابتدار ایدرز
 فن مذکورک تحصیل حتمده اکثری جاری اولان
 قاعده اولاد اداره ملکیه یعنی رؤیت و تسویه
 مصالح ملکیه ضمنده وضع اولتان قوانینی برر

۳۱

بررتجسس وتدریس ائلك وبعده قوانین
 مزبورنك استمال تطبیقيله تسویه مصلحتهمكاف
 بولان مأمورینك حد اقتدار وقریضه ذمتلرینی
 تعیین وتعیین ایتلك ایسهده بوجالده فن اداره
 ملكیه نك اساسی بولان قوانین ایله بویایده اولان
 اصول محاکمینی تفریق ایدرك منفردا بشقه بسقه
 تدقیق وتعلیم ایتلك اقتضا ایده جکندن بوندن
 ایسه برنجی فصلده ملكیه مأمورلرینك وظیفه
 ذمت واقتدارلرینی وایکنجی فصلده مأمورین
 مومی الیهیم محول عهدلری بولان مصالح نهمن
 عبارت بولندیغنی بیان ایدرك بوقاعده ایله هر بر
 قانونی موقعنده متعلق اولدیغنی مواد ایله برابرجه
 تدقیق وتخصیل ایتلك دهها اسهل ومناسب
 کورنشدن بوندن بشقه محاکم عادیه ایله اداره
 ملكیه پند اولان اقتدار معینلری دخی تعیین
 وتقریم ایدایله جکدر

ATATÜRK

۲۲

✽ ایکنجی درس ✽

(«سانترالراسیون» کافه امور و اقتدار)

(دوائر ملکيه نك يالکز بر مرکز، مربوط)

(بولنسی یعنی مرجع مستقل)

(قاعده سی بیانده در)

اشاره امور اقتدار دوائر نك بر مرکز، مربوطی

مسئله سی لایقيله اكلالقی ایچون اوج قسمه

تقسیم اولته رق تعریف و تفصیل اولنور

برنجیسی بولك مبدأ وقواعد علمیسی ایکنجیسی

یوماده اوزرینه زمان ماضیده جریان ایدن

احوالك تاریخی اوجنجیسی دخی بوباید، فی یومنا

موجود و جاری اولان قوانیندر

(مرجع مستقل قاعده سنك مبدأ وقواعد علمیسی)

امور اداره ملکيه ایچون ایکی نوع حکومت

وارد بر ایسی حکومت مستقله و دیگری

حکومت مجتمعه یعنی مرکبه در ممالك مجتمعه ده

اداره ملکيه يالکز تدافعی و محافظه قاعده سنك

انتخاب اقتدر یعنی تبعه سنك فساد و اختلاادن

محافظه سیله حکومتك ضرر و انقراضنه سبب

الولجی شیلرك منعيله مكلف اولوب فقط منافع

مجموعیه عائد ایننه و یول کی شیلرك انشاسی

۳۳

و تریه اخلاق و اکتساب معلومات اہالیہ
 استحصالی و الحاصل عمومہ منفعت بخش اولہ حق
 امور نافعہ نیک حصولہ کنورلسی محلی حکومتاری
 ادارہ سنہ توداع قلمشدر حکومت مستقلہ
 ایسہ بونک عکسی ارلہرق مرصک حکومت
 درجہ نفوذ ووظائف زیادہ ارلوب کافہ ممالک
 احتیاجاتیلہ شائع استحصالی مرکز ادارہ یہ
 محولدر

مرجع مستقل قاعدہ سی حقندہ کوسر دکاری
 اعتراضاتک سبیلرینک باشلیجہ زری بروجه آتی
 بیان اولنور

برنجی مضرت اقتدار امور ملکیتک کافہ سی
 برمر کردہ تجمع ابتدایی حالہ طشر زردہ قدر
 و حیثیت مملکت تنزل ایدہ جکی و دعوا و مصالحی
 ارلرلرک جملہ سی پای تختہ کلکہ محتاج اولہ جفی
 جہتلہ طشرہ اہالیسی پای تختہ کلوب توطن
 ایتمکی ترجیح ایدہ جکلرندن ایالتلرک انقراض
 بولہ جفی طبعیدر ایکنجی مضرت دعاوی
 و مصالح سائرہ نک جملہ سی مقر حکومت تسمیہ
 اولندیفی حالہ الشاعی برایش ایچون برطاقم

۳۴

استعلامات ایله بیهوده وقت بکجور یله جکی کی
 بر اوفق دعوا ایچون یله مدعی ومدعی علیه
 کلکه مجبور اوله جقلمی جهتله حقوق عمومیه
 وخصوصیه سکنه ایراث ایده جکی آشکاردر
 اوچجی مضرت هر بر دعوانک مقر حکومت
 کلی و جمیع مصالح مجرد اوراده تسویه اولنمی
 لازم کلدیکی حالد حکومت حسابسز مأمور
 استخدا منه مجبور اوله جفندن معاش ومصارف
 یک کلی اولوز

دردنجی مضرت ایسه حکومت قوللانه جی
 کوچک و بیک هر بر مأمور مرکز حکومت
 طرفندن انتخاب وتعیین اولدیغی صورته
 استحصالی مأموریت ایچون بر طاقم مستدعینک
 مرکز حکومت هجوم و جمع ایله جکی بدیهیدر
 ایسته اداره ملکجه مرجع مستقل قاعده سی
 علیهند، بولانلری بیان اوانان مضرات کی یک
 چوق مزور کوسیر مشلر ایسه ده اصول
 معاملات دولیه جه حقوق واقدارک بر نقطه ده
 تجمعی بچنده کسسه طرفندن بر کونا اعتراض
 اولنماش اولغله بوراسی جای دقدر حقوق

۳۵

واقتدار دوائر ملكيهك بر مرکز اداره به جلبي
 طرفداري بولانلر بونك عليهنده اولانلره جواب
 اوله رق شوو جهله بيان ايندرلر كه اداره ملكيهجه
 حقوق واقتدارك بر مرکز اداره به جمعي اليه
 اصول ومعاملات دوليهجه اقتدارك بر مرکز
 تجمعي بيننده بر يوك رابطه بوانديغندن اداره
 ملكيه دوائر اقتدارينك بر مرکز جمع اولنماسي
 معاملات دوليهجه اقتدارك بر مرکز جمعه يك
 جوق خلل كتورر زير اتسيفات عسكريهك
 اجراسي ولوازمات حريمهك تهيه وتداركي كبي
 شيرك فعله كتورلمسي حقوق واقتدار حكومتك
 بر مرکز جمعه ومقر حكومتك امري هر بر
 ايالتده جاري اولسنه منوطدر
 اداره ملكيهجه مرجع مستقل قاعده سنك
 ضدي اوله رق هر بر دائرهك ايشي كندوسنه
 حواله وهر بر لوانك امور و اداره سي سنجاق
 باشنه احاله اولسنه اولار لوا اداره سنه دولتك مقنن
 اولان ويركوسندن بشقه منافع محليه ايچون
 اهالي به ويركوتحميل وتوزيعنه تانيا لوانك
 مناسب كورديكی مصارفی ايتسنه وئانكا اداره

۳۶

لوا ایچون بر قوه عسکریه تدارک و تهیئه ایلمسینه
 و رابعا لزومی اولان قوه ضبطیه سنک اتخاذا
 و تعیینه رخصت و یرلک دیمک اولوب بوحالده
 هر بر سنجاق بر استقلالیت کسب ایدر اولا
 منافع محلیه ایچون برلوا اداره سنک اهالییه
 توزیع و تقسیم و یرکو ایلمکه اولان صلاحیتی
 بعینه کلنجیه منافع عمومی و محافظه حکومت
 ایچون دولتک اهالیدن و یرکو استحصالت حق
 اولوب اگر منافع محلیه ایچون برلوانک آیروجه
 اهالییه و یرکو تحمیل و تحصیل ایتمسینه رخصت
 و براسه بوندن طولانی اهالینک قوه مالیه سنه
 خلل کلوب حکومتک المسی اقتضا ایدن و یرکونک
 تحصیل اکثری ممکن اوله میه جفتدن بر سنجاقه
 منافع محلیه ایچون اهالییه و یرکو طرح و تحمیل
 رخصت و یرلک قابل اوله من ثابا برلوانک
 مناسب بولدنی مصارفی یایمسنه اولان حق محلی
 بو باید، دخی لوانک مناسب ظنیه صرف اید، چکی
 اقیجه اکثری وقتده نامناسب محالره صرف اولتوب
 بوندن عمومیه بیوک منفعت حاصل اوله میه جعی
 مأمولدر نائشا برلوانک لزومی اولان قوه

۳۷

عسکریه نك تدارك و تهيه ايلستند اولان اقتدارى
 بحتى حكومتك قوه عسكريه سندن خارج اوله رق
 برلوانك مستقلا قوه نظاميه تشكيلى ممكن
 اوله ميوب بوياده محزور يك زياده در رابعاً
 برلوانك مستقلا بر قوه ضبطيه اتخاذ و تعيين
 ايلسى حقى بحتى ايسه اشبو سنجاقلرده بولنان
 قوه ضابطه انجق دولتك قوه ضابطه سى
 مجموعتك بر فرقە سى اوله ييلور

حقوق و اقتدار دوائرك بر مر كزه كاملاً تجمعى
 اصولى ايله الويه نك بشقه بشقه مستقلا يعنى
 لوال مصالحتك جانب حكومتدن اصلاً مداخله
 اولمق سز ين اداره سى قاعده سى بروجه بالا
 مشاهد اولندى ايمدى اشبو ايكي اصولدن
 مانعدا بر ديكر اصول دخى بولنديغندن بونى دخى
 بيانه شروع ايده لم بواو خجى اصول ايسه اقتدار
 دوائرك بر مر كزه جعنى اساساً قبول ايدرك
 بالكر رأس مأمور زه بر نوع امتياز اعطا ايدر
 يعنى مر كز حكومت تسويه سنده مأمور اولديغى
 مصالحك بعضا رينى الويه زه بولنان (بره قه زه)
 متصرف و قائم مقاملره حواله ايلر و بوجالده انلره

۳۸

براز اقتدار و امتیاز و یرز بواصول مرجع
مستقل قاعده سنک ضدی یعنی هر بردار نهک مصالحک
کند و بیلدیکی کبی اجرایی رؤسای مأمون دوائر
بداقتدار ینه حواله اولمش دینک اولوب بلیکه
تسویه امور ملکجه صعبیت اولماق ایچون
مرکز حکومتک اقتدار ینی دوائرده بولسان رأس
مأمورله حواله و بوحالده انلره یالکز برنوع
امتیاز و یرلمش و بوضوئله الویهنک ادارهسی ینه
مرکز مستقل بولسان پای تخت رأیسه اجرا
اولمش اولور

حقوق و اقتدار دوائر ملکجهنک بر مرکز
مستقلده کاملاً تجمعی اصولند، بیه کوچک
ویوک کافه مصالحی مرکز سلطنت بالذات
تسویه اتمی لازم کلیه جکندن کوچک و عادی
ایشلر (پره فیه) متصرف و قائم مقاملره
حواله اولمش مرجع مستقل قاعده سی اساسنه
خلل کتور مدکدن بشقه رؤیت مصالح حقنه
مرجع مستقل قاعده سنه عطف اولنان تأخراتی
دخی برطرف ایله جکی بدیهیدر . بوحالده
مصالح مهمه ایچون مرکز، مراجعت اولنوب

۳۹

مصلح عایدہ نك تسویه سنه متصرف وقاعدتاعلم
 مأور بولمشد در مصلح مهمه ملكيه ایچون
 مرجع مستقل قاعده سی مصلح عایدہ ایچون
 دخی عکسی اصولی اتخاذا اولمش دیمك اولور

(مرجع مستقل قاعده سی حقنده زمان)
 (ماضیده جریان ایدن احوال)
 (پیا ننده در)

حقوق واقتدار دوائر ملكيه نك بر مرکز اداره
 جمع اولقماسی طرافداری بولانلر زمان ماضیده
 فرانسه نك موجود ارلان قاعده حكومتدن
 بحث ایدیلر لکن ابودقت اولنور سه فرانسه
 مال كنده دره بلك اصولی انقراض بولدیغی
 زمان حكومت قرالیه هر بر دائره نك سر بستی
 از التمله مرکز حكومتك اقتدارینی توسیع اتمكه
 سعی ایش اولدیغی مشاعده اولقمده اولوب
 بو حالدہ مرجع مستقل قاعده سی تاریخ عیسوی نك
 بیک یدی یوز سكران طقوز سنه سندن مقدم
 احداث اولمش دیمك اولور استحصال مأوریت
 ایچون بر طاقم مستدعینك مرکز واحده دوكلوب

٤٠

حکومتی تضییق ابلدی عادت دخی مرجع مستقل
قاعده سی موجود اولان حکومتلرده بولنه جنی
مأمول اولور ایسه ده یو عادت فرانسه نك اسکی
قاعده حکومتی اداره سی زماننده بیله بر در جدیله
قدر باقی ایدی

تاریخ عبسو نك يك یدی یوز سکسان طقوز
سنه سنده فرانسه ده وقوع بولان اختلالدن
صکره حکومتك جمهوریتنه تبدیلنده ترتیب وترکیب
اداره حکومت مأمور اولان (واسامبله
قونسیتوانت) انجمنی مرجع مستقل قاعده سی
اساساً قبول ایتسدر

ومبعونان مجلسنك دخی فرانسه مالیکنی یکیدن
الویهیه تقسیم وحدودلرینی تفریق ایتسی ایکی
نوع قاعده افکارینه مبنیدر که

برنجیسی اداره ملکیده اولوب مأمورین محلیه
قنده اهالی نك امنیت وانسیبتنی قرانق
وایکنجیسی دخی بولنه قهجه اولوب یعنی استقلال
افکارینی اذهان اهالیدن تبعیدایله قوه مخلصه نك
مرکز حکومت علیهته حرکت مجال ویرمامک
ایچون یوک ایالاتک لغو و کوچک الویهیه تقسیم

۴۱

اولنمسی ماده لر بدر که تنظیم اصول اداره
حکومه مأمور اولان مذکور انجمنک الویه
وقضا و ناحیه حکومتلرینه بعض اقتدار و رسمی
استقلال اعطا اتمک افکارینه مبنی اولمبوب انجق
مرکز حکومتک تحت نظارتنده اوله رق بر نوع
اقتدار تودیع ایش دیمک اولور حتی انجمن
مذکورک یک یدی یوز طقسان سنه میلادی سی
ایلونک یکرمی ایکسی تاریخیه الویه وسنه
مرقومه قانون اولی تاریخیه اداره بلدییه حقنده
تنظیم ایلدیکی قوانین دخی بوافکاری صراحة
بیان ایدر

ایلواک یکرمی ایکسی تاریخیه الویه حقنده
قشر اولسان قانون دخی مرکز لوایه بر اداره
لوا و مرکز قضایه بر اداره قضا و مرکز ناحیه
بر اداره ناحیه وضع و تشکیل ایدرک اداره لوا
مرکز حکومتک وقضا و ناحیه دخی مربوط
اولدقلری الویهک تحت نظارتنده بولنده رق
کندولرینه تودیع قلنان اقتداری اجرا ایللری
وظائفی تجدید ایلشدر ایسته بوقاعده اداره
ملکت مأمورلری بیتی بتون مستقل بر اقبوب

۴۲

بر نظارت تحتند بولندر مشدر قانون مذکور
 مؤخرأ علاوه اولمش وانجمن مذکور
 طرفندن دخی تصدیق قلنش اولان تعلیماتکه
 اوقانونك تصریحات و تعریفاتنی واسباب
 موجیه سنی بیاندن عبارتندر انده دخی اشبو بیان
 اولنان افکار عینیه موجوددر

فی الواقع ایکنجی قانون دخی اداره بلدیه
 مأمورلرینك حقوق و اقتدارزی بینده کندوزینه
 مستقلا اعطا قلنش اولان حقوق ایله مرکز
 حکومتدن تودیع و حواله اولمش اولان اقتداری
 يك اعلا بیان و تفریق انمشدر

فرانسه جمهوریتك اوچنجی سنه سی اغستوسك
 یکرمی اوچی تاریخده تحظیم اولمش اولان
 قوانین ملکیه دخی هر بر مرکز مأمورلرینك
 مرکز حکومتده تابع بولمنی قاعده سنی تأیید
 و تصدیق ایشدر

۴۳

[۱] برنجی ناپولیونك قونسولوس ناميله
 جمهور ریاستی اوآننده ومؤخرأ ایمپراطورلغی
 اناسنده حقوق واقندار دواړك برمر كرده
 تجمعی قاعده سی اصلاح ایداش ایدی
 جمهوریتك سكرنجی سنه سی شباطی یكرمی
 سكری تاریخله تنظیم واعلان اولسان قانون
 ادارهٔ مملکت مأمورلرینك افعال وحرکاتنی
 تحقیق وتفتیش ایتك قاعده سی اتخاذ ایدوب
 بوماده اوزرینه ملکیه قانوننامه سنك طقوز یوز
 اونجی وایکی یك قرق بشنجی بدلینی تخصیص
 ایلشدو

فرانسده برنجی ناپولیون بوناپارطك ایمپراطور
 لاقدن تبعیدله بور بون خاندانك صندالی قرالیه
 عودتنده مرجع مستقل قاعده سنك ناپولیون

[۱] برنجی ناپولیون بوناپارط یك سكری یوز
 ایکی سنه میلادی سی اغوستو سنك ایکسینده
 قیدحیات شرطی وقونسولوس ناميله جمهور
 ریاسته و بیک سكری یوز درت تاریخ میسنك
 اون سكرنده ایمپراطورلغه نصب وتعیین قلمشدو

زمانده سؤ استعمالی وقوعندن طولانی تشکی
وتعربض اولمش ایدی طشرزده مجالس
عمومیه ایله اداره مجلسلرینک توسیع حقوقلری
حقیقده مایسک اونی و اداره بلدییه دایرینک
سکر یوز اوتوز ایش سندسی یوزی اون سکر
تاریخلریله تنظیم ونشر اولسان قوانین اداره
لویه مأمور اولان (بره فدره) بعضی مادی
بالذات وبلا استیذان اجرا ایتلری ایچون
بردرجده قدر استحقاق وبره رک مرجع مستقل
قاعدسیله اقتدار دوائرک بر مرکزه تجمع
ایتماسی قاعدسی یئنده بر اصول اتخاذ ایلشدر
(فی زماننا جاری اولان اصول قوانین)
(بیساننده در)

حقوق اقتدار دوائرک بر مرکز اداره یه جمع
اولمیب هر بر دائره یه نزومی اولان اقتدار
وحقوقک اعطا اولمشی حقیقده اولان قوانین
اوچنچی نابولیونک فرانسه امپراطورلغی هنکامنده
یک سکر یوز المی ایکی سندسی مارتینک یکرمی
بشی تاریخله اعلان اولسان نظامده مندرجدر

۲۵

اشبهو نظامك مندرج اولديغى افكار اساسيده
برچوق مصالح عاديهك تسويه سيچون (بره قدر)
بالذات ايمپراطورك و يا خود و كلانك وكيللى
حكمنده عد ايلكدر

اشبهو ارادتك حكيمى حقوق واقتدار دواثرك
كاملا كندورينه حواله سيله مرجع مستقل
قاعده سنى بتون محو ايلك يعنى رؤساي مأمورينه
استقلال تام اعطا ايلك اولموب يالكر نه سهل
امور ضمنده محدود اولان برطاقم مصالحك
تسويه سيچون قوه مركز حكومتي بر درجديه
قدر يد آخره توديع ايلك اصولى اتخاذه
عبارتدر

بوحالده حقوق واقتدار حكومتك بر مركزده
تجمعي اصولنه اساساً خلل كتورلماش فقط
بر فخر مركز طرفندن مأمور بولند قلمرى
و حكومتك رأى وافكارينه خدمت ايلدكلى
جهتله برچوق مصالحك تسويه سيچون طرف
ايمپراطوريدن توكل اولنش ديك ايدى
الحاصل بيان اولان اراده ايمپراطورى بيك
سك يوز اوتوز ايدى و اوتوز سكز تاريخلرند

٤٦

موقع اجرای قوانین اولان قوانینی تأیید و توسیع
ایتمک و باخصوص مصالح عمومیتک عهده تأخیر
دوشدرك لابقنده تسویه اولنه مامسندن طولانی
هر کسک اصول عتیقهیه و قوم عبواش اولان
تعرض و تشکیاتی محو ایتلک افکارندن عبارتدر
فی الواقع بر فدرک مرکز مراجعت ایتمکه مجبور
اولدقلری مصالح ایله بلا استیذان اجرا
ایده یله جکلری موادی بیک سکر یوز اوتوز یلی
واوتوز سکر تاریخلو اولان قوانینک تعیین
ایلدیکی کی اول نظامده قبول ایدوب فضله
اوله رق بلا استیذان اجرایه مقتدر اوله جکلری
مصالح و خصوصاتی تکثیر و بوجھله بونلرک
اقتدار لرینی توسیع ایتشد

لکن (بر فدرک) بوجھله حقوق و اقتدار
لرینک تکثیر و توسیع اولنمسیله بونلرک بر ماده
حقنده ویره جکلری حکم و قرارک دیله دیک حالده
رد و یا تعدیل و تبدیلی خصوصیتده اولان حقوق
ایمپراطوی به خال کتورلماشدر

و حتی بر فدرک تسویه سنه مأمور اولدقلری
خصوصیتده ویره جکلری حکم و اعلامک علیهنده

۴۷

مراجعت اولمق اوزره داخلیه نظاری نزد
استینافی ماده اولند بیلمسته قرار ویرلمشدر
اشته بوحالده مرجع مستقل قاعده سی اساساً
باقیدر

اداره مذکور، حکمنجه پای تختده بولسان
نظارتلرک جمله سنک حقوق و اقتدارلری تحت
نظارتنده بولسان ادارهلره تودیع اولمبوب یالکز
آئیده بیان اولتان نظارتلرک حقوقندن بعضیلری
رأس اداره مأمورلرینه تودیع قلمشدر

برنجی داخلیه نظارتیدر که بونظارت نظامتک
برنجی بندی والیف حرفله مرقم اولان شرحی
یرقه ورؤسای مأمورینک بلا استیدان اجرا
ایده جکری مذکور شرحک اللی بشنجی عددی
دخی استیدان آئیدکجه موقع اجرایه قویه میه جقلری
خصوصاتی تفصیل و تفریق ایدر

ایکنجی تجارت و زراعت نظارتیدر که بونظارت
اوللری داخلیه نظارتته ملحق اولوب شمیدی
امور نافعہ نظارتی اداره سننده در بونظارتک
رؤسای مأمورلرینک دخی بلا استیدان و بلا استیدان
رؤیت ایده یله جکری خصوصات نظامتک ایکنجی

۴۸

بندند، و یا حرفله اولان شرحنده تعیین و تفصیل
اولمشدر

اوجنجی مالیه نظارتیدر بودخی نظامک اوجنجی
بندی فقره لرنده و شرحنده کوسرلمشدر •
دردنجی امور نافعہ نظارتیدر بوايسہ دردنجی
بندد، و شرحنده مسطوردر •

سائر نظارتلرک حقوق و اقتدارلری تفریق
اولنامشدر بونلردن بری معارف عومیه و امور
مذهبیہ نظارتیدر که معبدلر و مناسترلر و بومثلو
محللر کاملاً اداره و نظارتی نمشدند، بولنوب مثلاً
وصیت طریقله و یا خود بشقه صورته برکسه
طرفندن بونلر ایچون ترک و وقف اولنان اقبه
واملاک و هر نوع اشیائک قبولی مجرد مرکز
حکومتک رخصتیه منوط اولوب بالعکس قرا
وقصبه ترک و وقف اولنان اقبه و اشیاء و املاک
بالکزی پرده فتنک رخصتیه قبول اولنه یلور زیرا قرا
وقصبات داخلیه نظارتیه ملحق اولوب بونلر
حقوق و اقتدارندن برطابقی ایسه بالاده بیان
اولندیغی کی طشره لرنده پرده فتنه تودیع قلمشدر
نظامک بشنجی بندی موجبنجه مأمورین محلیه

٤٩

برجوعی بره قدر طرفندن انتخاب و تعیین
اولنه جغی و النجی بندی اقتضای سنجیه بره قدر
حرکت و اجرا آتی مربوط اولدقلری داخلیه
نظامیه پیلد مکه مجبور اولوب بونلرک ایچنده
شاید قانونه و نظامات موضوعه به مغایر برشی
وار ایسه داخلیه نظاماتی طرفندن قبول اولنمهرق
بطل ایلدیلور .

نظام مذکورک احکامی پای تحت اولان پارس
سنجاغی و ملحقاتی ایچون جاری اولمیه جغی بندجی
بندنه کوسرلمش ایسه ده اشیو بندجی بند بیک
سکر یوز التمش بر سندسی کانون ثانسی طقوزی
تاریخیله اعلان اولنان دیگر بر نظامده لغو اولمش
وبو حالده مذکور بیک سکر یوز اللی ایکی
سندسی هاردی بکرمی بشی تاریخیله اولان اراده
کاملا پارس شهری و ملحقاتنده دخی دستور العمل
طریقده در .

بیک سکر یوز اللی ایکی تاریخنده پرو (بره قدرک)
بعض اقتدار و امتیازاتنک تعدیلنه لزوم
کوبیه بیک سکر یوز اللی اوچ سندسی تموزینک
اون سکر یوز تاریخیله الویه و قضا و نواحی دیون

۵۰

موجوده لیک تنظیمی حقند، اعلان اولسان
 قانونه امور نافعه محلیه ایچون بلااستیدان لوا
 وقضا ونواحینک ویرکو طرح واستقرار
 عفتدایارینی منع ایقتدر مؤخرأ یک سکن یوز
 التمش برسنده سی نیسانک اون اوچی تار یخبله
 اعلان اولنان بر دیگر نظام دخی بالاده بیان اولنان
 یک سکن یوز الی ایکی سنه سی یکرمی بش مارت
 تار یخبلو اولان نظامی براز تعدیل التمش اولوب
 ایکیسنگ احکامی برلندیکی حالده حقوق واققدار
 دواثرک مرکز واحده جمع اولغامسی قاعده سینی
 معتدلا نه بر صورتده تأیید وتوسیع ایش دیمک
 اولور .

مؤخر بوانسان مذکور نظام مقدمکی الیه حقوق
 واققدار زری تقسیم اولنان نظارتلرک دواثری
 رؤسای مأمورینک حقوق واققدارلرینی بر درجه
 دهها توسیع ایدوب معارف عمومیه وامور مذهبییه
 نظارتلرک حقوق اققدارلرین برازینی دخی معنی
 اداره مأمورلرینی رؤساسته تودیع واعطا ایلتدر
 وبشجی بندی پره فدرک بلااستیدان انتخاب

Belesivo

۵۱

وتعيين ايد، يله جكارى مأمورلك عددىنى تزييد
ايشلدور .

هله انجى بندى برىكى اصول وضع و تأسيس
ايلدى شو يله كه اولوقته قدر (بره فدنك) قرار
ور آيتنه منوط اولان مصالحك بعضيلرى قائم مقاملره
حواله اولنهرق بالذات رأى ويره بيلملى و بوم مصالح
ايسه مذكور ر بنده بيان و تعداد اولنهرق
مواد عاينيه متعلق خصوصياتدن عبارت بولنديغى
ا كلاشلدور .

يدنجى بندى قانمما ملرك رؤيت و تسويه
ايد جكارى مصالحك معاينه سيله قبول و عدم
قبول مافوقنده بولنان مأمورلك يد اقتدارنده
اولديغى بيان ايشلدور .

(حكمدارك حقوق و وظائفى پساننده در)

فرانسده حكمدارك حقوق و وظائفى احوال
پولتيقيتك اتخاذ اينديكى اصوله يعنى حكومتك
نوعنه كوره تبديل و تغيير اولتور سده اداره
ملكه جه درجه اقتدارى چوق تحويل اولنهرق
يك سكر بوز الى سنه سى مبعوثان مجلسى قانونك

۵۲

اونجی بندی موجبیه فی یومنا لزومی اولان
قوانینک تنظیمی وبعده تصدیق کندوسنک
اراده سنه متوقف اولوب بوجیهله ایمراطور
اقدار تنظیم قوانینه مشترکدر .

حکمدارک حقوق ووظائف ایکییه تقسیم اولنور
برنجیسی حقوق حکمداری ایکنجیسی یالکز
اداره ملکیده متعلق مواد حقنده اولان حقوقدر
قانون مذکورک النجی بندی موجبیه حقوق
حکمداری قوت بریه وبحریه نك کاملاً امری
تحته بولنمسیله حرب اعلانی و دول اجنبیه ایله
مصالحه عقدی وهرنوع اهدانک تنظیمی
قوه سیدر .

اداره ملکیده دائر اولان حقوق حکمداری
ایسه کافه مأمورینک نصی نظامات لازمه نك
تنظیمی وقوانینک موقع اجرایه وضعی حقنده
لزومی اولان اراده نك اعطاسی کی شلردن عبارت
اولمسیله اشته ایمراطورک اداره ملکیده دائر
اولوب بزم دخی بحث ایده حکمر حقوقی بولنردر .
(حکمدارک اداره ملکیده دائر اولان حقوقی)
ذکر اولسان قانونک النجی بندی موجبیه

۵۳

قوانینک اجراسیمچون لزومی اولان نظاماتک
تنظیمی و اراده نک اعطاسی حکمدارک
اقتدارنده در .

مواد اداره عمومیه دن قغیرلی حقنده قانون
وقنغی مادهل حقنده نظام تنظیمی اقتضایده جکی
تفریق اینک واکلامق ایچون قنغی اصوله مراجعت
اولنه جغنه دائر دیمشیر که هر نوع اوامر که
مواد جدید ویا عمومیه بی مشتملدر قانونه منوطدر
اشته بونوع شیر حقنده بعده امپراطور جانیندن
تصدیق اولنق اوزره قوانین لازمده نک تنظیمی
مبعوثان مجلسنه - واله اولوب فقط بوقاعده نک
یک چوق استثناسی وارددر مثلاً وطنه اولان
خدمته مقابل تشاعدک معاشی تخصیصی کبی
مواد جدید و عمومیه قطعاً متعلق اولیان برطاقم
مصلح خصوصیه نک رؤیت و تسویه سنه مبعوثان
مجلسی مداخله ایدر - حکمدار دخی بعده مبعوثان
مجلسی طرفندن تصدیق اولنق اوزره کومرک
تعرفدر ینک تعدیل و تجدیدینه مقتدر اولدیغی کبی
عمومه متعلق اولوب مبعوثان مجلسنه عائد اولان
بعض مواد عمومیه بی اراده ایله تسویه ایلر .

۵۴

ایمپراطور جانبندن صدور ایدن او امره اراده
تسمیه قنور اشبو اراده ایمپراطوری دخی
بر قاج قسمه متقسمدر .

اولا اراده نظامیه و یا خصوصیه تقسیم اولنور .
(اراده نظامیه)

اراده نظامیه مبعوثان مجلسنک تنظیم ایدوب علی
الاصول اعلان اولنان قوانینک صور اجراییه سی
حقنور، عومه عائد اولرق ایمپراطور جانبندن
قرار و یریلوب نشر اولنان نظاماتدر .

اشبو نظاماتک حکمی قوانین کی عمومی اولوب
قوانین اساسی ماده بی وضع ایدر اراده نظامیه
ایسه قوانین مذکورنک احکامی نعرف و ایضاح
برله موقع اجرایه کنورلمسی تأکید ایلمر ارادات
نظامیه دخی نوعنه کوره ایکی به متقسمدر .

برنجیسی اداره ملکیه عمومیه عائد اولان
نظاماتدر که شورای دولت طرفندن تنظیم اولنوب
جانب ایمپراطور بدن تصدیق قنور .
ایکنجیسی نظامات عادیه یعنی بر نظارتک عرض
وانتهاسی اوزرینه صدور ایدن اراده
ایمپراطور یدر .

۵۵

نه وقت و نصورت له نظامات ملكيه نك شوراي دولت
طرفندن تنظيمي لازم كله چكي بحثنه كلنجه اصول
محكم قانوننامه سنك يك قرق ايكي و تجارت
قانوننك التبورز اون بش والتبورز اون بدنجي
بندري موجبجه مبعوثان مجلسي طرفندن تنظيم
اولان بر قانونك نهالينده اشبو قانونه اداره
ملكيه عموميه عائد بر نظام ايله موقع اجرايه
وضع اولنده جقدر و يا خود شوراي دولت
طرفندن كوريله جقدر سوزي محرر بولتور
ايسه اول حالده اشبو قانونك ابضاخنه لازم
اولان نظامات ملكيه شوراي دولت طرفندن
تنظيم و جانب ايمپراطور بدن تصديق قلتور
(اراده شخصيه و يا خصوصيه)

اراده خصوصيه بر ماده مخصوصيه عائد اولان
اراده ايمپراطور بدن متعلق اولدنجي مواد
كورده بودنجي ايكي قسمه منقسمدر
برنجيسي مواد ملكيه عموميه دائر اولان نظامات
كبي اولتور يعني شوراي دولت طرفندن تنظيم
و تهيه اولندهرق طرف ايمپراطور بدن تصديق
ايديلان ارادات اولوب قنغي مواد حقننده بر نوع

۵۶

اراده لك صدورى اقتضا ايدى چى دىخى بعضى
قوانينده كوسترلىشدنر مثلا تجارت قانوننامى سنك
اونوز اوچى بنسندن، اسمىز شر كنلرك عقده
وتشكىلى مواد ملكيه عموميه دائر اولان نظامات
نوعنده اوله رق صادر اوله چى اراده ايمپراطورى يه
منوط اولد بىخى مندر جدر

ايكجهسى بر نظارتك انھاسى اوزر ينه صدور
ايدن اراده خصوصيه در يعنى مأمورى يك عزل
ونصب لرى اوزر ينه ارادات ايمپراطورى كى بونوع
اراده لك بعضيلرى ايمپراطورك امضاسندن بشقه
وكلا دن برى طرفدن و بعضيلرى دىخى بر قاچى
طرفدن تصديقا امضا ايدىلور مثلا ملكيه
مأمورى يك تقاعدلك معاشلرينه دائر يك سكر اوز
الى اوچ سنه سى جز يرانك اون اوچى تاريخله
نشر اولان قانونك يكر مى در دىخى بندي موجبه
تقاعدلك معاشى حقنده صدور ايدى چك ارادى
ايمپراطورك امضاسندن بشقه اشبو معاش قىغى
نظارتك انھاسى اوزر ينه ايسه او نظارتك
ناظرى ايله ماليه ناظر ينك امضا ايللرى اقتضا
ايدر .

۵۷

ارادات ایپراطور ینک انواعی بشقه بر درلو
دخی تقسیم اولنه یلور .

برنجی اداره ملکیه عمومیه دائر اولان ایکنجی
محاکه عائد بولان ارادات ایپراطور یدر .

اداره ملکیه عمومیه دائر اولان ارادات شورای
دولت تنظیمی و یا خود و کلانک عرض و انهایسی

اوزر ینسه صدور ایدنلر یعنی شمعی به قدر
مشغول اولدیغمن کافه ارادهلدر محاکه عائد

مواد حقینده اولان ارادات ایسه محاکه عائد
بر ماده مشکله حلنه دائر ایپراطور طرفندن

صدور ایدن ارادهلدر که بولنده دائما شورای
دولت طرفندن تنظیم و ترتیب اولور .

(مأمورین علیهنده اوله جق اعتراضاتک طریق)

(اجراسی بیانده در)

افعال مأمورین حکومت علیهنده اعتراض طریق

ایکی ضمه تفریق اولور .

برنجیسی عادی ایکنجیسی فوق العاده در .

عادی اولان طریق دخی یا طریق تضرع

یا طریق محاکمدر .

۵۸

(طریق اضرع)

اشبو طریق اختیار ایدن مستدعی مشتی اولدیغی
مصلحت فاعلی اولان دأربه خطابا عرضحال
تقدیمله اشبوماءهك لغو ویا تعدیلنی استدعا ایدر
بو حالده اداره مذکوره مستدعینك استدعاستی
قبول ورده مختاردر .

(طریق محاکمه)

بو طریق اتخاذ ایدن مستدعی ایسه برحقسز لطف
وقوعنی ادعا ایدیه جکشدن عرضحالنی محکمه
ویا خود شورای دولته اعطا ایدن .

شورای مذکور قاعده سی موجب دعوا
وکیلی حاضر بولنه جغی کی اصول محاکمه اجرا
و جریان دعاوی اعلان قنور .

شورای دولته مواد اداره ملکیه حق
قرار قطعی ویرمه حق واقتداری اولدیغی
و ویره جکی قرار نر طرف امپراطوریدن تصدیق
واجرای احکام ایدر، امپراطوری تعلی ایندیگه
موقع اجرا یه قونیه مبدجغی جهتله علیینه دعوا
ایدیلان مائه دخی شورای مذکورده قرار
بولمش برایش ایسه البتده اراده امپراطوریه

تصدیق قلمش بولنه جفتسندن بو حالده صاحب
 عرضلرک استدعاسی ماده نك شورای مذکورده
 تکرار رؤیتله قرار سابقك فسحی حقننده اراده
 امپراطورینك صدوریني التماس ایتمك دینك اولور
 ایمدی امور ملکیده دائر افعال حکومت علیهنده
 محاکمه طریقله اعتراض اولنه یله جك مواد بمحسنة
 کلنجه برنجی قاعده اگر چه علیهنده دعوا
 ایتمك طلب اولنان ماده حقننده صدور ایتمش
 اولان اراده امپراطوری هیچ برداره نك تقریر
 وانهاسی اوزرینه اولیوب بالذات امپراطورک
 اقتدار ذاتیه حکمدار یسی جله سندن اوله رق
 قریحه دن صدور ایتمش براراده ایسه بونوع
 ارادات امپراطوری حقننده محاکمه طریقله
 اعتراض قبول اولنه ماز زیرا قریحه امپراطوریدن
 صدور ایدن براراده قانوناً تصدیق اولمش حقوقی
 ادطال ایده مسوب بالکن مستدعینك منعفت
 شخصیه سنه خلل کورمش اوله یلور بو حالده
 قریحه امپراطوریدن صدور ایدن براراده علیهنده
 اقامه دعوا اولنوب اولنه میه جفتی اکلامق ایچون
 اراده مذکور نك قانوناً مصدق اولان برحق

٦٠

صريحه و يا خود يالكزجه بر منفعت شخصيه به
خلل كنورديكنى اولا تدقيق و تفريق ايتك لازم
اولوب قانوناً مصدق اولان حقوقى ابطال ايتش
ايسه عليهته اقامه دعوا اولته يلمور عكسى
تقديرند، يعنى يالكز منافع شخصيه به خلل كنورمش
ايسه محاكمه طريقه ادعا اولته من .

بويابده نظارت متفرقه به عائد بعض مواد حقننده
بر قاچ مثال بيان ايدلم مثلا عدليه نظارته
ملازميندن بر قاچ كشى دعوا و كيلى و بونك كى
سائر مأموريتلره نصب و تعيينه اراده ايمپراطورى
تعلق ايتديكى حالد، بونلرك مأموريتلرى عليهته
اوراده موجود بولنان دعوا و كيللرى (اوقاتلر)
وسايره طرفلرندن اقامه دعوا اولته مان زيرا
نظارت مشاراليها ده بولنان دعوا و كيللرى و بونك
كى سائر مأمورلرك تكشير عددى مغاير قانون
اولميسوب يالكز اوراده موجود اولان اوقات
وسايره لك منافع ذاتيه به خلل كنوره يلمور
(يك سكر يوز اون التى سنه سى نيسانك يكرمى
سكزى تاريخيله اولان قانونك طقسان برنجى
ماده سنده محرردر)

۶۱

کذاک اولاده انتقال ایدن بر خدمت و یا جهت
و مأموریتی حکومت لغو اینسه بو بایده اولان
اراده ایامپاطوری علیهنه اشو خدمت و یا مأموریت
صاحبنک وارثلری طرفندن اقامه دعوا اولوب
خدمت و یا مأموریت مذکورنک تکرار تأسیسی
ادعایه صلاحیتی اوله من زیرا قوانین ملکیه
احکامی خدمات و جهات کی مأموریتلرک لغوینی
حکومتک بد اقتدارینه پراقش اولدیغندن بونلرک
لغوی حقنده صدور ایدن اراده ایامپاطوری منافع
شخصیه به خلل کتورر ایسده مغایر قانون
عد اولنه من .

بیک سکر یوز سکر سنه سی مارتک اوتوزی تاریخیه
صدور ایدن اراده ایامپاطورینک یوز اوچنجی
بندنده محرر اولدیغی اوزره دعاوی کاتب و خدمه
و چاوشلر بیتی تأدیب و مجازات ایلکه حکومتک حق
و صلاحیتی بولنه جغندن اکر بر اراده ایامپاطوری
ایله بر کاتب و یا خدمه و یا چاوش عزل اولور ایسه
اشبو اراده علیهنه اقامه دعوا اولنه من زیرا
اشبو اراده هر نقدر منافع شخصیه به خلل کتورمش
ایسده قانونه مغایر عد اولنه من .

۶۲

بيك سكر يوز الى سكر سنه سنه پارسیده بویله
بر دعوا ظهور ایلدی محکمه کاتلرندن بریسی
با اراده ایپراطوری عزل اولنمسیله اشیو اراده
علیهده کاتب مرقوم طرفندن اقامه دعوا
اولنوب کیفیت شورای دولته لیدی المذاکره
محاکم کاتلرینک عزل لری قانونا حکومته ید
اقتدارنده بولنه جغندن بختله بویله مرقومک
دعوایه صلاحیتی اولمدیغنه قرار ویریلوب اول
صورتله کندوست جواب اعطا اولندی .

مطبوعات حقنه بیك سكر يوز اوزالتی سنه سی
تشرین اولک یکر می بری تار بختله نشر اولتان
قانون احکامجه مطبعه و صحاف دکانی کشادی
اراده ایپراطورینک استحصانته منوط اولوب
بر شهرده یکیدن بر مطبعه ککشادینه رخصتی
حاری اراده ایپراطوری صدور ایتسه بونک
علیهنه محل مذکورده موجود بوانان مطبعه
صاحب لری طرفندن اقامه دعوا اولتمز
یکیدن مطبعه کشادی بالکن اسکیلرک منافع ذاتیدلرینه
خلل کنوره یلور .

قوانین و نظاماته مغایر بر حرکتدن طولانی محکمه

۶۳

طرقتدن محکوم بولسان مطبعه صاحبلىرىنىڭ
مطبعه لىرىنىڭ قىيادىلىسىلە يىدلرئندە بولان رخصت
تذکره لىرىنىڭ استردادئندە حکومت مختار اولوب رخصت
تذکره سىنىڭ استردادىلە مطبعه نىڭ قىيادىلىسىنى ارادە
ایمپراطورى صدور ایتمىدىكى حالده مطبعه نىڭ بولمىدىغى
تاجیه و یا محل سکنه سىنىڭ منافعنه خلل کلور ایسه ده
القمه دعوا یه صلاحیتلىرى اوله ماز .

بروجه بالا بیان اولان مثاللارکى عکسى یعنی قوانین
ملکیده به مغایر اوله رفق صدور ایذوب علیهنه
القمه دعوا اولسه یله جک ارادات ایمپراطوریدن
دخی بر قاج مثال بیان ایده لم .

مثلاً محاکم اعضا لى کى استعفا ایلمدیکه و یا خود
عزلى مستلزم بر قیاحتى قانوناً تبیین ایتمدیکه
لا ینعزل اولان بر مأمورکى عزلى حقندە ارادە
ایمپراطورى صدور ایتمه اشبو ارادە قانونه مغایر
بولمىدىغى جهته علیهنه اقامه دعوا اولته یلور .

ضابطان عسکریه حقندە رتبه ایله مأمورىتى تفریق
لایمک اقتضا ایدر ضابطان رتبدلى کندولرىنىڭ
مصرف اولمىدىغى مالی نوعندن بولمىسىلە بونىڭ
انفو و فسخى مجرد دیوان حربى حکمنه منوط

٦٤

اولوب اشبو حکم نظاما اعطا اولمقد قه بر ضابطک
رتبه سی یالکز ارادهٔ ایمراتور یله لغو ایدلسه
اشبو اراده علیهنه اقامهٔ دعوا اولنه یلور
ضابطانک مأموریتلری ایسه حکومتک یداختیارند،
بولندیغی جهتله بر ضابطک مأموریتدن عزل
وتبدیلی حقنده صدور ایدن ارادهٔ ایمراتوری
علیهنه اقامهٔ دعوا اولنه ماز .

برکسه اسمنی تبدیل ایتک امل ایدلسه حکومتدن
استحصال رخصته مجبور اولدیغی کی حکومت
دخی اشبو رخصتی اعطا ایدوب ایتامکده مختار
بولندیغندن اگرچه اول کسه نک بویاده اولان
استدعائی حکومت قبول ایتوب رد ایدر ایسه
اشبو ردی حاوی اولان ارادهٔ ایمراتوری علیهنه
اقامهٔ دعوا اولنه ماز . بالعکس حکومت مذکور
استدعائی قبول ایدرک اسمک تبدیلنه مساعد، ایدر
واشبو تبدیل اسمدن طولایی بر دیگر ادعای حقوقته
خلل کاور ایسه او حالده تبدیل اسم حقنده
صدور ایتش اولان ارادهٔ ایمراتوری علیهنه
اقامهٔ دعوا اولنه یلور .

بر کسه یتقاعداک معاشی تخصیص اولوب اشبو

٦٥

تقاعد معاشلارینک کوچک و بیوک آدملر کوره
هرایده معاشلری ویریله جکدر

ابتداء تشرین ثانی

سنة

١٣٠٠

İSTANBUL
BÜYÜK
BELEDİYE
ATATÜRK

KAYAUM Yayınları

- No. 1:** Ertürk Keskin, Nuray (Yay. Haz.), **Kamu Yönetimi Ülke İncelemeleri**, Ankara, 2004.
No. 2: Ayman Güler, Birgül (Ed), **Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1929-1939**, Ankara, 2007.
No. 3: Ayman Güler, Birgül (Ed), **Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1940-1949**, Ankara, 2009.
No. 4: AÜ SBF, **Yönetim Bilimleri Anabilim Dalı Lisansüstü Programları Tanıtımlığı (2009-2010)**, Ankara, 2009.
No. 5: Övgün, Barış (Ed.), **Kamu Yönetimi: Yapı İşleyiş Reform**, Ankara, 2009.
No. 6: Güven, Tansel, **Siyasi İlimler Mecmuası 1931-1955 İnceleme ve Dizin**, Ankara, 2010.
No. 7: Özkal Sayan, İpek (Yay. Haz.), **Prof. Dr. Kurthan Fişek İçin Yönetim Üzerine**, Ankara, 2010.
No. 8: Ertürk Keskin, Nuray (Ed), **Açıklamalı Yönetim Zamandizini 1919-1928 (2 Cilt)**, Ankara, 2012.
No. 9: Demirelli, Levent (Yay. Haz.), **Kanun Hükmünde Kararnameler ile Yönetim Çalıştayı**, Ankara, 2014.
No.10: Somel, Ali, Aslı Yılmaz Uçar, Ozan Zengin (Ed.), **21. Yüzyılda Planlamayı Düşünmek Kurultayı**, Ankara, 2013.

- No.11:** Şahinkaya, Serdar (Ed), **21. Yüzyıl İçin Planlama: III. Kurultay**, Ankara, 2014.
No.12: Gönül, M. Vecdî, **Batı Yöntemleriyle Batılılaşma, Örnek Olay: Off-Set**, Ankara, 2015.
No.13: Özkan Erdoğan, Şule, Ozan Zengin, (Ed.), **Prof. Dr. Oğuz Onaran'a Armağan**, Ankara, 2016.
No.14: Çiner, Can Umut (Ed), **Türkiye'de Kamu Politikaları: Güncel Konular ve Eğilimler**, Ankara, 2020.
No.15: Tetik, Ahmet (Ed), **Bir Diplomat, Usûl-i İdare ve İslahat**, Osmanlı Türkçesinden Kolektif, Ankara, 2021.
No.16: Çiner, Can Umut (Ed), **Yönetim Bilimini Yeniden Düşünmek: Durum Değerlendirmesi**, Ankara, 2021.
No.17: Tetik, Ahmet (Ed), Mesut Babür, Müge Karakuzu, Oğuzhan Koca, Fatih Santur, Volkan Yücel, **Mülkiye Mecmuası Sayı: 1**, Ankara, 2022.
No.18: Haydar, Ahmet Veli, Yusuf Dinçel, **Türk Tarihinden Anadolu Beyliklerine Aid Notlar**, (Ed. Dr. Ahmet Tetik), Ankara, 2022.
No.19: Musaoğlu, Sevim, **Mülkiye Mecmuası Sayı: 2**, (Ed. Dr. Ahmet Tetik), Ankara, 2023.
No.20: Urhan, Vahide Feyza, **Mülkiye Mecmuası Sayı: 3**, (Ed. Dr. Ahmet Tetik), Ankara, 2024.
No.21: Haydar, Ahmet Veli, **Mülkiye Mecmuası Sayı: 4**, (Ed. Dr. Ahmet Tetik), Ankara, 2024.
No.22: Gülümser, Barbaros, **Mülkiye Mecmuası Sayı: 5**, (Ed. Dr. Ahmet Tetik), Ankara, 2024.
No.23: Tetik, Ahmet (Ed), Tutku Çavuşoğlu, Erdal Şahin, İrem Polat, **1925-1926 Türkiye Cumhuriyeti Devlet Salnâmesi**, Ankara, 2024.

- No. 24:** Santur, Fatih, **Mülkiye Mecmuası Sayı: 6**, (Ed. Dr. Ahmet Tetik), Ankara, 2024.
No. 25: AÜ SBF YBAD, **Kürsü Sunuşları Özetler Kitapçığı 2020-2024**, (Haz. İmren Pınar Dülger, Ozan Zengin, Şulenur Özkan Erdoğan), e-çoğaltma, Ankara, 2024.
No. 26: Dinçel, Yusuf, **Mülkiye Mecmuası Sayı: 7**, (Ed. Dr. Ahmet Tetik), Ankara, 2024.
No. 27: Çelikkol, Cüneyt, **Mülkiye Mecmuası Sayı: 8**, (Ed. Dr. Ahmet Tetik), Ankara, 2024.
No. 28: Karataş, Ferdi, **Mülkiye Mecmuası Sayı: 9**, (Ed. Dr. Ahmet Tetik), Ankara, 2024.
No. 29: Kaçar, Yasin, **Mülkiye Mecmuası Sayı: 10**, (Ed. Dr. Ahmet Tetik), Ankara, 2024.
No. 30: Erkipçak Akseki, Ayşe Eylem, Bekir Kılıç, **İzmir Konferansları**, (Ed. Dr. Ahmet Tetik), Ankara, 2024
No. 31: Çelikkol, Cüneyt, Sevim Musaoğlu, **Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniye 1333-1334 (1917-1918)**, 'Ed. Dr. Ahmet Tetik). Ankara, 2025
No. 32: Kantarcıoğlu, Meryem Çakır, **Mülkiye Mecmuası Sayı: 11**, (Ed. Dr. Ahmet Tetik), Ankara, 2025.
No. 33: Çavuşoğlu, Tutku, **Fenni İdâre-i Mülkiye (Fahri)** (Ed. Dr. Ahmet Tetik), Ankara, 2025.

ISBN: 978-605-136-913-6

e-ISBN: 978-605-136-912-9

Ankara Üniversitesi Basımevi
<http://basimevi.ankara.edu.tr>